

Tisdagen den 12 december

Kl. 10.30

*Om hanteringen
av kärnkraftsavfall*

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

§ 2 Om hanteringen av kärnkraftsavfall

Statsrådet CARL THAM erhöll ordet för att besvara *Ingvar Carlssons* (s) den 30 november anmälda fråga, 1978/79:198, och anförde:

Herr talman! Ingvar Carlsson har frågat mig vilka de konkreta orsakerna är till att villkorslagen inte duger för en säker avfallshantering och vilka närmare slutsatser regeringen drar av villkorslagens otillräcklighet.

Den arbetsgrupp för hälso- och miljöfrågor inom energiområdet som jag nyligen tillkallat har till uppgift att biträda med synpunkter inför utarbetandet av den energipolitiska proposition som jag avser att föreslå regeringen att förelägga riksdagen i början av år 1979. Denna grupp har således inte till uppgift att förbereda eventuell ny lagstiftning inom atomenergiområdet, som massmedia möjligen kan ha givit intryck av. Jag beklagar detta missförstånd.

Emellertid har jag för avsikt att inom kort föreslå regeringen att bemyndiga mig att tillkalla en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag att göra en översyn av lagstiftning med anknytning till atomenergiområdet, dvs. bl. a. atomenergilagen och lagen om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle m. m., den s. k. villkorslagen.

Atomenergilagen kom till år 1956 då det fredliga användandet av kärnkraften nyligen hade inletts och då det rådde stor osäkerhet om hur de framtida kärnkraftsanläggningarna skulle komma att se ut och vilka krav de skulle ställa på sina användare och på samhället. Dessa förhållanden kom också till uttryck i atomenergilagens uppbyggnad. Med tanke på den kunskap som vunnits sedan dess är tiden nu mogen för att se över denna lag.

Villkorslagen har enligt min mening spelat en mycket stor roll genom att tvinga kärnkraftsproducenterna att ta fram och redovisa konkreta förslag till lösningar rörande hantering och förvaring av utbränt kärnbränsle och högaktivt avfall. De s. k. kärnbränslesäkerhetsprojekten (KBS-projekten), som är ett resultat av lagens krav, har också väckt berättigad internationell uppmärksamhet. Jag vågar säga att det inte någon annanstans i världen ännu har redovisats ett så omfattande arbete inom området.

Villkorslagen är emellertid enligt min mening inte helt lämplig för att få fram mindre modifieringar i en föreslagen metod eller som styrmedel så att man anvisar en viss metod för att ta hand om avfallet när valet står mellan

flera lösningar som uppfyller lagens krav på helt säker förvaring. Det senare kan bli aktuellt när valet mellan uppberetning eller direktförvaring av det högaktiva avfallet skall göras. Lagen kan inte heller användas för att reglera hur avfallet från de reaktorer som redan var i drift när lagen kom till skall hanteras. Det är främst av dessa skäl som även villkorlagen bör tas med i den kommande översynen.

INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Tham för svaret. Jag är naturligtvis i stort sett nöjd med innehållet.

Redan före trepartiregeringens upplösning uttalade centerns partisekreterare att villkorlagen nog borde ha fått en annan utformning än vad som blev fallet årsskiftet 1976-1977. Denna höst har Carl Tham pekat på olika brister i lagen.

Han har sagt att det är angeläget att omforma och utvidga lagstiftningen på området så att vi om ett antal år kan ta ställning till hela avfallsfrågan, inte bara begränsade delar. Vad det då kan komma att handla om är bl. a. om vi skall fortsätta med uppberetning eller ej.

I vår partimotion redan i början av 1977 skrev vi:

Sverige bör behålla handlingsfriheten beträffande uppberetning och slutförvaring genom att lagra det utbrända bränslet i ca 15 år. Under denna tid bör det klarare framgå vilket alternativ som är bäst, uppberetning med slutförvaring av högaktivt avfall eller slutförvaring utan uppberetning av det utbrända bränslet.

Detta visar att villkorlagen varit ett hinder för en säker avfallshantering. Det är viktigt att få detta fastslaget, så att man utan prestige kan gå vidare.

Men jag kan inte underlåta att i dag ställa frågan: Var det regeringen som höll ihop villkorlagen eller var det villkorlagen som höll ihop regeringen – så länge det nu varade? Jag ställer inget krav på att statsrådet Tham skall svara på detta. Betrakta det gärna som en frivillig tilläggsfråga. Svaret är ju inte heller särskilt lätt att ge, eftersom villkorlagen och regeringen sönderföll parallellt.

Det är alltså bra att statsrådet Tham nu tar initiativ till att belysa säkerhetsfrågorna på ett konstruktivt sätt. Uppgifterna i massmedia, som gick ut på att de politiska partierna inte skulle vara representerade i detta arbete, visar sig vara felaktiga, och jag hälsar energiministerns klarläggande på denna punkt med tillfredsställelse.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om de ekonomiska och sysselsättningsmässiga verkningarna av en begränsning av kärnkraftsprogrammet

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

Om de ekonomiska och sysselsättningsmässiga verkningarna av en begränsning av kärnkraftsprogrammet

Statsrådet CARL THAM erhöll ordet för att besvara *Birgitta Dahls* (s) den 30 november anmälda fråga, 1978/79:200, och anförde:

Herr talman! Birgitta Dahl har frågat mig.

1. Hur mycket kapital har satsats i utbyggnad av aggregaten 11 och 12 sedan regeringsskiftet i september 1976?

2. Hur stort är värdet av de beställningar för aggregaten 11 och 12 som lagts ut av kraftföretagen till bl. a. verkstadsindustrin sedan regeringsskiftet 1976?

3. Hur många anställda inom kraftföretagen, verkstadsindustrin, byggnadsindustrin m. m. berörs av de förhandlingar som nu inletts?

Enligt uppgifter som jag inhämtat från Vattenfall och Oskarshamnsverkets Kraftgrupp AB har sedan september 1976 satsats ca 400 milj. kr. i Forsmark 3 och ca 180 milj. kr. i Oskarshamn 3. Totalt beräknas vid årsskiftet 1978-1979 i runda tal 600 milj. kr. ha satsats i Forsmark 3 och 300 milj. kr. i Oskarshamn 3. Företagen slöt kontrakt med huvudleverantörerna före september 1976, alltså före regeringsskiftet detta år. Förutom vissa konsulttjänster har inga nya beställningar från kraftföretagens sida gjorts därefter.

Totalt beräknas sysselsättningen uppgå till 25 000 årsverken för ett 1 000 MW kärnkraftsblock. Som mest beräknas ca 5 000 personer vara sysselsatta. F. n. beräknas enligt uppgift från Vattenfall ca 1 000 personer vara sysselsatta med arbeten för Forsmark 3. För Oskarshamn 3 är antalet väsentligt mindre.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka energiministern för svaret. Det är visserligen något undanlidande på ett par punkter, eftersom där inte anges bl. a. värdet av de beställningar som enligt svaret hade lagts ut redan före valet 1976. Men i sak klagörs att alla beställningar för aggregaten 11 och 12 var utlagda redan före valet, dvs. inte bara före regeringsskiftet utan före valrörelsen med de utspel som centern då gjorde och också före besluten om villkorlagen med dess ersättningsregler.

Därmed bekräftas att vi hela tiden haft rätt när vi hävdat att alla påståenden om att dessa aggregat skulle befinna sig på ritbordet varit felaktiga. Jag vill inte här uttala mig om huruvida påståendena berott på okunnighet eller om de varit uttryck för försök att vilseleda människorna. Det är faktiskt allvarligt nog att i en så viktig fråga sakna kunskap och därtill inte bry sig om att klarlägga de rätta förhållandena. Politiker har ett ansvar när det gäller att basera sina löften på fakta och att ge människor den kunskap de behöver för att kunna ta ställning.

Jag är emellertid, herr talman, tacksam för att Carl Tham som företrädare för folkpartiet och för regeringen nu ställer upp på att ge medborgarna saklig information. Jag skulle också vilja ha en bekräftelse på att värdet av de utlagda beställningarna rör sig om mellan 5 och 6 miljarder kronor.

Tisdagen den
12 december 1978

*Om de ekonomiska
och sysselsättnings-
mässiga verkning-
arna av en be-
gränsning av kärn-
kraftsprogrammet*

Om regeringen Fällidin, i vilken ju även folkpartiet ingick, verkligen haft för avsikt att begränsa kärnkraftsprogrammet, så borde man ha gått till verket omedelbart. Då skulle skadorna i vad gäller ekonomi och arbetslöshet ha kunnat begränsas, och då hade människorna sluppit plågas av ovisshet under lång tid. I stället lät man arbetena fortgå med allt större ekonomiska uppbindningar och därav föranledda skadeståndskrav liksom med allt fler anställda som riskerar arbetslöshet som följd.

Nu har vi äntligen fått besked när det gäller Forsmark, och det är bra. Men beskedet är dess värre inte helt entydigt. Och det kan ju aldrig gottgöra vare sig det lidande de människor utsatts för som har fått sväva i ovisshet under så lång tid eller de kostnadsfördyringar som skett.

Också för aggregat 12 har arbetena pågått sedan lång tid tillbaka, med allt större uppbindningar som följd.

Värdet av de investeringar för vilka OKG har rätt att kräva ersättning är nu uppe i 2,4 miljarder kronor. Det skadestånd som det här kan bli fråga om skall inte betalas av några rika och mäktiga storföretag utan av skattebetalarna. Det rör sig redan om belopp som flera gånger överstiger dem som regeringen och riksdagsmajoriteten inte anser att vi har råd att enligt våra förslag satsa på extra åtgärder för barnfamiljerna.

För varje månad som gått har också det antal anställda som dragits in i arbetena och därmed berörs av besluten ökat. Energiministern nämner att det rör sig om 25 000 årsverken per aggregat. De fem berörda fackförbunden uppgav nyligen i en skrivelse till regeringen att det rör sig om sammanlagt ca 7 000 man, varav 3 000 man för aggregat 12.

Kan Carl Tham bekräfta att dessa fackförbundens uppgifter är riktiga, och är regeringen beredd att i fortsättningen ge de anställda möjlighet att delta i beredningen av dessa för dem så viktiga frågor?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag kan bekräfta att det totala värdet av de utlagda kontrakten motsvarar ungefär de siffror som Birgitta Dahl nämnde, varav huvuddelen faller på Forsmark 3. Däremot kan jag inte bekräfta de uppgifter som nämnts i den av fackförbunden avlämnade skrivelsen. Vi har sett närmare på saken och måste konstatera att sysselsättningsvärdet något överskattats, vilket också stämmer med Vattenfalls bedömningar.

Hur som helst är det otvivelaktigt så, att det under alla omständigheter rör sig om en betydande sysselsättning, vilket också framgick av Birgitta Dahls kommentarer. Det avgörande för om man skall bygga det ena eller det andra aggregatet måste dock vara behov av kraft och den totala energibalansen. Det är också från den utgångspunkten som riksdagen senare kommer att få ta ställning till det samlade kärnkraftsprogrammet, vilket naturligen kommer att ske efter framläggandet av den energipolitiska proposition som enligt vad jag tidigare aviserat kommer att föreläggas 1979 års riksdag. I det sammanhanget blir det möjligt att ta ställning till frågan om den fortsatta verksamheten beträffande såväl F 3 som O 3.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Självfallet är det behovet av elektrisk kraft som skall avgöra utbyggnaden. Så har det alltid varit, så kommer det att förbli och så var det också när vi gjorde bedömningen 1975. Men vid bedömningen måste man väl också ta hänsyn till vilka skador som uppstår för samhället, om man inte tar redan bundna resurser i bruk eller om man skapar arbetslöshet. Jag tycker att energiministerns svar på min fråga om hur många arbetslösa som faktiskt berörs var en aning nonchalant.

Det går inte att utan vidare tillbakavisa de anställdas påståenden. Carl Tham vill väl inte göra gällande att de anställda kommer med oriktiga uppgifter. Jag hade väntat mig att Carl Tham skulle ha kontrollerat det här mycket noga och kunnat komma med precisa besked. Siffran 25 000 årsverken per aggregat tyder ju också på att fackförbundens uppgifter är korrekta.

Sedan har jag inte fått något svar på min fråga om regeringen i fortsättningen är beredd att låta de anställda delta i beredningen. Jag vill faktiskt ha ett svar. Vi har en lag på det här området som ger anställda rätt att i vanliga företag delta i sådana här förhandlingar och när risken för arbetslöshet beror på politiska beslut borde den naturliga reaktionen bland dem som är ansvariga för besluten vara att på sedvanligt sätt ta med de anställda i beredningen av ärendet.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Beträffande antalet sysselsatta i produktionen av F 3 och O 3 kan jag inte annat än konstatera att de uppgifter som förelåg i den skrivelse som vi mottog från de berörda fackförbunden var något överdrivna. Det är inte lätt att få fram en exakt angivelse, men jag tror att de bedömningar som jag redovisat i mitt svar stämmer ganska väl med vad i varje fall de ansvariga kraftföretagen i dag anser vara realistiskt. Det innebär inte på något sätt ett negligierande av sysselsättningseffekten. Som jag framhöll är det otvivelaktigt så att anläggandet av en reaktor skapar många sysselsättningstillfällen. Jag tror inte att Birgitta Dahl och jag på den punkten har skiljaktiga meningar.

Vad sedan beträffar de anställdas delaktighet i den fortsatta beredningen av ärendena vill jag för det första framhålla att den självfallet på flera olika sätt faller inom ramen för verksamheten. För det andra ser jag det som naturligt att regeringen direkt informerar de anställda om sin syn på de energipolitiska frågorna, något som ju i hög grad berör många anställda. För det tredje kommer de anställda sedan på vanligt sätt med i samband med de förhandlingar som äger rum enligt medbestämmandelagen, då regeringens energiproposition skall utarbetas och slutligen presenteras inför riksdagen.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Jag måste tyvärr säga till Carl Tham att de uppgifter som vi fått vid motsvarande kontakter, inte bara från kraftföretagen utan också från berörda anställdas organisationer och verkstadsindustrin, ger vid handen att

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

Om de ekonomiska och sysselsättningsmässiga verkningarna av en begränsning av kärnkraftsprogrammet

*Om uppsägning
av avtalet om
Asea-Atom AB*

de anställda har rätt. Jag vidhåller att man kan kräva av den ansvarige ministern att han har bättre reda på sig.

Jag tycker inte att jag har fått något tillfredsställande svar på frågan om de anställdas möjligheter att delta i beredningsarbetet i fortsättningen.

Jag vill ändå, herr talman, notera att denna debatt visat en sak, nämligen att det inte som många påstår är fråga om att vid ett beslut om en begränsning av kärnkraftsprogrammet frigöra resurser som ännu inte har bundits upp. Dess värre är det stor risk för att vi får en mycket stor kapitalförstörelse som skulle minska – och inte öka – möjligheterna till ambitiösa satsningar på t. ex. energisparande och utveckling av bättre och säkrare energiförsörjningssystem för framtiden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om uppsägning av avtalet om Asea-Atom AB

Statsrådet CARL THAM erhöll ordet för att besvara *Oswald Söderqvists* (vpk) den 30 november anmälda fråga, 1978/79:203, och anförde:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig om regeringen kommer att arbeta för en avveckling av statens engagemang i kärnkraftsindustrin och därvid säga upp det nu gällande avtalet om Asea-Atoms verksamhet.

Asea-Atoms verksamhet baseras på ett av riksdagen godkänt avtal mellan staten och ASEA. Avtalet, som har redovisats i propositionen 1968:169, gäller t. o. m. år 1979. Om det inte sägs upp före instundande årsskifte, förlängs det automatiskt med fem år.

Staten och ASEA har i samverkan sagt upp avtalet i syfte att möjliggöra förhandlingar om former och villkor för fortsatt samarbete.

Statens utgångspunkt i dessa förhandlingar är att söka bevara svensk teknisk och industriell kompetens inom kärnenergiområdet. Samtidigt bör man pröva möjligheterna att vidga Asea-Atoms verksamhetsområde. Sådant arbete har redan påbörjats inom företaget.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på min fråga.

Nu har ju det aktuella avtalet sagts upp, och det är gott och väl att så har skett. Det är ju en liten bit av hela problematiken om hur kärnkraftsindustrin skall hållas vid liv och under armarna i det här landet. Detta är såvitt jag förstår förenat med stora problem och inte så enkelt som det kan verka vid första påseendet.

Som jag framhöll i min fråga har förutsättningarna ändrats radikalt sedan avtalet ingicks på 1960-talet. Vi har fått en helt annan syn på kärnkraften i Sverige. Det svenska kärnkraftsprogrammet har förändrats avsevärt och möjligheterna till export av kärnkraftsreaktorer av den typ som ASEA fabricerar, dvs. lättvattenreaktorer, är inte längre så givna. Enligt uppgifter i Veckans Affärer behöver man ha en beställning – kanske två – per år för att

det skall gå med förtjänst. Skall man exportera behöver staten skjuta till 3 à 5 miljarder per order. Ett sådant engagemang kan inte ligga i skattebetalarnas intresse.

Den internationella marknaden för lättvattenreaktorer är pressad. Det är inte så enkelt att det bara är att gå ut och sälja. Det fordras som sagt stora garantier, och dessutom är det en produktion som inte har framtiden för sig. Lättvattenreaktorer kommer inte att vara åtråvärda efter sekelskiftet. Det kommer inte att finnas bränsle till dem efter den tidpunkten.

Som vanligt beror det på den framtida utvecklingen vilken produktion man skall inrikta sig på. Någon lättvattenreaktorsproduktion för ASEA:s del är ingen framtidsinvestering. Därför vore det önskvärt att regeringen och statsmakterna i det här fallet omprövade de här satsningarna som man har invecklat sig i genom detta avtal.

Det är oroande när energiministern i sitt svar säger att han vill försöka bevara svensk teknisk och industriell kompetens inom kärnenergiområdet. Det är en framtid med mycket ovissa utsikter. De satsningarna borde vi i stället försöka klara oss ur.

Jag skulle alltså på nytt vilja ställa den fråga till energiministern som jag har ställt i andra sammanhang: Vad kommer att ske när man inte längre kan sälja lättvattenreaktorer på grund av att bränsle till dessa reaktorer inte kommer att finnas? Blir det då på nytt briedertekniken som ASEA skall satsa på?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! I den frågan har jag många gånger givit besked. Det finns ingen anledning att nu på nytt ta upp denna diskussion. I övrigt har jag bara ett par korta kommentarer att göra.

För det första är det av stor betydelse för Sverige att vi försöker bibehålla vår kompetens och vårt kunnande på detta område.

För det andra vill jag inte bedöma Asea-Atoms exportförutsättningar så pessimistiskt som Oswald Söderqvist nu gjorde.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Detta är ett rätt märkligt påstående, när man vet vilken konkurrens det är bland reaktortillverkare världen över. Alla slåss om de presumtiva kunder som finns.

Vilka är det vi skall sälja till, Carl Tham? Turkiet är högaktuellt, som vi alla vet. Där försöker Sverige nu komma in och sälja sin första reaktor. Andra länder som varit på tal är Iran, Irak och Brasilien, dvs. stater som vi måste betrakta med stor skepsis beträffande deras inre system och det statsskick som de upprätthåller.

Framför allt kommer det att kosta pengar för svenska staten. Som framhölls i Veckans Affärer behövs det garantier på mellan 3 och 5 miljarder för varje order för att det skall gå ihop. Vi binder alltså upp svenska skattepengar på ett långsiktigt sätt, och det är inte några särskilt ljusa utsikter. Energiministern talar inte heller om de svårigheter som finns att över huvud taget sälja denna typ av reaktor efter sekelskiftet. Vi kan inte fortsätta att

driva kärnkraft med lättvattenreaktorer. Den typen blir inte användbar. Vad skall vi då tillverka och sälja?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att jag inte gör några utfästelser om svensk export av kärnkraftsreaktorer på andra sidan sekelskiftet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om finska yrkesvägledare vid arbetsmarknadsverket

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Anna-Greta Leijons* (s) den 4 december anmälda fråga, 1978/79:208, och anförde:

Herr talman! *Anna-Greta Leijon* har – mot bakgrund av ett förslag av AMS att på försök anställa finska yrkesvägledare vid arbetsmarknadsverket – frågat mig om jag anser att det finns behov av sådana yrkesvägledare och vad i så fall orsaken är till att några sådana anställningar ännu inte kommit till stånd.

Som svar på *Anna-Greta Leijons* båda frågor kan jag meddela att regeringen genom beslut den 14 september 1978 bemyndigat arbetsmarknadsstyrelsen att under detta budgetår bedriva försöksverksamhet med yrkesvägledningsservice för finsktalande arbetssökande genom tillfällig tjänstgöring i Sverige för tvåspråkiga yrkesvägledare från Finland i enlighet med riktlinjer utfärdade av AMS. Det ankommer sedan på AMS att efter överläggningar med de finska arbetsmarknadsmyndigheterna påbörja ifrågasvarande försöksverksamhet.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret. Tyvärr var det inte ett fullständigt svar – jag fick inget besked om varför yrkesvägledarna ännu inte har blivit anställda vid AMS.

I april månad vände sig AMS till departementet och bad att få starta en försöksverksamhet med finska yrkesvägledare. Bakgrunden till denna anhållan var att det råder en väldig arbetslöshet bland de finska ungdomarna här i landet och att dessa ungdomar kanske är mer utsatta än många av våra svenska arbetslösa ungdomar. De har dessutom ytterligt litet stöd i vuxen-världen, de känner till föga om det svenska samhället, vilka möjligheter till utbildning de har, osv. De behöver därför särskilt mycket stöd och hjälp. Detta var bakgrunden till AMS begäran, och det var naturligtvis också skälet till att den delegation för ungdomens sysselsättningsfrågor som finns i arbetsmarknadsdepartementet tog upp frågan och även beslöt sig för att stödja AMS hemställen.

Sedan fick vi på ett sammanträde i delegationen beskedet att nu hade regeringen tagit ställning och fattat ett positivt beslut om att finska yrkesvägledare skulle komma hit. Det var alltså det beslut som arbetsmark-

nadsministern nu hänvisar till.

Jag måste säga att jag mot den bakgrunden blev mycket förvånad när jag i slutet på november av arbetsmarknadsstyrelsen fick reda på att anställningarna inte hade kommit till stånd. Orsaken till detta var att man inte hade fått några ekonomiska medel till dem. Det lönar sig ju föga att få ett besked om att man får inrätta tjänster, om man inte får några praktiska möjligheter till anställningarna – och de praktiska möjligheterna gav alltså inte regeringen med sitt beslut den 14 september.

Det är inga stora pengar försöksverksamheten handlar om; det gäller totalt bara åtta yrkesvägledare under sex månader. AMS hade hoppats att fyra av yrkesvägledarna skulle kunna komma till Sverige mycket snart, helst redan under sommaren eller i varje fall i början på hösten. Jag har av arbetsmarknadsstyrelsen efter det att jag har ställt min fråga fått reda på att departementet därefter har meddelat AMS tillåtelse att göra anslagsöverskridanden och därmed få de praktiska möjligheterna att åstadkomma de här anställningarna i efterhand.

Jag vill fråga arbetsmarknadsministern om detta är riktigt och om vi nu kan vänta oss att de finska ungdomarna får den hjälp som de så väl behöver.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Anna-Greta Leijon och jag är helt överens om behovet av tjänsterna och försöksverksamheten, och därför har det hela tiden varit en positiv bedömning att hjälpa AMS att dra i gång försöksverksamheten. Det är också de intentionerna som lett till de åtgärder som Anna-Greta Leijon refererar till här. Redan efter påpekandena från AMS och från delegationen tog vi ställning i frågan och bemyndigande gavs sedan arbetsmarknadsstyrelsen i september. Därefter har jag icke hört av ärendet förrän, som Anna-Greta Leijon nu säger, man ville ha bekräftelse på att det fanns pengar till verksamheten. Bemyndigandet var givet, och AMS kunde alltså gå till verket och träffa ett avtal med de finska arbetsmarknadsmyndigheterna – vilket ju krävs i det här fallet. Något som helst hinder från departementet i frågan föreligger alltså icke, utan jag har ända från början och fram till denna dag haft en positiv inställning till att få i gång verksamheten. Bemyndigandet har givits i god tid, och jag har också gett besked om att man får ta i anspråk de resurser som krävs.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Det hade varit bättre om det här sista beskedet hade kommit samtidigt med bemyndigandet. Då hade vi kanske kunnat starta verksamheten redan någon gång i september eller i varje fall oktober.

Jag hoppas att det inte hör till vanligheten att ärenden som i och för sig inte är av större omfattning än detta skall behöva ta så lång tid när vi vet att det för de enskilda människor som berörs är oerhört angeläget att någonting görs.

Jag hoppas emellertid att det besked som jag nu har fått gör att vi inte

behöver vänta längre utan att de finska yrkesvägledarna omedelbart kan komma till Sverige och börja sitt arbete.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Anna-Greta Leijons kritik är helt orimlig. Det finns ingen anledning att framföra den på det sätt som här sker i dag. Jag har som sagt givit bemyndigandet. Därefter är det AMS sak att få fram avtalet. Innan dess kan man inte gärna uttala sig om kostnaderna, eftersom man inte vet vad dessa kan röra sig om. Jag har alltså inte på något sätt ifrågasatt att AMS inte skulle få resurserna. Det har varit klart från början.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! En beräkning av kostnaderna fanns i och för sig redan när AMS gjorde sin ansökan i april månad.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag har aldrig ifrågasatt att dessa pengar skulle stå till AMS förfogande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1978/79:74 till jordbruksutskottet

§ 7 Föredrogs men bordlades åter

Lagutskottets betänkande 1978/79:9

Trafikutskottets betänkanden 1978/79:8 och 9

§ 8 Förbud mot rivning av byggnad

Föredrogs civilutskottets betänkande 1978/79:3 med anledning av propositionen 1978/79:63 med förslag till lag om ändring i byggnadslagen (1947:385) jämte motion.

I propositionen 1978/79:63 (bostadsdepartementet) hade föreslagits – i avvaktan på en mera genomgripande reform av byggnadslagstiftningen – att riksdagen skulle anta ett vid propositionen fogat förslag till lag om ändring av byggnadslagen (1947:385). Förslaget gällde ändring av bestämmelserna i 35 a § om förbud mot rivning av byggnad. Enligt förslaget skulle förbud i vissa fall kunna gälla under längre tid än som nu kunde föreskrivas. Ändringen skulle träda i kraft den 1 januari 1979.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1978/79:167 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits

1. att riksdagen beslutade anta av motionärerna framlagt förslag till ändrad

lydelse av 35 a § byggnadslagen, innebärande bl. a. att rivningsförbudet skulle kunna förlängas med två år i sänder ett obegränsat antal gånger, att lagen också skulle innehålla ett förbud mot att utan tillstånd av byggnadsnämnd riva byggnad samt att byggnadsnämnd fick meddela rivningslov även efter prövning av sociala skäl,

2. att riksdagen – därest propositionens förslag till lydelse av 35 a § skulle antas – beslutade anta av motionärerna föreslagen lydelse av ikraftträdandebestämmelserna, innebärande att byggnadslov för rivning som söks före lagändringens ikraftträdande inte skulle omfattas av de nya bestämmelserna.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1978/79:167 skulle anta det vid propositionen 1978/79:63 fogade förslaget till lag om ändring i byggnadslagen (1947:385).

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! I samband med införandet av bostadssaneringslagen infördes en ny paragraf – 35 a – i byggnadslagen. Den gav byggnadsnämnd möjlighet att meddela förbud mot rivning inom område med stadsplan eller inom område där förbud mot nybyggnad råder, om förbud mot rivning är påkallat från bostadsförsörjningssynpunkt eller för bevarande av kulturhistoriskt eller miljömässigt värdefull bebyggelse.

Sådant rivningsförbud får meddelas för en tid av högst tre år och därefter – om synnerliga skäl föreligger – förlängas med högst två år. Den ändrade lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 1974 och sades vara av provisorisk karaktär i avvaktan på en ny byggnadslagstiftning, i vilken tillståndsfrågan för rivning skulle lösas på ett definitivt sätt.

Många av landets kommuner har utnyttjat möjligheten att utfärda rivningsförbud. I flera fall har förbud utfärdats år 1974 och utlöper – efter förlängning med två år – under nästa år, 1979. Nuvarande lagstiftning medger som bekant ingen ytterligare förlängning. Stockholms kommun hörde till de kommuner som använde sig av möjligheten att redan 1974 utfärda rivningsförbud för hela innerstaden för en tid av tre år och har sedan förlängt rivningsförbudet med ytterligare två år.

I avvaktan på den genomgripande bygglagsreform, som aviserats så många gånger under senare år, stod det klart att man nu måste göra vissa förändringar i gällande lagstiftning i syfte att möjliggöra ytterligare förlängning av utfärdade rivningsförbud. I annat fall skulle bl. a. Kalmar och Stockholms kommuner komma i en helt omöjlig situation. Byggnadsnämndernas möjligheter att vägra rivningslov och därigenom framtvunga ombyggnad och upprustning av äldre byggnader, som annars skulle rivas, måste naturligtvis också bevaras.

I vpk-motionen 167 har vi understrukit att det är viktigt att de delreformer som genomförs blir så långtgående som möjligt, bl. a. med

Tisdagen den
12 december 1978

*Förbud mot rivning
av byggnad*

hänsyn till den osäkerhet som råder när någon genomgripande bygglagsreform kan genomföras. Det är uppenbart att regeringens förslag till lagstiftning kan leda till ett stort antal ansökningar om rivningslov, som inges till byggnadsnämnden "för säkerhets skull", även om fastighetsägarna inte avser att riva och även om den kommunala planeringen går ut på ett bevarande.

Vi anser förslaget vara dåligt ur kommunernas synvinkel och att det rimmar dåligt med en allmänt omfattande mening om att samhället skall ha effektiva medel för att tillgodose bevarandeintressena. Samhällets inflytande över rivningarna behöver stärkas, vilket enligt vår mening inte blir fallet genom den förändring som nu föreslås i regeringsförslaget och i civilutskottets betänkande. Troligen kommer ett genomförande av förslaget om att rivningsförbudet skall upphöra fem år efter det ansökan om rivningslov ingivits att medföra stor osäkerhet och oro bland de boende i de berörda husen.

Som vi framhållit i vår motion kan fastighetsägarnas ansökan om rivningslov bli ett sätt att få hus stämplade som "rivningshus", vilket kan skada hyresgästerna. Erfarenheterna visar att boende i sådana "rivningshus" på grund av osäkerheten känner sig tvungna att söka annan bostad. Det har också visat sig att underhållsskyldigheten ofta försummas i sådana fastigheter. Vi tycker att förslaget om att man skall få möjlighet till successiva förlängningar och förnyelse av rivningsförbud är bra, men vi tycker inte det är bra att begränsa förbudet till att avse en sammanlagd tid om högst fem år.

Vänsterpartiet kommunisterna menar att sådana ändringar i det aktuella lagförslaget skall göras som innebär att rivningsförbudet kan förlängas med två år i sänder ett obegränsat antal gånger. Lagen måste också innehålla ett förbud mot att utan tillstånd av byggnadsnämnd riva byggnad och en bestämmelse om att byggnadsnämnd får meddela rivningslov inte bara efter nu gällande kriterier utan också efter en prövning av sociala skäl, där hänsyn tas också till de människor som berörs – inte bara till byggnader. Vidare anser vi inte att "synnerliga skäl" skall krävas för att ett rivningsförbud skall förlängas. Det är något som det måste vara resp. kommuns sak att råda över med stöd av föreliggande planer och program för saneringen inom kommunen.

Vi har vidare föreslagit en förändring av regeringens förslag då det gäller tillämpningen av den nya lagstiftningen. Om regeringens förslag till lydelse av 35 a § antas anser vi inte att de nya bestämmelserna skall tillämpas på förbud som har meddelats före den 1 januari 1979. Om regeringsförslaget antas kommer enligt vår mening fastighetsägarna att gynnas och kommunernas styrmöjligheter att minskas avsevärt för många fastigheter.

Utskottet har inte ägnat motionsförslagen någon större uppmärksamhet i betänkandet.

För det första anser utskottet att prövning av de förslag vi framfört bör övervägas endast i samband med ställningstaganden till en mer genomgripande reform. Och så har man kommit ifrån det problemet och fortsätter

tydligen att hoppas på en ny bygglag – när då? Under 1980-talet?

För det andra anser utskottet inte att det i motionen anförts tillräckliga skäl för yrkandet om andra ikraftträdande- och övergångsbestämmelser. Också här återkommer utskottet till att man förutsatt att ställningstaganden till en mer genomgripande reform av byggnadslagstiftningen har gjorts i sådan tid att motionsyrkandet nu får anses sakna aktualitet. Detta tyder närmast på att utskottet för sin del hoppas på en ny bygglag senast från 1984.

Herr talman! I avvaktan på en ny byggnadslagstiftning är det viktigt att olika delreformer som genomförs blir så långtgående som möjligt och att de ger kommunerna större möjligheter att bevara och upprusta privata bostadshus. Alla möjligheter måste tas till vara då det gäller att begränsa privata fastighetsägarintressen, att stoppa det rivningsraseri som förekommer på olika håll, att begränsa och stoppa samvetslösa spekulanterns möjligheter till förslumning och byggande av lyxlägenheter. Alla möjligheter måste tas till vara för att öka kommunernas och hyresgästernas inflytande, på bekostnad av privata fastighetsägarintressen.

Förslagen i vpk-motionen 167 kan, om de genomförs, bli ett steg i denna riktning. Därför yrkar jag bifall till motionen.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Civilutskottets betänkande om rivningsförbud är enhälligt. Det finns därför ingen större anledning att ytterligare kommentera propositionens förslag eller utskottsbetänkandet. Tore Claesson har emellertid utvecklat synpunkterna i den motion som vpk har väckt med anledning av propositionen. Det ger mig anledning till några erinringar.

Först och främst: Motionärerna tror att många fastighetsägare söker byggnadslov för rivning bara för att femårsfristen skall börja löpa, sålunda också om de egentligen inte vill riva. Bl. a. Kommunförbundet säger att den risken inte skall överdrivas. Skulle det ske i något fall, är det väl inte heller så allvarligt. Femårsfristen har skrivits in bara därför att det är en temporär reglering. Vi kan ju inte lägga på någon ett sådant här intrång hur länge som helst utan ersättning. Vi skall också komma ihåg att när det gäller förbud över större områden blir det i praktiken inte så att allt skall bevaras. Det sägs i propositionen att i Stockholm har lov för rivning inom förbudsområdet lämnats för huvudparten av ansökningarna. Det sägs också i vpk:s motion att om ett hus stämplas som rivningsobjekt, skadar det hyresgästerna som känner ett tryck att flytta. Mot det kan sägas att det också skadar fastighetsägaren om detta inträffar och att han därför inte söker rivningslov utan att ha några verkliga avsikter i den vägen.

Botemedlet skulle vara, säger vpk, att rivningsförbuden blir praktiskt taget obegränsade. Det innebär en genomgripande och definitiv reglering utan ersättningsrätt. Det säger sig självt att vi nu inte kan föregripa bygglagarbetet på ett sådant sätt. Grundprincipen är vi nog ense om, nämligen att kommunen skall ha det avgörande inflytandet. Vad som skiljer oss åt är synen på villkoren för denna kommunala rätt. Den får enligt vår mening inte innebära vilka intrång som helst utan ersättning.

Hindret att riva är bara det första steget i en kommunal viljeyttring. Det måste vara något syfte bakom – ett kulturhistoriskt eller miljömässigt bevarande som man tänker genomföra också i praktiken.

Med detta kommer jag in på den andra frågan: Skall de temporära förbuden kunna motiveras också av "sociala skäl"? Det står redan i lagtexten att "bostadsförsörjningssynpunkter" kan motivera ett rivningsförbud. Tore Claeson satt själv i civilutskottet 1973 och noterade utan protest att den här aktuella paragrafen syftade till att hindra att ett upprustningsåläggande enligt bostadssaneringslagen skulle bli verkninglös genom rivning av husen. Förbudet är alltså ett första steg i en handlingslinje för att tillgodose bostadsförsörjningens krav – eller om man vill uttrycka det så – "sociala" krav. Tore Claeson är alltså redan bönhörd på den punkten.

Om Tore Claeson sedan har kritik mot det följande ledet – tillämpningen av bostadssaneringslagen – är det inte rätt tillfälle att diskutera det här och nu. Det är inte bostadssaneringslagen som utskottet behandlat utan det är, som jag på nytt vill understryka, den temporära förändringen av bestämmelsen om rivning. Anledningen till att vi har tagit ståndpunkten om ett bifall till propositionen är att vi menar att den enda riktiga arbetsmetoden är att nu avvakta bygglagarbetet.

Tore Claeson sade – om jag uppfattade honom rätt – att vi i civilutskottet var så förtröstansfulla när vi hoppades på en ny bygglag. Och om jag hörde rätt nämnde han året 1984. Enligt vad som uppgetts i andra sammanhang pågår inom bostadsdepartementet arbetet med att utarbeta en promemoria för revision av bygglagen så att vi under det här året har möjligheter att föra den omfattande diskussion som vi förutsätter skall komma på bygglagspromemorian. Då tycker jag att tar man till 1984 så borde man verkligen vara på den säkra sidan.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till civilutskottets hemställan i betänkande nr 3.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Kjell Mattsson sade att en förlängning med två år i sänder, som på så sätt skulle kunna sträcka sig längre än fem år, skulle utgöra ett hinder i fråga om ersättningsregler. Men såvitt jag förstår kan en sådan tvåårsförlängning, som kan upprepas och gå utöver femårsperioden, inte alls utgöra något hinder för ett skapande av vettiga ersättningsregler.

Jag är klar över att man i den nya lagstiftning som behövs på det här området måste få ordentliga ersättningsregler. Men jag kan absolut inte begripa varför en bestämmelse nu om att förlängningar skall kunna göras med två år i sänder på något sätt skulle förhindra utarbetandet av sådana ersättningsregler.

Jag är medveten om, Kjell Mattsson, att det inte är bostadssaneringslagen som vi nu diskuterar. När jag i mitt anförande här tagit upp och när vi i motionen tagit upp farhågor för att fastighetsägare skall kunna gå in med ansökningar utan att det föreligger några planer på rivning så är det med utgångspunkt dels i de erfarenheter som vi fått under de år som gått av 1970-

talet, dels i de farhågor som flera av remissinstanserna har framfört.

Sedan till frågan om när vi kan få en ny bygglag: Jag nämnde 1984 mot bakgrund av att om det kommer en ny bygglag som skall gälla från den 1 januari 1984 så behövs det kanske inte några sådana bestämmelser som vi talar om. Men Kjell Mattsson vet lika väl som jag att det under praktiskt taget hela 1970-talet har talats om att det snart skulle komma förslag om en ny lagstiftning. Och sedan har det gått år efter år.

Jag hör till dem som inte är så särdeles optimistiska om att vi kan få en ny bygglagsreform som träder i kraft förrän vi kommer fram till mitten av 1980-talet. De farhågorna grundar jag på de erfarenheter vi fått av det arbete som tidigare har utförts och alla de besked som tidigare lämnats om när vi kunde vänta oss en ny lagstiftning.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Tore Claeson och jag skiljer oss åt i fråga om bedömningen av när revisionen av bygglagen kan vara beslutad här i kammaren. Jag har en mer optimistisk uppfattning än Tore Claeson. Arbetet har nu pågått lång tid, och beskrivningen av arbetsläget i dag ger vid handen att man bör kunna påräkna att riksdagen hinner fatta ett beslut i god tid före det nämnda årtalet 1984. Det betyder att vi ser propositionen, inte såsom en delreform i bygglagarbetet, utan som en temporär åtgärd som vidtas därför att den tidigare bestämmelsen om tre år behöver kompletteras. Förändringen innebär en förlängning med ytterligare två år.

I och med att vi anser att detta är en temporär åtgärd, så har vi heller inte haft någon invändning mot regeringens proposition. Därför vill vi inte gå in på de mer långtgående åtgärder som vpk redan på detta stadium vill vidta. Våra olika uppfattningar gör att vi kommer fram till olika yrkanden, och Tore Claeson och jag lär inte klara av att diskutera ihop oss till en gemensam uppfattning om när bygglagsrevisionen skall vara genomförd.

Överläggningen var härmed slutad.

FÖRSTE VICE TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande ändrad lydelse av 35 a § byggnadslagen och därefter i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Ändrad lydelse av 35 a § byggnadslagen

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 167 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

*Upphävande av
s. k. skogsfångs-
servitut*

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 3 såvitt avser ändrad lydelse av 35 a § byggnadslagen röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 167 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 282

Nej – 14

Utskottets hemställan i övrigt

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 167 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i övrigt i betänkandet nr 3 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 167 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 282

Nej – 13

§ 9 Upphävande av s. k. skogsfångsservitut

Föredrogs civilutskottets betänkande 1978/79:4 med anledning av propositionen 1978/79:38 om ändring i lagen (1970:989) om införande av fastighetsbildningslagen jämte motioner.

I propositionen 1978/79:38 (justitiedepartementet) hade lagts fram förslag till lag om ändring i lagen (1970:989) om införande av fastighetsbildningslagen, innebärande ändrade regler om upphävande av s. k. skogsfångsservitut. Enligt förslaget förbättrades möjligheterna att behålla servitut som avsåg rätt att ta ved till fastighet som användes till permanentbostad. Dessutom hade föreslagits en bestämmelse som skulle underlätta möjligheterna att bevara

vedservitut i samband med ändringar i fastighetsindelningen. Lagändringarna hade föreslagits träda i kraft den 1 januari 1979.

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1978/79:53 av Ivar Högström m. fl. (s), vari föreslagits att riksdagen inte skulle anta det vid propositionen 1978/79:38 fogade förslaget om ändring i lagen (1970:989) om införande av fastighetsbildningslagen,

1978/79:81 av Sven-Erik Nordin (c) och Martin Olsson (c) samt

1978/79:158 av Håkan Winberg (m), vari hemställts att riksdagen beslutade att ikraftträdanderegeln i den föreslagna lagen om ändring i lagen (1970:989) om införande av fastighetsbildningslagen skulle ha av motionären angiven lydelse, innebärande att äldre bestämmelser fortfarande skulle gälla beträffande talan mot beslut eller utslag som meddelats före ikraftträdandet.

*Upphävande av
s. k. skogsfångs-
servitut*

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionerna 1978/79:53 och 81, yrkandet 1, skulle anta det vid propositionen 1978/79:38 fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1970:989) om införande av fastighetsbildningslagen, allt såvitt inte rörde ikraftträdandebestämmelsen,

2. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1978/79:158 skulle anta det under 1 angivna lagförslaget såvitt rörde ikraftträdandebestämmelsen,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:81, yrkandet 2.

Följande två reservationer hade avgivits av Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Thure Jadestig, Maj-Lis Landberg, Birgitta Dahl och Magnus Persson (samtliga s):

1. beträffande avslag på lagförslaget, vari reservanterna ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med avslag på regeringens förslag och motionen 1978/79:81, yrkandet 1, samt med bifall till motionen 1978/79:53 i motsvarande del inte skulle anta det vid propositionen 1978/79:38 fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1970:989) om införande av fastighetsbildningslagen, allt såvitt inte rörde ikraftträdandebestämmelsen,

2. beträffande ikraftträdande m. m., vari reservanterna ansett

a. – under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under 1 – att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med avslag på regeringens förslag och motionen 1978/79:53 i motsvarande del samt med bifall till motionen 1978/79:158 skulle anta ikraftträdandebestämmelser m. m. till föreslagna lag om ändring i lagen (1970:989) om införande av fastighetsbildningslagen med lydelse enligt motionärens förslag,

b. – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med avslag på regeringens förslag och motionen 1978/79:158 inte skulle anta det under 1 angivna lagförslaget såvitt rörde ikraftträdande-bestämmelsen.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Per-Olof Strindberg (m) och Göthe Knutson (m).

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! I propositionen 1978/79:38 föreslås lagregler, vilka bl. a. förbättrar möjligheterna att erhålla servitut avseende rätt att ta ved till fastighet som används till permanentbostad. Lagrådet noterar att förslaget inte innebär någon ändring i den vid fastighetsbildningslagens tillkomst föreliggande tanken att skogsfångsservituten så småningom bör avvecklas helt – en notering som det är viktigt att slå fast. Förslaget är sålunda att i princip anse såsom en lagteknisk uppföljning av en tolkning av förra bostadsministerns uttalande att ”synen på värdet av ved från energisynpunkt har förändrats under senare år”.

En annan syn på detta förhållande anlade skatteutskottet i sitt betänkande 1976/77:20 genom förslaget att fritt bränsle inte skulle beskattas, därför att ved såsom bränsle hade fått ett lägre värde än tidigare. Förslaget är att anse såsom en partipolitisk markering av allmänna föreställningar om alternativa energikällors centrala roll. Vi sätter starkt i fråga om detta kan motivera den föreslagna lagändringen. Läggs därtill att – som hovrätten för Nedre Norrland anfört – ändringarna kan anses strida mot den uttalade målsättningen om en flexibel tillämpning av fastighetsbildningslagen, talar enligt vår mening övervägande skäl mot att förslaget antas.

Remissutfallet ger stöd för meningen att de opinioner som har kommit till uttryck till stor del har sin grund i att de utdömda ersättningarna anses för låga. Vid föregående riksmöte föreslog vi socialdemokrater i en motion en undersökning av i första hand tillämpningen av dessa ersättningsregler. Förslag om ersättningsmöjligheter för även personlig skada vid fastighetsbildningsåtgärder har lagts fram och bereds inom regeringskansliet.

Vår mening är att det inte nu visats föreliggande tillräckliga skäl att anta lagförslaget. Denna bedömning förstärks av att den opinionsmässigt centrala ersättningsfrågan ännu inte slutligt beretts och av att en revision av fastighetsbildningslagens bestämmelser om servitut övervägs. Skulle den fortsatta beredningen av dessa frågor leda till att det nu föreliggande förslaget vidhålls, bör det sålunda bedömas i ett vidare sammanhang.

Herr talman! Till civilutskottets betänkande har fogats två socialdemokratiska reservationer, och jag yrkar bifall till dessa.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr talman! Den lagstiftning vi nu har fått oss förelagd att göra ändringar i är krånglig i sin utformning, och enligt utlåtande från lantmätare som skall hantera den är den krånglig i tillämpningen. Jag såg för en tid sedan en skämtsam travesti på lagstiftning i lantbruksuniversitetets studentkårs sångbok, som jag tycker har stora likheter med just fastighetsbildningslagstiftningens servitutsregler. Travestin handlar om vår allmänt omhuldade alkoholsed och beskriver när snaps skall tagas.

I första momentet sägs att snaps tages endast till fisk, och med fisk menas all mat utom ölsupa och pannkaka. I andra momentet sägs att finns inte fisk på bordet så kan man ta snaps till grannens fisk. Men har inte heller grannen fisk på bordet, då kan det tillåtas, enligt tredje momentet, att snaps tages även till pannkaka. Och i fjärde och sista momentet heter det: Vad ovan anförts om pannkaka gäller även ölsupa.

Jag tycker att detta är en väldigt bra liknelse när det gäller att ge en bild av servitutsreglerna i fastighetsbildningslagen. I lagens 7 kap. 3 § sägs det att servitut får *begränsas* till att avse viss i servitutet ingående befogenhet. Det är alltså en mycket mjuk öppning.

I kapitlets 4 § sägs det att servitut får *ändras* på grund av ändrade förhållanden och om väsentlig fördel uppstår för den tjänande fastigheten utan att olägenhet uppkommer för den härskande fastigheten.

I 5 § är det inte längre fråga om ändring, utan där heter det att servitut får *upphävas* bl. a. på grund av ändrade förhållanden, om det inte längre behövs, om nyttan av det är ringa eller om det inte har utövats under viss tid. Där har man skärpt upp det hela.

Slutklämman kommer i övergångslagstiftningen, 15 §, den som det är fråga om att ändra i dag. Där sägs det att i fråga om skogsfång får det upphävas även om dessa omständigheter inte föreligger – där har vi likheten med pannkakan och ölsupan.

Det förefaller vara lätt att tillämpa lagstiftningen, och det är det i dag i så måtto att man kan upphäva ett skogsfångsservitut utan andra skäl än att den som söker fastighetsreglering önskar det. Det är alltså fritt fram.

De här reglerna tillkom under det energipolitiskt sorglösa 1960-talet. Men var och en torde väl i dag inse att förhållandena har ändrats på ett sätt som mer än väl motiverar de trots allt begränsade restriktioner som det är fråga om i det förslag som framläggs i propositionen.

Vad som föreslås i propositionen är ändring av övergångslagstiftningen i så måtto att i fråga om vedservitut skall fastighetsbildningslagens 7 kap. 5 § tillämpas med alla de restriktioner som jag nämnde: om förhållandena ändras, om det inte behövs, om nyttan är ringa eller om det inte har utövats under viss tid. De restriktionerna står kvar.

Nu har alltså servitutsägarna i stor utsträckning insett att det är på tiden att detta förhållande ändras, eftersom möjligheten att ta sin ved enligt ett sådant här servitut har fått större betydelse. Då tycker vi från utskottets sida att det är på tiden att även lagstiftarna inser detta och genomför en ändring.

När man 1970 antog den nuvarande fastighetsbildningslagen gick man

med tystnad förbi den här delen av lagstiftningsärendet, som var mycket omfattande. Det kunde kanske vara förståeligt i dåvarande läge, när ingen energikris stod för dörren. Jag tycker emellertid att det måste anses vara väl starkt att, utan några andra skäl än vad den sökande i målet önskar, upphäva rättigheter som ursprungligen har avsetts bestå, som det heter, under evärdlig tid. Ett sådant här servitut är ju ett fastighetstillbehör, som genom marknadsprisbildning på fastigheter åsätts ett visst pris.

Alla skäl talar alltså nu för en ändring. Både servitutshavarna och en opinion utanför servitutshavarnas krets, inkl. remissinstanserna och lagrådet, är eniga om att denna ändring behövs. Bland opinionen utanför servitutshavarna kan man även urskilja olika organisationer, däribland socialdemokratiska arbetarkommunens representantskap i Sollefteå. Nu skall nämnas att Sollefteå hör till de trakter som har den tätaste förekomsten av dessa servitut.

När reservanterna yrkar avslag på förslaget, kryper man bakom kravet på, som det heter, en mer generell belysning av hela frågeställningen. Då inkluderas även ersättningsfrågan. Men vi bör veta att den generella belysning det gäller i denna fråga är en aviserad utredning, som alltså inte ännu är tillsatt men som har ansetts kunna tillsättas någon gång under nästa år. När utredningen ännu inte är tillsatt och än mindre har lämnat något förslag, så säger vår erfarenhet att det kan ta avsevärd tid innan ett sådant förslag kommer och än mer innan det beretts och blivit föremål för beslut.

Det är väl inte alldeles orealistiskt att anta att medan gräset växer dör kon – dvs. under tiden kommer de tjänande fastigheterna att utnyttja nuvarande lagstiftning, som ju ger fritt fram för en avveckling. Och när den generella belysningen är klar och vi kanske har fått en ny lagstiftning, finns det inga servitut att tillämpa lagstiftningen på.

Ersättningsfrågan sätts i förgrunden av reservanter och motionärer. Vad man då syfter till måste vara en höjning av de numera utgående, relativt låga ersättningarna. Har man uttalat sig för det, har man väl också direkt eller indirekt sagt att dessa servitut har ett större värde. Därmed bör vi kunna vara ense på den punkten.

Motionärerna och även herr Brännström anför att vad det här gäller enbart skulle inskränka sig till en partipolitisk markering. Jag menar att det är att misstänkliggöra vårt syfte i denna fråga. Vårt syfte är helt seriöst, och det är, som jag sade, bekräftat av åtskilliga instanser som har haft anledning att ge en opinion till känna i denna fråga.

Därmed, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter.

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har aldrig ifrågasatt när Sven Eric Åkerfeldt använder en partipolitisk markering, om han gör det i seriöst syfte, fattas bara annat. Men för den skull kan jag inte pruta på uppfattningen att det är en riktig bedömning, att det är en politisk markering i denna hantering av ärendet.

Det är väl helt klart att detta ärende innehåller många skiftande sidor, som det kan vara mycket svårt att komma till rätta med. Men om vi fastlägger att den nuvarande lagstiftningen ändock syftar till att långsiktigt avveckla servituten, tror jag att vi har en gemensam grund som egentligen alla är överens om. Att det sedan av och till sker olika bedömningar, beroende på att man värderar servitutets innehåll med utgångspunkt i den dagsaktuella situationen, borde inte leda till att den grundläggande lagstiftningen åsidosätts. Om det som under 1960-talet var en värdering av skogsfångsservituten inte är detsamma i dag, så ändrar det inte i sak vad lagstiftarna har åsyftat. Det viktigaste är att man fastställer vilka belastningar servituten utgör, och kanske även vilka värden. Det är där vi har hävdat att en samlad behandling av hela ärendet hade varit värdefull.

Jag kan på nytt understryka vikten av den bedömning som skatteutskottet har gjort när man har fastlagt att just fång av vedbrand skattemässigt inte längre är värderat till någonting. Det borde ju från dem som representerar den seriösa centergruppen i skatteutskottet ha smittat av sig på de seriösa centerpartisterna i civilutskottet att uppfatta servitutet som ungefär lika mycket värt i det sammanhanget.

SVEN ERIC ÅKERFELDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande om en partipolitisk markering är seriös eller inte så bör det väl ses i sammanhanget, och i motionens sammanhang framstår den i varje fall för mig som inte fullt seriös jämfört med sakinnehållet i förslaget.

Syftet, säger herr Brännström, skall vara att långsiktigt avveckla servituten. Ja, jag kan hålla med om det så långt som det gäller att avveckla de icke behövliga servituten. Men här måste vi göra en klar skillnad, och den skillnaden går inte att göra med den form lagstiftningen har i dag. Det är därför vi vill ha ändringen. Och då går vi tillbaka på 7 kap. 5 §, där vi har alla dessa restriktioner. Som jag sade finns det alla möjligheter att med den paragrafen som instrument sålla bort de servitut som inte behövs och som inte anses för någon part tjäna något syfte.

Det skall inte bortses ifrån att det är mycket viktigt att de servitut som i en sådan här bedömning anses vara behövliga för framtiden innebär ett mycket stort mått av trygghet för fastighetsinnehavarna. Detta är oftast sådana servitut som förekommer i de delar av landet där man av tradition har uppvärmning med just fast vedbränsle. De vet att detta innebär en trygghet för framtiden. Även om servitutet, när man skall åsätta det ett värde i pengar, i dagens situation måhända skulle ha ett begränsat värde, kommer man också att få väga in den framtida tryggheten i bedömningen av värdet.

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill notera att Sven Eric Åkerfeldt nog fjärrar sig från det som kunde ha varit en seriös bedömning. Han gör det utifrån att det i hanteringen av servituten borde ligga lika värde, antingen man bedömer dem i skatteutskottet eller i civilutskottet. Men så långt har man inte nått när man

har diskuterat denna fråga. Om man sedan övergår till den faktiska frågan om vad vedfång är i dag, tror jag att det är ett fåtal fastigheter som ligger kvar på den tekniska nivån att ved är det enda bränsle de använder.

SVEN ERIC ÅKERFELDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Det skall erinras om att det inte är primärt värdet av servituten i pengar räknat som vi talar om i dag. Herr Brännström har tidigare också betonat att värdedelen inte hör hit och att den bör komma in i ett annat sammanhang. Vad som är viktigt i dag är att vi, oberoende av vilket värde i pengar servitutet har, ser till att vi räddar servitutet som sådant, för om servitutet får avvecklas med de regler vi har i dag är det meningslöst att diskutera värdet av det.

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att Sven Eric Åkerfeldt är beredd att bevara servitut för servitutens egen skull. Det är mycket förvånande.

ELVY OLSSON (c):

Herr talman! Låt mig först uttrycka min stora förvåning såväl över den socialdemokratiska motionen och reservationen som över dagens debatt, varigenom det på ett förunderligt sätt har visats hur dagens socialdemokrater sluter upp bakom storföretagens synpunkter på vad som är rationellt och fördelaktigt i det här sammanhanget, nämligen att bli fria från skogsservituten. Jag är förvånad, eftersom jag – inte minst mot bakgrund av vad som framkommit i de brev som partiledarna skrivit till de berörda fastighetsägarna och som varit av ungefär samma innehåll – trodde att man skulle kunna ena sig i den här frågan över partigränserna. Det är anmärkningsvärt att man är så litet lyhörd för hur de berörda människorna upplever att de inte kan ta ved ur skogen såsom de är vana vid sedan så många år, något som de anser sig ha rätt till.

Som jag ser det har den nuvarande lagstiftningen slagit hårdare mot de fastighetsägare som har denna rätt än vad lagstiftarna hade tänkt sig. Tanken var ju att servituten skulle kunna hävas "när behov ej förelåg". När man besöker de bygder i Norrland som berörs av lagstiftningen märker man hur besvärligt det har blivit för dem som mister vedservitut i de fall dessa har stor betydelse för dem när det gäller att kunna elda med ved såsom de är vana att göra.

Jag är väl medveten om att skogsbolagen ser dessa servitut som hinder, även om jag tycker att deras uppfattning därvidlag är överdriven. Men vill man fortsätta med t. ex. kalhyggen i tron att detta är det bästa för framtiden, då kan servituten naturligtvis utgöra ett hinder. Ser man dem i stället som en gallringsåtgärd, då är servituten inte alls hindrande, utan då utgör rätten till vedfång någonting som verkligen går att förena med ett bra skogsbruk.

Herr Brännström talade om att ersättning skulle kunna utgå i form av pengar. Jag tror att detta är något som är rätt ointressant för de här människorna. Det är ju veden de vill ha, inte några kronor i samband med att

ett servitut skall hävas.

Det är ju också bråttom med de nya bestämmelserna. Varför är det bråttom? Jo, därför att det händer så mycket just nu på detta område, och det gör det angeläget att lagändringen skall gälla även de ärenden som nu är föremål för prövning.

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Elvy Olsson är förvånad, och det har hon kanske skäl att vara, eftersom hon tydligen hade förväntat sig att propositionen skulle gå igenom utan diskussion. Men jag tycker att det finns anledning för Elvy Olsson att sätta sig in i ett par frågor som ingår i debatten om servituten och som kanske också skulle kunna påverka hennes bedömning när det gäller frågan om ersättning i pengar för värdet av vedfång. Får man nämligen ersättning i pengar för värdet av servitutet, torde man få skatta för det värdet. Med det här riksdagsbeslutet blir emellertid värdet av vedfång inte beskattningsbart. Detta är självfallet ett skäl till att man inte är särskilt intresserad av att servituten löses ut.

Men jag tror att alla som i dag vill klara sin bränsleförsörjning genom att hämta ved i skogen kan göra detta, eftersom det ligger röjningsvirke där i oanade kvantiteter. Virket är fällt och klart. Det är ju också klart vilka träd som skall bort, vilket inte är fallet vid ett servitut. Jag tror att om de flesta som har ett servitut i stället ville använda sig av möjligheten att samla in redan fällt röjningsvirke skulle de mer än väl få de volymer som servituten tillförsäkrar dem.

ELVY OLSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att om herr Brännström talade med servitutsinnehavarna skulle han få svaret att de var lika litet intresserade av att få ersättning i pengar, innan riksdagen fattade beslutet att veden inte skulle vara beskattningsbar när den används för husbehov. Här har det inte inträffat någon ändring. Det är servitutet, rätten att få ta ved, som de här människorna vill ha kvar. Jag utgår ifrån att riksdagen också kommer att besluta om att de får ha denna rätt.

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är självklart att vem man än frågar om han är beredd att avstå från en förmån blir svaret: Nej, det är jag inte.

HÅKAN WINBERG (m):

Herr talman! Jag tänker inte yttra mig i sakfrågan. När det gäller den har jag ingen annan mening än departementschefen och utskottsmajoriteten. Jag har begärt ordet med anledning av övergångsbestämmelserna, eller rättare sagt avsaknaden av sådana, i detta fall.

Enligt min mening är det utomordentligt viktigt med konsekvens i lagstiftningsarbetet. I den fastighetsrättsliga lagstiftningen finns det nu en utbildad praxis, att när man ändrar en lag, skall äldre bestämmelser tillämpas

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

*Upphävande av
s. k. skogsfångs-
servitut*

*Upphävande av
s. k. skogsfångs-
servitut*

av överinstanserna i sådana mål som lägre instans har prövat enligt äldre rätt. Om man inte gör så blir det inget egentligt prövningsförfarande, eftersom överinstanserna i sådana mål som överklagats då prövar enligt helt andra förutsättningar.

I motionen 158 har jag lagt fram ett förslag om tillägg innebärande övergångsbestämmelser. Förslaget överensstämmer också med vad lantmäteriverket sagt i sitt remissyttrande.

Kvantitativt är det här naturligtvis ingen stor fråga. Det är sannolikt inte så många fall som nu ligger hos överinstanserna över årsskiftet. Förmodligen är det detta som gjort att de två domstolar som yttrat sig har accepterat avsaknaden av övergångsbestämmelser. Men klart är att svårigheter kan uppstå, och jag tycker att detta skiner igenom i åtminstone ett remissyttrande, liksom också i lagrådets yttrande.

Jag betraktar inte alls, herr talman, den här frågan som partipolitisk utan som en rent juridisk-teknisk fråga. I reservationen 2 a biträds min motion, och därför kommer jag, herr talman, att rösta för denna reservation.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Per Bergman m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Roland Brännström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 4 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Roland Brännström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 169

Nej - 133

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 a av Per Bergman m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Roland Brännström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 4 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 a av Per Bergman m. fl.

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

*Energisparande i
bostäder*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Roland Brännström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 160
Nej - 136
Avstår - 7

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10 Energisparande i bostäder

Föredrogs civilutskottets betänkande 1978/79:5 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser bostadsdepartementets verksamhetsområde jämte motion.

I propositionen 1978/79:25 bilaga 10 (bostadsdepartementet) hade föreslagits riksdagen att på driftbudgeten under trettonde huvudtiteln till Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisa ett reservationsanslag av 300 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1978/79:50 av Per Bergman m. fl. (s), vari föreslagits att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att regeringen snarast borde fatta beslut som styrde de ekonomiska stimulanserna för energisparande i bostäder mot rationella åtgärder.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen på driftbudgeten under trettonde huvudtiteln till Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisade ett reservationsanslag av 300 000 000 kr.,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:50.

Reservation hade avgivits av Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Thure Jadestig, Maj-Lis Landberg, Birgitta Dahl och Magnus

Persson (samtliga s) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:50 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Det kan tyckas motsägelsefullt att vi socialdemokrater i vår motion med anledning av förslaget till ökade medel för energisparstöd på tilläggsbudget I och i reservation vid det utskottsbetänkande som nu behandlas uttrycker en annan mening än regeringen och riksdagsmajoriteten. Vi är ju eniga om att det behövs mycket ambitiösa insatser för att spara energi. Det är en av förutsättningarna för en bättre energipolitik för framtiden. De 1975 och 1978 uppsatta målen för energihushållningen förutsätter ju att förbrukningen i bostäderna måste minska kraftigt, om vi skall kunna uppnå en nolltillväxt i energiförbrukningen totalt sett, trots att vi samtidigt har målet att öka produktiviteten och välfärden, ävensom att öka bostadsbyggandet och höja bostadsstandarden. Om så här ambitiösa mål skall kunna uppnås krävs det verkligen mycket omfattande och målmedvetna insatser.

Vi är också eniga om det anslagsbelopp som är aktuellt, 300 milj. kr. Eftersom den nya regeringen har tagit fasta på den tillrättavisning som vårriksdagen gav den förra regeringen när det gäller budgettekniken, finns det heller ingen anledning att framföra kritik på den punkten. Enighet råder alltså om målen och anslagsbeloppen.

Vår kritik föranleds nu liksom tidigare av att den nya regeringen tydligen har lika låg ambition som den förra borgerliga regeringen när det gäller att se till att dessa ambitiösa mål verkligen uppnås och att de mycket betydande belopp som anslås används på ett ändamålsenligt sätt, nämligen till att spara så mycket energi som möjligt till minsta möjliga kostnad. Miljardrullning utan kontroll eller styrning är, herr talman, inte uttryck för hög ambition. Det är tvärtom ansvarslöst såväl ur samhällsekonomisk synpunkt, inte minst i dagens läge, som med hänsyn till vikten av att spara energi. Det borde vara en angelägenhet för alla att de medel som med sådan beredvillighet ställs till förfogande används väl.

Vi är mot den bakgrunden verkligen förvånade över att den nya regeringen inte har använt sig av detta tillfälle och oss veterligt inte heller tagit andra initiativ för att förbättra hanteringen av energisparstödet.

Vi är lika förvånade över att riksdagsmajoriteten även nu så lättsinnigt avvisar våra krav på bättre planerade och mer medvetet styrda åtgärder – krav som f. ö. är väl förankrade hos olika expertorgan liksom hos den allmänhet som nu med stigande häpnad iakttar den miljardrullning på lösa boliner som pågår, utan att vi får någon som helst säkerhet för att de eftersträlvade målen uppnås.

Det verkar faktiskt bara vara i regeringskansliet och inom de borgerliga partierna i riksdagen som det råder okunnighet om hur besvärlig situationen är. Överallt annars möter man nämligen bekymrade och upprörda kommentarer. En sak är säker, och jag tycker också bra: man lurar inte människor med så enkla knep som det här är fråga om. Överallt, på möten, på arbetsplatser

och i privata samtal, möts man i dag faktiskt av frågor om ingenting kan göras för att rätta till det planlösa slöseri som pågår, så att vi får ett effektivare sparande. Tar man själv upp de här frågorna möts man – det är min erfarenhet – av uppskattning. Till de hårdaste kritikerna hör – märk väl! – byggnadsarbetarna och de som själva utnyttjat energisparstödet för sin egen bostad.

Allmänhetens och våra egna kritiska och oroliga frågor har som sagt också fått stöd hos experter och myndigheter som följt verksamheten, liksom av de fakta som nu föreligger.

Planverket är nu som tidigare kritiskt mot bristen på kunskaper, utvärdering och styrmedel. Energisparkommittén har uttryckt samma oro i skrivelser till delegationen för frågor om energihushållning i befintlig bebyggelse, och kommittén har krävt åtgärder för att garantera att medlen används effektivt. Deras recept heter också kunskap, utvärdering och styrmedel. Enligt vad jag har erfarit kommer energisparkommittén i morgon att redovisa material som visar att de av riksdagen uppsatta sparmålen är i fara och att vi riskerar att inte kunna uppnå dem, om inte ytterligare styrmedel används.

Byggforskningsinstitutet har genom sin chef och sina experter på det här området riktat stark kritik mot det sätt varpå programmet hittills har genomförts. Jag citerar några ord ur Arbetarbladet den 22 september, där byggforskningsinstitutets chef på frågan, om det alltid är lönsamma investeringar och om man kan räkna med att spareffekter kan uppnås på uppåt de 25 % som riksdagen har satt upp som mål, svarar:

”Det är ytterst tveksamt som verksamheten hittills bedrivits, säger professor Nils Antoni. - - - Han är kritisk mot bristen på styrning i planeringen och att ingen ordentlig utvärdering ännu gjorts av resultaten. - - - Sparåtgärderna måste sättas in i de hus där de ger största effekt till lägsta kostnad. Det borde vara en självklar tumregel i planeringen och bidragsgivningen. Hittills har verksamheten i alltför hög grad präglats av slumpmässiga insatser. - - - Husundersökningen visar att det inte är de som har sämsta fastigheterna som ligger längst framme med planerna på upprustning och isolering för att spara energi.

Fastighetsägarna är i allmänhet mer intresserade av att få lån och bidrag till fasadrenoveringar än att isolera för att spara energi!”

När utskottet för ett par veckor sedan besökte bostadsstyrelsen fick vi också veta

för det första att den undersökning som bostadsstyrelsen fått i uppdrag att göra ännu inte är klar men väntas bli det före årsskiftet,

för det andra att dess resultat bara blir en teoretisk redovisning av till vilka ändamål pengarna gått, inte hur mycket energi som har sparats,

för det tredje att de preliminära resultaten, som vi fick del av, visar att nästan 80 % hittills gått till isolering och fasadskikt, att ca 55 % har gått till ytterväggar och fasadskikt, att ca en tredjedel enbart gått till fasadskikt och att alla dessa åtgärder har ringa eller t. o. m. ingen effekt i jämförelse med en rad andra mycket billigare åtgärder.

Vi fick vidare veta att 75 % går till småhus och att flerfamiljshusen och de hus som har störst behov av energisparande åtgärder är underrepresenterade.

Den ansvarige på bostadsstyrelsen, Gunnar Stahre, har också uttalat sig i Aftonbladet den 1 december:

”Det har varit oerhört svårt att kontrollera lönsamheten av de åtgärder som görs, säger Gunnar Stahre på bostadsstyrelsen. Det kan inte vara vettigt att fortsätta ge pengar till åtgärder som inte ger spareffekt.

Vad som krävs är en hårdare besiktning.

Den tar lång tid att genomföra, menar Gunnar Stahre. För närvarande utbildas 30 lärare som ska instruera som besiktningsmän.”

Allt detta, herr talman, skulle inte ha behövt hända om våra och många expertorgans tidigare påpekanden och krav hade tagits på allvar. Vad som nu händer är bara en bekräftelse på tidigare varningar. Desto värre är det att man nu också tycks vägra att lära av erfarenheten.

Bakgrunden är ju den, att när det första sparprogrammet beslöts av riksdagen med anledning av oljekrisen var det ett beslut som fick tas i stor hast på grund av den unika situationen.

Vi uttalade då att det var nödvändigt att på basis av kommande kunskaper, erfarenheter och utvärderingar ompröva och förbättra det. Därför utsattes också en sådan omprövning att ske 1978, och därför ingick forskning om energisparstödet i det program som vi beslöt om 1975 för forskning och utveckling på energiområdet liksom i de uppgifter som togs upp av byggforskningsinstitutet och byggforskningsrådet. Därför fick planverket i uppgift att arbeta med det här, och därför har vi socialdemokrater också efter regeringsskiftet motionsvägen krävt olika utvärderingsåtgärder, t. ex. det s. k. Norrbottensprojektet.

Allt detta tillsammans med energikommissionens material har givit värdefullt underlag för en sådan omprövning som förutsattes och skulle ha kunnat ge ännu mer värdefullt material, om inte en del av våra förslag hade avvisats av riksdagsmajoriteten. Men när regeringen i december 1977 lade fram sin kraftigt försenade proposition om energisparstödet, fick den förödande kritik just därför att den inte gjort den utvärdering som tidigare beslutats eller tagit vara på föreliggande kunskaper. Riksdagen tvingades då göra den beredning som borde ha skett i kanslihuset. Men så var också den här propositionen en av de många dåliga kompromisser som folkpartiet och moderaterna med skammens rodnad tvingades att acceptera i trepartiregeringen, om jag inte tar fel i utbyte mot fortsatta pengar till Forsmark 3. Det borde vara angeläget för folkpartiet och moderaterna att nu bryta sig loss ur det här skamgreppet och hjälpa till att skapa ordning och reda.

I stället deltar man i den skrivning som nu föreligger från utskottsmajoriteten. Där hänvisas hela tiden dels till vad som aviserats i propositionen från i våras, dels till den delegation för frågor om energihushållning i befintlig bebyggelse som Elvy Olsson i våras tillsatte – som det förefaller i all hast och för att skyla över det mycket förödmjukande resultat som beredningen i civilutskottet och andra utskott här i huset kom till för hennes och regeringens del.

Men de här hänvisningarna till arbete som sägs pågå eller initiativ som skall ha tagits eller förslag som kommer att läggas fram förefaller ha gjorts utan

någon kontroll av vad som faktiskt har hänt i verkligheten, som ibland kan skilja sig ganska avsevärt från pappersdirektiv eller papperstigrar. Den bistra sanningen är nämligen att delegationen hittills haft två sammanträden, ett i september, mellan fyra och fem månader efter det att den tillsattes, och ett i onsdags i förra veckan. Därvid har diskuterats dels ett arbetsprogram, dels finansieringsfrågorna.

I det arbetsprogram som diskuterades i september redovisas en preliminär tidsplan, varav dessutom framgår att utvärdering och förslag till eventuellt därav föranledda förändringar beräknas resultera i en ny proposition tidigast i januari 1981 inför budgetåret 1981/82. Någon förtursbehandling av utvärderingsfrågorna eller översyn av det slag som utskottet talar om eller någon utvärdering av den typ som flera av expertorganen har föreslagit har enligt den hittills tillgängliga informationen över huvud taget inte förekommit. Enligt den information jag har finns det också en risk för att inte ens den tidsplan som drogs upp i arbetsprogrammet kommer att hålla.

På en direkt fråga vid utskottets besök på bostadsstyrelsen fick vi också svaret att delegationen hittills hade varit ett mycket passivt organ. Liknande svar får man också när man talar med andra som deltagit i dess arbete. Flera är mycket besvikna över att deras förslag vid olika utredningar och utvärderingar inte har beaktats. Är det så att utskottsmajoriteten känner till några planer på en nu plötsligt påkommen aktivering av delegationen i regeringskansliet eller hos andra ansvariga myndigheter, som är fördolda för oss socialdemokrater? I samband med utskottsbehandlingen har i varje fall inte några sådana planer redovisats. Vi vore, om sådana planer finns, verkligen tacksamma att få reda på dem.

Det samlade intryck man får är emellertid, herr talman, dess värre att ingen förbättring har skett eller är att vänta på flera år. Lägg därtill att de två borgerliga regeringar som vi har haft sedan hösten 1976 dels har fört en fördelningspolitik som inte bara varit orättvis utan också släppt loss en alldeles onödig lyxkonsumtion i form av bl. a. energislöseri, dels har nonchalerat energifrågornas betydelse i samband med plan- och byggnads- lagstiftning – detta även när det gäller den nya plan- och bygglag som nu diskuteras och som f. ö. är starkt försenad.

Herr talman! När vi i våras diskuterade dessa frågor framhöll jag att vi socialdemokrater inte kände någon skadeglädje över att behöva underkänna den dåvarande regeringens insatser på detta område. Eftersom vi anser energihushållningen så viktig skulle vi med glädje och uppriktigt erkännande ta emot väl genomarbetade förslag om energihushållningen. Jag kan försäkra att vi har samma grundinställning inför den nya regeringen, dessutom kompletterad med ett litet hopp om att den skall kunna ta sig ur den omfattning till döds som energipolitiken har visat sig vara för samarbetet mellan de borgerliga partierna.

Men den behandling som frågan har fått tyder dess värre på att någon förbättring inte är att vänta. I annat fall skulle ju regeringen ha kunnat ta chansen att i samband med tilläggspropositionen lägga fram förslag om bättre styrning. Och utskottsmajoriteten skulle ha kunnat gå med på – om något

sådant förslag inte hade kommit, och det har det ju inte – våra krav på en beställning av sådana förslag. De skulle i så fall ha kunnat läggas fram i budgetpropositionen eller senast i den stora energipolitiska proposition som har utlovats till den 10 mars 1979.

Jag beklagar verkligen att man inte har handlat på det sättet. Allt tyder på att vi inte heller under våren kommer att få några framsynta förslag från regeringen på det här området.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen till civilutskottets betänkande nr 5.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Utskottsbetänkandets huvudärende är att säga ja till den i propositionen föreslagna medelsanvisningen. Det gör utskottet enhälligt och utan invändningar.

När jag lyssnade på Birgitta Dahls argumentering för den socialdemokratiska reservationen kom jag att tänka på att man första söndagen i advent byter predikotext i svenska kyrkan. Och varje gång regeringen lägger fram en begäran om mera pengar till energisparåtgärder – det gäller då medel på tilläggsstat – får vi en ny predikan från Birgitta Dahl. Det är bara den skillnaden jämfört med prästerskapet att Birgitta Dahl inte byter ämne, utan utgångspunkten för henne är alltid den nuvarande och den föregående regeringens enorma uselhet och slöseri med pengar.

Det är rätt ovanligt att vi här i kammaren får en så omfattande diskussion i ett ärende där propositionens förslag är helt obestritt av ett enhälligt utskott, men till det här i och för sig okomplicerade förslaget har socialdemokraterna i civilutskottet knutit en motion. Det är då ganska självklart att motionärerna i sin egenskap av utskottsledamöter reserverat sig till förmån för den egna motionen. Det kanske också i någon mån förklarar varför dessa utskottsledamöter inte kan anlägga en mer objektiv syn på motionsförslaget.

Som jag ser det har motionen inte något annat ärende än att ge upphov till den debatt som vi nu för – en debatt för debattens skull, som inte så mycket rör sakfrågorna. Om vi skall tala om "kalla" fakta i energisparsammanhang så är motionsyrkandet ett sådant. Vad är det man vill? Jo, att riksdagen skall säga till regeringen att den "snarast bör fatta beslut som styr de ekonomiska stimulanserna för energisparande i bostäder mot rationella åtgärder". Birgitta Dahl har inte sparat sin energi när hon har talat för varan. Men hon har enligt min mening fört just den avsedda debatten för debattens egen skull och inte försökt att ta fasta på det yrkande som behandlas. I och för sig är det ju en självklarhet att alla regeringar bör fatta sådana beslut att statsutgifter leder till rationella åtgärder. Redan detta är ett gott skäl för att avslå motionen. Birgitta Dahls hetta låter sig emellertid inte omvandlas i någon värmeväxlare till en analys av begreppen "snarast" och "rationella".

Det är ingen ovanlig situation här i kammaren att någon står upp och säger att det eller det beslutet borde ha varit fattat då eller då. Rent allmänt sett är det alltid bra om riktiga beslut fattas så tidigt som möjligt. Utskottsmajoriteten har därför i betänkandet kortfattat beskrivit hur undersökningar pågår

och hur riksdagen i slutet av våren drog upp riktlinjer för detta arbete. Jag kan inte se något särskilt värde i ett evigt upprepande av tesen att det och det borde ha varit färdigt nu. Det är väl ingen som vill påstå att vare sig den här regeringen eller den förra på något sätt har hindrat detta utredningsarbete. Det är ju också ofrånkomligt att det tar sin tid. Jag kan inte se annat än att motionärerna och Birgitta Dahl i den här delen inte gör annat än upprepar tesen att allt borde gå fortare. De missar dock poängen genom att inte kunna visa på några försummelse.

Det andra huvudordet i yrkandet var "rationella" åtgärder. Vad är då det? Riksdagsmajoriteten har i maj i energisparprogrammet lagt fast en inriktning vars huvudpunkt är att i första hand genomföra de åtgärder som är samhällsekonomiskt mest lönsamma. När det gäller det som nu är aktuellt – reglerna för det ekonomiska stödet – pågår en översyn. Dess utfall är självfallet beroende av, för det första, bostadsstyrelsens redovisning av det nuvarande stödet och, för det andra, den redovisning av spareffekterna av stödet som bostadsstyrelsen skall göra i samråd med planverket.

Vad hade socialdemokraterna att sätta mot detta i våras? Jag tittade i reservationen 3 till civilutskottets betänkande 1977/78:31 och fann inget alternativ – bara självklarheter om att man måste bedöma vilka åtgärder som skall prioriteras. Det är också, herr talman, av stort intresse att notera att utskottet var helt enigt – inkl. Birgitta Dahl – i hela avsnittet om energisparstödet, bortsett från två rader om individuell mätning. Då konstaterades i sammanhanget bl. a. att storleken av godkänd kostnad för skilda åtgärder, som har starka styreffekter, bestäms av bostadsstyrelsen. Jag har inte hört talas om några invändningar från de socialdemokratiska ledamöterna i bostadsstyrelsen mot de beslut som har fattats där. Vad är då socialdemokraternas bidrag till sakdebatten?

Vi var också, vill jag stryka under, helt eniga i utskottet om kommunal planering – en planering som bl. a. skall ge underlag för kommunala bedömningar när det gäller prioritering av teknisk rådgivning, besiktning och uppsökande verksamhet. Vi var alltså för några månader sedan helt eniga i just de delar av energisparplanen som motionen gäller.

Min bedömning är att reservationen är oförklarlig om man försöker ta den på allvar som argument för just motionsyrkandet – det var ju motionsyrkandet som vi skulle behandla i utskottet. Om socialdemokraterna vill någonting annat, t. ex. riva upp energisparplanen eller ta bort stödet för vissa åtgärdstyper genom ett riksdagsbeslut, får väl också den frågan behandlas i civilutskottet. Men i så fall måste det ställas ett yrkande som förses med i varje fall något sakligt motiv. Enligt min mening är det inte riktigt att i detta skede av riksdagsarbetet ta upp alltför mycket tid för ett meningsutbyte som inte direkt rör det ärende som riksdagen nu skall avgöra.

Med detta vill jag, herr talman, be att få yrka bifall till hemställan i civilutskottets betänkande nr 5.

BIRGITTA DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall gärna erkänna att jag nog skulle kunna spara mycket energi om jag hade Kjell Mattssons temperament. Nu har jag inte det utan slösar med energi på det här området – det erkänner jag.

Det är det nya kyrkoåret som börjar första advent, Kjell Mattsson. Predikotext byter man varje söndag, kanske t. o. m. ett par gånger om man har flera förrättningar.

Jag skulle också mycket gärna se att situationen var sådan att jag kunde byta ämne när vi diskuterar energisparstödet. Det skulle nämligen i så fall bero på att det har skett en utveckling i den riktning som är önskvärd för att stödet skall bli effektivt.

Nu fanns det i det inlägg som jag gjorde här i dag ett stort antal nya fakta som inte tidigare kunnat redovisas, eftersom de gäller vad som hänt under den tid som gått sedan riksdagen i våras diskuterade de här frågorna. Det var en belysning av att i själva verket den delegation, som den dåvarande bostadsministern tillsatte för att följa dessa frågor och ta upp just den kritik som vi framfört tillsammans med många expertorgan i samband med riksdagsbehandlingen i våras, inte har fått det arbete utträttat som borde utträttats – om vi vill spara energi och om vi också vill hushålla med de samhällsmedel som ställs till energisparandets förfogande.

Vi ställde en rad krav i våras som avvisades, t. ex. om styrmedel. Det kravet grundade vi på material från energikommissionen och en rad andra expertorgan, som framhöll, liksom energisparkommittén och många andra gör nu, att det utan styrmedel inte går att uppnå det avsedda målet. Det fanns inte heller det underlag som borde funnits, därför att den dåvarande regeringen inte brytt sig om att ta fram det, trots tidigare riksdagsbeslut och trots upprepade påstötningar från vår sida efter regeringsskiftet.

Det fanns också ett stort antal andra punkter, där vi i detalj redovisade vår kritik och också gav förslag på vad som borde ha gjorts.

Det jag i dag ägnat mitt anförande åt är att belysa att denna passivitet och brist på intresse för att verkligen ge energisparprogrammet den effekt som vi alla är eniga om, den passiviteten kvarstår fortfarande. Den kvarstod så länge regeringen Fälldin satt kvar, och den tycks dess värre kvarstå hos den nya regeringen. Men jag skall med intresse lyssna på folkpartiets talesman, och jag hoppas att han kommer att uttrycka en högre ambitionsnivå som representant för den nya regeringen.

KJELL MATTSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som Birgitta Dahl invänder att man byter predikotext varje söndag. Men jämförelsen blir ju ännu värre för hennes del i så fall. Däremot vet hon mycket väl vad jag menade med att man byter årgångstext.

Vår ambition från centerpartiets sida är verkligen att energisparandet skall få stor omfattning och att insatta åtgärder skall ge hög effekt. Och vi har valt en metod för detta: först upprätta ett program med olika åtgärder, förslag till stöd och stimulanser för att få tillräcklig omfattning och därefter göra kontroll

och utvärdering av åtgärderna i akt och mening att ändra omfattning och inriktning om utvärderingen talar för detta. Stimulansen skall ju sättas in på de områden där vi kommit fram till att den ger bäst effekt.

Birgitta Dahl säger att socialdemokraterna haft stöd från olika organ, som menat att man borde ha startat på annat sätt. Ja, jag kan mycket väl förstå att olika ämbetsverk och forskningsinstanser osv. hellre ser att man gör upp på papperet fina program för vilka åtgärder som skall vidtas och gör teoretiska beräkningar av effekterna. Men regeringen har alltså varit praktisk och i stället satt i gång, fattat beslut och anvisat pengar för att få åtgärder konkret genomförda.

Birgitta Dahl refererade till vårt besök på bostadsstyrelsen. Men jag fick det intrycket att bostadsstyrelsens bedömning – även om man där inte kunde stå för den därför att man inte bearbetat siffrorna ännu – var att den verkliga effekten var bättre än den teoretiskt beräknade.

De som nu kritiserar att vi startat med konkreta åtgärder och sedan försöker mäta effekten av dem måste faktiskt ställa sig frågan hur man över huvud taget skall kunna mäta effekten av åtgärder som inte är genomförda. Då är det ju fortfarande bara den teoretiska debatten som pågår. Och det är ju angeläget att komma bort från den teoretiska diskussionen om vilken energispareffekt man uppnår med olika åtgärder.

Genom den arbetsmetod som regeringen valt och riksdagen godkänt i energisparplanen har vi fått ett antal åtgärder genomförda, och nu finns det möjligheter för de organ – bostadsstyrelse, byggforskning, planverk, kommuner osv. – som är engagerade i att ta reda på effekterna så att vi kan styra in energisparandet på de absolut rätta åtgärderna. Vi är ju överens om att vi skall försöka föra en sådan politik att vi får så hög effekt som möjligt av insatta pengar.

BIRGITTA DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Energisparprogrammet började inte från scratch i våras, Kjell Mattsson. Det sattes i gång omedelbart efter oljekrisen. Då saknade man praktiska erfarenheter. Därför uttalade man att det måste ske en utvärdering när programmet hade verkat några år och skulle utvidgas, så att man kunde förbättra och effektivisera det. Denna utvärdering skulle ske till i år, då nya beslut borde fattas.

Vi konstaterade i vintras att man i den proposition som den dåvarande regeringen lade fram inte på något sätt hade brytt sig om de uttalanden som tidigare riksdagar hade gjort om utvärderingar och förbättringar på basis av erfarenheter och ny kunskap. Den kunskap som fanns nonchalerades. Inte heller i detta andra skede har man ansträngt sig att snabbt få fram bättre metoder, att skaffa det underlag som behövs. Det var det som min genomgång av det arbete som hittills har bedrivits visade. På de punkterna har Kjell Mattsson inte kommit med några som helst invändningar eller bevis på motsatsen. Är Kjell Mattsson och centerpartiet belåtna med att det i det ursprungliga programmet för verksamheten sägs att vi skall få en utvärdering och förbättring först inför budgetåret 1981/82 och att tidsprogrammet av allt

att döma inte ens håller för det? Tycker verkligen centerpartiet att detta är en tillfredsställande tingens ordning ur energisparsynpunkt eller ur samhälls-ekonomisk synpunkt?

KJELL MATTSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Birgitta Dahl och socialdemokraterna menar tydligen att de åtgärder som i dag sätts in är felaktiga. Även om man inte står för att själv ha gjort det ursprungliga påståendet så skriver man i sin reservation att det är ett gigantiskt slöseri med allmänna medel. Man anser att de flesta av åtgärderna inte leder till några energibesparande effekter.

Vi har en annan uppfattning om effekterna av de åtgärder som nu vidtas. Som jag konstaterade i mitt första inlägg så driver socialdemokraterna den här debatten bara för debattens egen skull. Är det inte så – och nu gör jag en välvillig tolkning – då är socialdemokraterna negativa till denna typ av sparåtgärder. Det vore värdefullt att få en deklaration från Birgitta Dahl om det. Är det inte så att socialdemokraternas vilja att i första hand bygga ut kärnkraften i detta land är så stor att man måste se till att andra åtgärder inte blir tillräckligt effektiva? Jag undrar alltså om man kan ta socialdemokraterna på allvar i energispardebatten, vilket jag gärna vill göra. Jag hoppas verkligen att man menar allvar när man säger sig vilja hushålla med energiråvarorna.

Som jag sade i min föregående replik är det nödvändigt att vi får möjligheter att testa och kontrollera olika energibesparande åtgärder för att vi i framtiden skall veta vilka av dem som vi skall satsa pengar på. Då räcker det inte med de små försök som gjordes före Fälldinregeringens energisparplan. Resultatet blir mycket bättre när man som nu har ett betydligt större material att arbeta med. Den uppläggningsen är enligt min mening mycket förnuftigare än att satsa på teoretiska beräkningar och på kontrollapparaten.

Talmannen anmälde att Birgitta Dahl anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

WILHELM GUSTAFSSON (fp):

Herr talman! Jag skall inte lämna något bidrag till predikotexternas utformning här i kammaren. Jag vill bara i all stillhet yrka bifall till civilutskottets hemställan i betänkandet nr 5. Det är ju f. ö. endast ett fullföljande av beslutet om energisparplanen vid vårens riksdagssession.

Den socialdemokratiska reservation som jag närmast begärt ordet för att bemöta är också den en upprepning av synpunkter, som framfördes då beslutet fattades och som även då gavs formen av en reservation. Man var i våras också överens om att genomföra en utvärdering av det resultat som energisparandet hittills avsett, även om socialdemokraterna helst hade sett att hela energisparplanen inte körts i gång innan en utvärdering gjorts av den tidigare ganska begränsade verksamheten. När nu utvärderingsunderlaget samlas och bearbetas i bostadsstyrelsen, då begär socialdemokraterna ett uttalande från riksdagen, vari krävs beslut som styr de ekonomiska

stimulanserna för energisparande i bostäder mot rationella åtgärder”.

Förlåt, men det är ju just vad pågående arbete i bostadsstyrelsen, den särskilda delegationen för energihushållning och departementet syftar till: först sammanställning av vidtagna åtgärder, sedan bedömning av åtgärdernas spareffekter och därefter överväganden om eventuellt erforderliga kompletterande förslag för att inrikta sparstimulanserna mot de samhällsekonomiskt mest lönsamma åtgärderna. Reservanterna vill ge intryck av att det inte händer någonting i dessa frågor. Men som redovisas i civilutskottets betänkande är en rad saker på gång. Jag kan försäkra Birgitta Dahl att den regering som nu har ansvaret för dessa frågor inte kommer att sitta med armarna i kors. En intensiv verksamhet initieras inom olika områden för att få fram underlag för förslag och beslut.

Att under pågående arbete med utvärderingen kräva tillkännagivanden av den typ som reservanterna föreslår kan väl närmast betecknas som att slå in öppna dörrar. För all del, det händer ju att öppna dörrar slås igen utan något egentligt skäl. Det kan vara fråga om att åstadkomma buller och väcka uppmärksamhet. Jag kan inte komma ifrån den tanken att det är bl. a. denna typ av effekter som den socialdemokratiska reservationen vill åstadkomma.

Det finns i reservationen en hel del uttryck, som jag tycker saknar saklig motivering och som talar för en sådan tolkning att ”ca en tredjedel av de statliga ekonomiska satsningarna använts för åtgärder som i sig inte har någon spareffekt”, ”anslagsökningar som manifesteringar av partipolitiskt centerade budskap” och ”ett i vissa sammanhang som gigantiskt betecknat slöseri med allmänna medel” får utgöra exempel på vad jag menar, när jag talar om bullereffekter i reservationen.

Själva grundtanken i reservationen, att man skall sträva efter att vid varje tidpunkt få bästa möjliga spareffekt av de statliga insatserna, lär det inte råda någon oenighet om. Men utskottsmajoriteten menar att arbetet med att ta fram underlag för kompletterande beslut rimligen måste få ta den ytterligare tid som behövs innan det kan leda till nya förslag och beslut. Däremot är jag inte säker på att vi senare kan bli eniga om sättet att nå sparmålet – kanske inte ens när utvärderingar och bedömningar föreligger för de förutsatta kompletterande besluten.

Utskottsmajoriteten tror mycket på frivillighet – och det gör den nuvarande regeringen också – information och ett minimum av administrativt krångel med det statliga stödet som moroten i sparprocessen. Däremot tycks det som om socialdemokraterna redan i inledningsfasen misströstar om frivilligmetoden och vill ha hårdare styrmedel och en utvecklad – låt oss kanske rent av säga invecklad – administration.

Avslutningsvis vill jag bara tillägga att jag tror att en successivt uppbyggd och med ledning av erfarenheterna förbättrad kommunal information och rådgivning kan bli *ett* mycket effektivt inslag i arbetet på att få ut största möjliga energisparande för varje insatt krona, den må sedan komma från staten eller från kommunen eller från enskilda.

Med detta ber jag att få yrka bifall till civilutskottets hemställan i betänkandet nr 5 och avslag på reservationen.

BIRGITTA DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Det fanns några ord i Wilhelm Gustafssons inlägg som tyder på att vi trots allt kommer att få en förbättrad handläggning av de här frågorna. Låt mig uttrycka min förhoppning om att det skall bli en förbättring. Men vi kan inte godta den beskrivning av verkligheten som majoriteten ger i sin skildring av hur arbetet nu bedrivs. Utskottsmajoriteten citerar direktiv men beskriver inte den faktiska situationen i delegationen eller de olika organ som arbetar med frågorna. Ingen har hittills i debatten kunnat visa på att det pågår en febril aktivitet för att så fort som möjligt förbättra insatserna.

Det är inte så att vi står i början av en verksamhet, utan det är fråga om en verksamhet som har pågått länge och som enligt tidigare riksdagsbeslut redan borde ha varit föremål för utvärdering och kunnat förbättras, så att man inte behövt arbeta så planlöst som nu sker.

Låt mig också rätta Wilhelm Gustafsson på en punkt: När vi säger i reservationen att ca en tredjedel går till åtgärder som inte ger någon specifik spareffekt, så är det hämtat från bostadsstyrelsens redovisning, som visar att ungefär så mycket går till fasadskikt. Påståendet är alltså grundat på fakta.

I övrigt vill jag säga att framför allt Kjell Mattsson men även i viss utsträckning Wilhelm Gustafsson värjer sig mot att svara på de frågor jag har ställt av saklig natur. De svänger sig och byter ämne på det sätt som småpojkar gör när de inte törs erkänna för mamma att de har fel eller har gjort något bus.

T. o. m. tar man sig före att ifrågasätta vår vilja att medverka i ett ambitiöst energisparprogram, trots att det var vi som tog initiativet till det och trots att energisparande är huvudpunkten i det program för energipolitiken som vår kongress nyligen antog, liksom det var i 1975 års program.

Jag väntar fortfarande på svar på en lång rad av de frågor jag har ställt om hur det verkligen förhåller sig. Tystnaden är talande.

WILHELM GUSTAFSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att inför Birgitta Dahl är vi alla småpojkar, det skall jag gärna gå med på. Men jag vill ändå säga att en utvärdering rimligen måste få ta tid medan man samlar ihop fakta, medan man hör expertis, medan man formulerar förslag som skall leda fram till beslut. Det finns en tidsaspekt på det här som man inte kan komma ifrån och som riksdagen var helt klar över när besluten togs i våras. Det är bakgrunden till vårt resonemang.

BIRGITTA DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Men poängen är ju inte att en utvärdering måste ta tid. Poängen är för det första att en sådan utvärdering skulle ha gjorts under treårsperioden 1975–1978, enligt tidigare riksdagsbeslut, och att den borgerliga majoriteten har avvisat praktiska konkreta förslag från oss om hur sådana

utvärderingar skulle kunna göras och också nonchalerat resultaten av andra utredningar, t. ex. planverkets och energikommissionens.

För det andra är poängen den att utskottsmajoritetens beskrivning av hur detta arbete f. n. bedrivs inte stämmer med verkligheten. Kan Wilhelm Gustafsson på något sätt bevisa att min beskrivning av sakernas tillstånd, stödd på uttalanden av de olika organ som deltar i det här arbetet, är felaktig? Eller har jag givit en felaktig beskrivning av hur många sammanträden som har hållits i delegationen och vilka ämnesområden den har behandlat, av vilka inget har rört utvärdering av hittillsvarande verksamhet?

ELVY OLSSON (c):

Herr talman! Birgitta Dahl tillstår att det är klivet att gå med på att anslå pengar och på samma gång säga att man måste ha regler som gör att dessa pengar inte skall användas. Den låga ambitionsnivån får allt socialdemokraterna stå för och inte vare sig den förra eller den nuvarande regeringen.

Jag skulle vilja påminna Birgitta Dahl om hur lång tid den socialdemokratiska regeringen tog på sig för att över huvud taget göra någonting efter den omtalade energikrisen. Sedan man hade presenterat en proposition tog man 18 månader på sig innan man gav planverket i uppdrag att utreda besparingsmöjligheterna i den befintliga bebyggelsen. Det var 18 månader som rann undan utan att det hände någonting. Dessutom, Birgitta Dahl, var det uppdraget så begränsat att det bara omfattade åtgärder som man kunde vidta om man ändå skulle bygga om sitt hus.

Men det positiva, det som man säger sig vara överens om – fast man inte sedan vill stå för det så mycket i handling – är alltså att man vill spara energi, att man vill bli mindre beroende av t. ex. den importerade oljan. Jag vet att många med mig tycker att vi också skall göra oss mindre beroende av kärnkraften, med dess risker och med den osäkerhet – det gäller också oljan – som råder om vad det blir för priser i framtiden.

Det säkraste sättet att så mycket som möjligt bli av med det beroendet är just att spara energi i våra hus, där vi ju använder över 40 % av den energi som går åt. Därför är det bråttom. Men naturligtvis är det också bråttom med att bygga upp regler för hur detta skall gå till. Det skall givetvis också göras allteftersom man får fram underlag.

Vad den förra regeringen var tvungen att göra först, eftersom det inte var så stor fart på denna energibesparing, var att få fastighetsägarna och allmänheten intresserade. Det har vi verkligen lyckats med, för intresset är ju enormt. Det är så stort att vi måste se det som nödvändigt med en viss köbildning också i framtiden.

Det är alltså angeläget att vi planmässigt och systematiskt bygger upp energisparprogrammet och att vi så småningom kan få till stånd besiktning och rådgivning beträffande de åtgärder som är riktiga i det enskilda huset. Kommunerna håller nu på att bygga upp en sådan organisation. Jag vill upprepa vad jag har sagt många gånger tidigare, nämligen att det är angeläget att få rätt åtgärd utförd vid rätt tidpunkt i rätt hus. För det fordras utbildning och andra åtgärder. Den socialdemokratiska regeringen underlät att vidta

sådana åtgärder.

Socialdemokraterna kritiserar nu liksom i våras att vi inte har så mycket regleringar och obligatorier. Vi måste naturligtvis ha en kommunal planläggning av energisparåtgärderna. Vi måste få en teknisk rådgivning från kommunen till varje fastighetsägare. Det här är långt ifrån talet om energipolisering och liknande som tidigare dominerade debatten. Det här är en rättighet vi måste ge fastighetsägarna så snart som möjligt. Den förra regeringen ansåg att det var så nödvändigt att kommunerna kunde bistå med detta att de fick stöd till det. Det är den verksamheten som nu håller på att byggas upp.

Som jag ser det bör en besiktning i förväg framöver ställas som villkor för att få lån. Jag är övertygad om att en sådan verksamhet ganska snart kommer att vara uppbyggd i kommunerna, inte bara för att bistå fastighetsägarna när det gäller energiåtgärder utan också för att på ett annat sätt än nu vara fastighetsägarna behjälplig när man bygger nytt, så att vi slipper de fuskbyggen som vi talat om i annat sammanhang.

Men det är som jag ser det också utomordentligt viktigt att vi får till stånd en förändring av hyres- och bränsleklausuler. Då kan hyresgästerna på ett annat sätt än nu vara påtryckare för att åtgärder skall vidtas. Nu har de inte mycket att sätta emot fastighetsägarna när dessa inte vill reparera husen.

Det är riktigt, som Birgitta Dahl säger, att det är mest i småhus som man vidtar de här åtgärderna. Men det är utomordentligt viktigt att betydligt fler flerbostadshus också kommer att omfattas av åtgärderna. Här bör hyresgästerna vara påtryckare.

Birgitta Dahl talar om att delegationen inte utför något arbete. Det var väl i juni månad som delegationen tillsattes. Sedan hade delegationens medlemmar semester som alla andra. Men jag vet att de personer som sattes att arbeta med detta arbetade mycket flitigt och minsann inte hade någon reglerad arbetstid; de arbetade på detta väldigt många timmar om dagen. Jag hoppas att de gör det fortfarande. Jag hoppas att det skall komma en hel del förslag från delegationen och den nya regeringen i den budgetproposition som riksdagen får nästa månad. Det var i varje fall planerna när jag lämnade departementet. Man planerade förslag som skulle innebära att vi fick en bättre styrning men också en bättre rådgivning för fastighetsägarna. Det är ändå till sist deras pengar det gäller, även om de under en tid lånar de pengar som samhället ställer upp med. Då är det bara en förmån för dem om man också kan få till stånd en rådgivning.

Jag vill också påminna Birgitta Dahl om att de myndigheter hon talar om står bakom energisparplanen, inte bara i ord – man har också satt på papper att man står bakom den och de beräkningar som vi där gjorde. Jag vill också påminna om att siffrorna i energisparplanen är mycket lågt satta. Vi ville verkligen vara på den säkra sidan och ville inte att det i efterhand skulle komma några negativa överraskningar.

Birgitta Dahl talade om fasader. Visst går det åt pengar åt fasadskiften. Men de pengarna tog man förut någon annanstans; det har ju även förut gått att låna till detta. Man har inte mycket tilltro till människor när man säger att de

bara sätter upp en ny fasad och inte isolerar. Så låga tankar har inte jag om människor. Inte heller tror jag att de räknar så dåligt från sin egen synpunkt att de underlåter att också spika upp isoleringen.

Birgitta Dahl talade också om hur energisparplanen kom till. Jag skall inte kommentera det på annat sätt än genom att säga att Birgitta Dahl lika gärna kan ta sagan om Rödluvan på samma gång – lika mycket verklighet är det över Birgitta Dahls beskrivning av hur energisparplanen kom till.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet bara för att rätta ett rent sakfel i Elvy Olssons beskrivning av sin egen ämbetsutövning, som dock inte ligger så långt tillbaka i tiden.

När Elvy Olsson försökte försvara att delegationen hittills bara haft två sammanträden, varav det första i september, sade hon att den tillsattes i juni, och hon hänvisade sedan till semestrar och annat. Jag har framför mig det regeringsprotokoll från den 13 april där delegationens direktiv fastställdes och delegationen tillsattes. Jag vill bara uttrycka min förvåning över att minnet är så kort.

Rätt skall vara rätt. Delegationen tillsattes i april. Den började arbeta i september, och har sedan dess haft två sammanträden. Utskottsmajoritetens beskrivning av vad som där försiggår stämmer inte. Delegationens tidsplan förefaller inte hålla, trots att ambitionen är satt så lågt att en utvärdering och ny proposition inte kan utlovas förrän om mer än två år fr. o. m. nu.

ELVY OLSSON (c):

Herr talman! Det är en sak att regeringen fattar beslut om direktiven till en kommitté eller en delegation. En annan sak är när personerna blir utsedda och när arbetet kommer i gång.

För att det skall vara meningsfullt med sammanträden fordras det en enorm massa arbete, och det arbetet hade nedlagts. Sammanträdena är inte det viktigaste, utan det är det material som delegationen skall behandla.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Av de handlingar som jag har haft tillgång till inför den här debatten framgår att personerna utnämndes inte i juni utan en av de första dagarna i maj. Jag beklagar att jag inte kan komma ihåg om det var den 6, den 7 eller den 9. Det var i alla fall en av de första dagarna i maj, inte i juni.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Per Bergman m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Birgitta Dahl begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 5 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Birgitta Dahl begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 154
Nej - 140
Avstår - 1

§ 11 Tid för vallokalernas öppethållande, m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1978/79:15 med anledning av propositionen 1978/79:48 om ändring i vallagen (1972:620) m. m. samt motioner.

I propositionen 1978/79:48 (justitiedepartementet) hade föreslagits vissa ändringar i vallagen. F. n. gällde att vallokalerna i regel skulle hållas öppna mellan kl. 8 och 21 på valdagen. Förslaget innebär att vallokalerna skulle stängas kl. 20 i stället för 21. Propositionen innehöll vidare bl. a. förslag till vissa ändringar i bestämmelserna om röstning på fartyg. Dessa ändringar syftade till att begränsa risken för att ombordanställda utestängdes från valdeltagande.

De nya reglerna var avsedda att tillämpas vid de allmänna valen år 1979.

I detta sammanhang hade behandlats

dels den med anledning av propositionen väckta motionen 1978/79:66 av Hilding Johansson m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen skulle avslå ändringen i 9 kap. 1 § vallagen och 23 § lagen om kyrkofullmäktigval,

dels de under allmänna motionstiden vid 1977/78 års riksmöte väckta motionerna

1977/78:253 av Sven-Gösta Signell m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om att sådana åtgärder vidtogs som

syftade till att insamlingar och försäljningar i anslutning till vallokaler upphörde i enlighet med vad i motionen anförts,

1977/78:314 av Margareta André (fp),

1977/78:502 av Knut Wachtmeister m. fl. (m),

1977/78:909 av Nils Hörberg (fp) och Jörgen Ullenhag (fp) samt

1977/78:1424 av Olle Svensson (s) och Arne Gadd (s).

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande tid för vallokalernas öppethållande med avslag på motionen 1978/79:66 och med bifall till propositionen 1978/79:48 i dessa delar

a) anta 9 kap. 1 § förslaget till lag om ändring i vallagen (1972:620),

b) anta förslaget till lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval,

2. beträffande propositionen 1978/79:48 i övrigt bifalla propositionen i dessa delar.

3. beträffande förbud mot insamling och försäljning i anslutning till vallokal förklara motionen 1977/78:253 besvarad med vad utskottet anför,

4. beträffande valkretsindelningen i Malmöhus län avslå motionen 1977/78:502,

5. beträffande fortsatt översyn av valkretsindelningen avslå motionen 1977/78:1424,

6. beträffande utjämningsmandat i de kommunala valen avslå motionen 1977/78:314,

7. beträffande införande av andrahandsröstning avslå motionen 1977/78:909.

Reservation hade avgivits av Hilding Johansson, Ove Karlsson, Hans Gustafsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist, Kerstin Nilsson och Marianne Ståhlberg (samtliga s) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle beträffande tid för vallokalernas öppethållande med bifall till motionen 1978/79:66 och med avslag på propositionen 1978/79:48 i dessa delar

a) avslå förslaget till ändrad lydelse av 9 kap. 1 § vallagen (1972:620),

b) avslå förslaget till lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag skall endast uppehålla mig vid förslaget att stänga vallokalerna redan kl. 20.00. Detta förslag strider mot två traditioner i den svenska vallagstiftningen.

Den ena är att vi har genomfört förändringarna tidigare under en betydande enighet. Nu kan vi konstatera att många har motsatt sig detta förslag och att det, om det antas av riksdagen, inte bifalls av någon stor majoritet. Den gamla

traditionen att inte ändra formerna för valen utan att det finns stora majoriteter bakom ändringen har brutits med det förslag som nu ligger på riksdagens bord. De borgerliga partierna tycks över huvud taget vara mindre intresserade än vi socialdemokrater av att åstadkomma enighet i sådana här frågor. Jag beklagar det. I detta fall tar man ett steg som kommer att innebära att möjligheterna att rösta begränsas.

Här kommer jag till den andra traditionen. Under flera årtionden har vi försökt underlätta för väljarna att rösta. Vi har vidtagit en rad åtgärder på detta område. Nu föreslår man en begränsning av väljarnas möjligheter. Den åtgärden kan leda till ett minskat valdeltagande.

Vi har glatt oss över att vi har ett mycket högt valdeltagande i Sverige. Ju fler som deltar i valet, desto fullödigare kommer folkmeningen till uttryck. Det är av mycket stort värde för demokratin att många deltar i valet. Finns det nu några skäl som gör att vi har anledning att begränsa tiden för vallokalernas öppethållande? Så långt jag har kunnat se är det fyra skäl man åberopar.

För det första anger man att man vill minska tiden för valförrättarnas arbete och därmed underlätta rekryteringen. Jag har inte kunnat finna att det föreligger så stora svårigheter att rekrytera valförrättare att man av denna anledning tvingas begränsa öppethållandet i vallokalerna. Jag skall villigt erkänna att det kan vara betungande och arbetsamt att sitta med sammanräkning in på natten, och det kan hända att det kan avskräcka en och annan från att bli valförrättare – men detta får inte vara avgörande för vårt ställningstagande i denna fråga. Valen kommer ju i allmänhet endast vart tredje år numera.

För det andra hänvisar man till att massmedia önskar få resultat tidigare på kvällen än de får med nuvarande öppethållandetider. De önskemålen är dokumenterade. Även riksdagsledamöter och andra politiskt intresserade kan önska få del av resultaten tidigare än med nuvarande system. Dessa önskemål väger dock lätt mot kravet att medborgarna skall få goda möjligheter att rösta. De motiverar inte en inskränkning av tiden för vallokalernas öppethållande.

För det tredje förklarar man att det är ett fåtal som röstar mellan 20.00 och 21.00. Så är säkert fallet i många vallokaler, och det bör inte vara några större svårigheter att plocka fram vallokaler som inte har haft en enda besökare efter kl. 20.00. Andra vallokaler har däremot ett betydande antal besökare mellan kl. 20.00 och 21.00. Det förhållandet att antalet besökare är litet i vissa vallokaler kan bero på att väljarna inte vågar ta risken att komma i sista minuten. Skulle man inskränka öppethållandet till kl. 20.00 kan det hända att antalet besökande kommer att minska mellan kl. 19.00 och 20.00 av samma skäl. Då kanske några kommer att åberopa att eftersom det är så få besökare mellan kl. 19.00 och 20.00 kan man lämpligen stänga vallokalerna kl. 19.00! Men det finns ändå människor som besöker vallokalerna mellan kl. 20.00 och 21.00. Bör man inte ta hänsyn till dem i alla fall?

För det fjärde: Som ett ytterligare försvar för att stänga kl. 20.00 åberopar man att möjligheterna att poströsta har förbättrats. Det är i och för sig sant. Det är också riktigt att allt fler utnyttjar denna möjlighet.

När vi vidgade poströstningsmöjligheterna var emellertid inte motivet att det skulle göra det möjligt att stänga de ordinarie vallokalerna tidigare på kvällen. Skälet var att vi ville öka möjligheterna för medborgarna att rösta. Det finns väljare som inte vill poströsta. De vill helt enkelt gå till sin vanliga vallokal. Det finns de som vill avvakta hela valrörelsen innan de bestämmer sig. De vill uppleva valrörelsens slutspurt innan de tar definitiv ställning. Det finns också väljare som under intryck av denna slutspurt byter mening. De bör ha möjligheter att korrigeras.

Såvitt jag förstår håller inte de skäl som man åberopar för en tidigare stängning av vallokalerna. Man kommer inte ifrån att en tidigare stängning skulle innebära vissa svårigheter för medborgarna. Det finns människor som kan vara förhindrade att rösta före kl. 20 på grund av arbete eller på grund av friluftsliv. Man kan säga att de inte behöver ägna sig åt friluftsliv på valdagen. Vi som är aktiva politiker kan mycket väl föra fram denna mening, men vi vet att det finns människor som även på valdagarna åker till sina sommarstugor, som ger sig ut i skogen för att plocka bär, som ger sig ut för att fiska osv. De kan komma för sent. De kan behöva denna timme mellan kl. 20 och kl. 21. Särskilt i storstadsområdena kan människor dessutom råka ut för trafiköer som gör det svårt för dem att hinna fram till kl. 20.

Till detta kommer att vi under en lång följd av år haft vallokalerna öppna till kl. 21. För stadsvaldistrikten har vi haft denna ordning ända sedan 1920, och för landsbygdsvalkretsarna från 1960. Vad finns det nu för anledning att ändra den ordning som vi haft i stadsvalkretsarna ända sedan 1920, dvs. under hela den tid då vi haft ett demokratiskt styrelsesätt och därmed rösträtt i Sverige?

I andra länder vidgar man den tid då vallokalerna hålls öppna. I en rad länder har man val under två dagar. Här hemma söker man nu begränsa den tid som vallokalerna står öppna. Det kan inte vara riktigt.

Som jag tidigare visat håller inte de skäl man anför för att nu tidigarelägga stängningen av vallokalerna. Vi bör inte slå in på vägar som leder till att vi minskar möjligheterna för väljarna att rösta.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! De ändringar i vallagen som nu är aktuella är på inget sätt revolutionerande. Vad saken gäller är ändringar av teknisk natur, att man gör en anpassning till utvecklingen och att arbetet i vallokalen kan ske smidigare och snabbare utan att säkerheten blir eftersatt.

I ett avseende kan lagändringen på papperet verka genomgripande – jag syftar på att vallokalerna skall stängas kl. 20.00 mot nu kl. 21.00 – men vid närmare eftertanke är en sådan ändring av perifer natur. Den har dock medfört en reservation i utskottet som Hilding Johansson nyss talat för och som jag skall kommentera längre fram.

I övrigt öppnar lagförslaget bättre möjligheter till röstning på fartyg. Men framför allt kan man säga att förslaget innebär att valförrättarnas arbete i vallokalerna kan underlättas. Som exempel på det vill jag peka på det mycket

omständliga och tidskrävande arbete man hittills haft med att efter röstsammanräkningen sätta två sigill på en mängd kuvert och omslag. Det blir nu i stället möjligt att använda en förseglingsstejp av den typ som postverket prövat ett antal år. Det betyder att farfars gamla sigill kan gå i pension och att doften av lack aldrig mer skall sprida sig i vallokalen under valkvällens och valnattens bråda timmar. Men om dessa problem vet genomsnittsväljaren ingenting när han eller hon sitter framför TV:n och följer valvakan.

Vad gäller då för väljaren i fortsättningen? Om kammaren nu följer utskottets förslag så gäller för 1979 följande förutsättningar för väljarna inom Sveriges gränser:

1. Man har 25 dagar på sig att ställa i ordning en valsefelsförändelse som kan bäras fram till posten eller vallokalen av äkta make.
2. Om man är förhindrad på grund av ålder, sjukdom eller fysiskt handikapp har man 25 dagar på sig att ställa i ordning en valsefelsförändelse till posten eller vallokalen. Som bud får man använda nära släkting, dvs. far, mor, syskon, barn, barnbarn eller vårdare; även farfar skulle jag tro.
3. Man har 25 dagar på sig att rösta på någon av rikets postanstalter.
4. Om man har hamnat på sjukhus, ålderdomshem, nykterhetsvårdsanstalt, kriminalvårdsanstalt eller i allmänt häkte har man chans att rösta vid tillfällig postanstalt där en vecka före valdagen.
5. Man har 24 dagar på sig att rösta med lantbrevbärare.
6. Man har 12 timmar på sig att under valdagen lämna sin röst i vallokalen.

Herr talman! Jag hävdar att man får gå vida kring jordens rund för att hitta ett land som vårt, där rösthemligheten är så väl bevarad, men där möjligheterna att rösta är så generösa.

Visst finns det länder där vallokalerna är öppna i två dagar; de finns i Norden t. o. m. Men man har inte så generöst som här möjligheter till både budröstning och poströstning.

Jag skall nu kommentera reservationen. Frågan blir då: Innebär verkligen lagförslaget om stängning av vallokalerna kl. 20 i stället för kl. 21 någon praktisk inskränkning i väljarens rätt? Jag tycker inte det. I den socialdemokratiska reservationen säger man att det numera gått in i medvetandet att vallokaler hålls öppna till kl. 21. För städerna, säger man, har denna ordning gällt sedan 1920 och för landsbygden sedan 1960. Trots information kan vid tidigare stängning av vallokalerna en väljare riskera att komma för sent, menar man.

Att en bestämmelse har sitt värde därför att den gällt ända sedan 1920 och därmed blivit en tradition är ett gammalt och bastant och konservativt argument, som är värt sin speciella respekt. Men nog har det väl ändå hänt en hel del sedan 1920 som motiverar en omprövning?

År 1920 hade vi inte nuvarande möjligheter till budröstning och poströstning. Poströstningen fick vi först 1942. Den fick till att börja med liten omfattning. Men sedan 1960-talets början har poströstandet ökat kraftigt. 1964 avlämnades ca 200 000 poströster, 1966 avlämnades 300 000, 1968 avlämnades även då 300 000, 1970 avlämnades 700 000, 1973 avlämnades

800 000 och 1976 avlämnades ca 1 200 000.

Var femte röst är i dag numera en poströst, och trenden är alldeles uppenbar. Det har visserligen gjorts försök att bromsa poströstandet. Förlängningen av öppethållandet av vallokalerna 1960 motiverades faktiskt av att dåvarande departementschefen ville motverka en alltför omfattande övergång till poströstning (propositionen 1960:103, konstitutionsutskottets utlåtande 1960:12).

Valtekniska utredningen sade i ett delbetänkande 1967 att man inte heller var förtjust: Väljaren kan ta det säkra för det osäkra och rösta i förtid. Det skulle alltså inte vara lika fint att rösta på posten som i vallokalen. Men även valtekniska utredningen ändrade sig så småningom. Så sent som 1972 försökte den socialdemokratiska justitieministern Lennart Geijer minska tiden för förhandsröstning till 18 dagar. Det sade riksdagen nej till. Det blev 24 dagar. Det är det nu också.

Låt oss därför notera faktum: Poströstandet ökar och det blir motsvarande mindre tryck på vallokalerna. Efter kl. 19 brukar det vara ganska glest med väljare. Tiden fram till kl. 21 har blivit en buffert – en reserv, som det står i reservationen. En reserv på en timme borde därför kunna räcka. Så har man också sett saken ute i kommunerna, så har man också sett saken i olika riksdagsmotioner under årens lopp. Motionerna började komma redan under 1960-talets slut, och de har sedan fortsatt att komma. Jag vill samtidigt understryka att socialdemokraterna nästan varje år väckt motioner där man krävt stängning av vallokalerna kl. 20.

Så sent som i december 1975 diskuterade konstitutionsutskottet frågan med anledning av sådana motioner. Skälet för avslag den gången var helt enkelt att vi i 1976 års val hade att vänta nya stora väljarkategorier – invandrare och ungdomsväljare – och utskottet ville därför inte föreslå någon ändring. Då – 1975 – fruktade vi risk för stockningar och köer i vallokalerna på valdagens kväll 1976. Nu vet vi att folk klarade röstningen tidigt och smidigt också 1976. KU:s representant i kammardebatten den 9 december 1975 – en socialdemokrat – underströk att utskottet inte hade låst sig längre än fram t. o. m. kommande val: "Vi säger att vi inte *nu* finner skäl att generellt ändra på den öppethållandetid som tidigare tillämpats."

Dörren var alltså öppen. Socialdemokraternas reservation i dag är därför något överraskande mot denna bakgrund. Man hänvisar till att förändringar av detta slag inte brukar genomföras i vårt land med mindre än att det råder betydande enighet om dem. Det var inte litet hårt skrivet. Det räcker inte med enighet, man använder t. o. m. förstärkningsordet "betydande". Men utan att märka ord kan vi väl notera följande.

Av riksskatteverkets PM 1975-01-17 och den enkätsammanställning som är gjord den 4 december 1974 framgår att mellan 85 och 90 % av valnämnderna i landets kommuner uttalat sig för stängning kl. 20.00. Det var erfarenheten av 1973 års val som talade.

1978 års vallagskommitté har låtit göra en förfrågan hos landets alla valnämnder och länsstyrelser. Alla svarade visserligen inte, men inte en enda framförde kl. 21.00 som önskvärd stängningstid. Däremot framförde några

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

*Tid för vallokalernas
öppethållande, m. m.*

kl. 19.00 som lämplig tid att stänga. Vallagskommittén, som var sammansatt av de fem stora riksdagspartierna, var enig om att föreslå kl. 20.00. Sedan har det sagts att massmedierna kommer att gynnas av en tidigare stängning. Det är naturligtvis inget huvudskäl, men det kan man notera som en värdefull bieffekt.

Jag hävdar alltså, herr talman, att propositionen och utskottsbetänkandet är väl förankrade på denna punkt. Visst finns det alltid risk för att någon väljare fastnat i en trafikkö och kommer för sent, men den risken finns vilken "stop-time" vi än väljer.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller med Sven-Erik Nordin om att det inte är några revolutionerande förslag som framläggs. Jag kan också hålla med honom om att det finns goda möjligheter att rösta i Sverige, men av detta drar jag inte samma slutsats som han. Man skulle till äventyrs, om man lyssnade på den föregående talaren och drog konsekvenserna av hans resonemang, hamna i den situationen att man inte skulle behöva några vallokaler – det finns ju så många goda möjligheter att poströsta. Men det menar inte Sven-Erik Nordin. I själva verket vill jag hävda att om man följer reservationen får man ännu bättre möjligheter än man får med det förslag som är regeringens och konstitutionsutskottets.

Man har åberopat uttalanden från valnämnder och länsstyrelser. Med all respekt för dem vill jag ändå framhålla att det inte är deras önskemål som skall bestämma. Det gäller ju här väljarnas möjligheter att rösta. Då kan det inte vara något fel – åtminstone som jag ser det – att en ordning har gällt så länge som vi har haft allmän rösträtt här i landet. Det må kallas konservatism, men det har ju gått in i medvetandet i stadsvaldistrikten att vallokalerna stängs först kl. 21.00. Nu skall de stängas kl. 20.00.

Får jag här skjuta in att jag hoppas att regeringen, om dess eget förslag bifalls, vidtar åtgärder för att åstadkomma en bra information. Det räcker inte med att ange en tidpunkt på röstkorten. Man måste också starta en informationskampanj om den nya ordningen. Det kan inte vara rimligt att låta partierna bekosta en sådan kampanj, utan staten bör gå in och driva den med egna medel.

I övrigt har inte Sven-Erik Nordin kunnat visa att jag tagit fel i min argumentation. Man kommer inte ifrån att förslaget medför att tiden för att rösta minskar här i landet. När vi införde poströstning av olika typer var inte motivet att vi därigenom skulle göra det möjligt att förkorta den tid då vallokalerna är öppna.

SVEN-ERIK NORDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag uppskattar alltid att få diskutera med Hilding Johansson här i kammaren, eftersom han har ett stort historiskt intresse och alltid brukar anknyta till historien i sina debattinlägg. Han har åberopat året 1920 flera

gångar i dag, och vad som hände då känner jag väl till.

Tillåt också mig att göra en historisk jämförelse, Hilding Johansson. Under åtskilliga decennier hade vi faktiskt här i landet möjligheter att ha tvådagarsval när det gällde kommunala val. Detta avskaffade man. Jag har studerat det aktuella riksdagstrycket, men jag kunde inte upptäcka att någon socialdemokrat protesterade mot den dåvarande regeringens proposition om att man skulle övergå till endagsval. Och det var väl, om något, en avsevärd inskränkning i väljarnas möjligheter att rösta.

För att sedan återgå till problematiken om vilka människor det är som har intresse av att vallokaler ska vara öppna också efter kl. 20, så är det förvisso sant att det kommer någon väljare till vallokalen också efter kl. 20. Vi har inte någon undersökning som dokumenterar vilka väljare som kommer just då, men den allmänna erfarenheten pekar på att det ofta rör sig om sådana personer som är politiskt intresserade och som vill stanna kvar i vallokalen och följa den preliminära röstsammanräkningen. Det handlar i ganska stor utsträckning om just den typen av väljare.

Det bör kanske också sägas att något intresse måste ägnas även åt valförrättarnas arbetssituation. Vi har 6 000 valdistrikt, och jag skulle tro att vi har ca 50 000 valförrättare. Hur ser deras arbetsdag ut? Hittills har det varit så att de börjar före kl. 8 på söndagsmorgonen. Valförrättarna arbetar visserligen i pass och byter av varandra under dagen, men på kvällen skall samtliga finnas på plats. Då, sedan man varit i farten i över tolv timmar, vidtar fyra fem timmars ytterst krävande arbete med sortering, med räkning, med försegling av kuvert och med protokollskrivning.

Jag vill emellertid inte säga att vi skall ägna all vår uppmärksamhet åt just valförrättarnas situation. Det är naturligtvis väljarnas situation som är det väsentliga. Jag tror också, Hilding Johansson, att om vi kan vara överens om att vi skall informera väljarna ordentligt inför detta val och de följande, då borde den här ändringen inte behöva medföra några problem.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Väljarnas situation är det väsentliga, sade Sven-Erik Nordin. Jag håller helt med om detta. Men då skall man inte reducera den tid de har möjlighet att rösta.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Eftersom jag har motionerat om att vallokaler ska stängas en timme tidigare, dvs. kl. 20, är jag självfallet glad över att konstitutionsutskottet har tillstyrkt propositionen om att stänga just kl. 20.

När jag nu suttit och lyssnat på debatten tycker jag att det är några synpunkter som bör understrykas ytterligare.

Utskottet säger bara helt allmänt att väljarna "har också visat en ökad benägenhet att poströsta". Detta bör understrykas ytterligare – det borde det kanske ha gjorts också i utskottets skrivning –, även om Sven-Erik Nordin har redogjort för ökningen. I själva verket var ökningen mellan år 1973 och år 1976 anmärkningsvärd, nämligen över 50 %. Ingenting tyder på att denna

bekväma och i allmänhet köfria form av röstning inte kommer att öka ytterligare.

Hilding Johanssons argument för en senare stängning, att poströstande kanske vill ändra sig på valdagen, tycker jag är mycket svagt. Det kan inte vara så många som är så osäkra att de ändrar sig på valdagen. När han säger att trafiksvårigheter kan hindra någon att hinna till vallokalen före kl. 20, får man också tillägga att det ökade innehavet av bil är ett plus när det gäller att nå vallokalen i tid.

Då Hilding Johansson säger att gammal hävd är viktig då det gäller att behålla det gamla systemet, talar han som en gammal konservativ, vilket jag i och för sig tycker är positivt. Men han talar som en gammal konservativ för vilken allt bestående är heligt. Man skall självfallet bevara det gamla endast i den mån detta är bättre än det nya. Annars brukar inte socialdemokraterna vara rädda för reformer. I detta sammanhang kan jag meddela dem som till äventyrs inte känner till det att det tidigare middagsuppehållet under valdagen nu är slopat. Mig veterligt var det ingen socialdemokrat som protesterade den gången.

Ett argument som jag tycker skall föras fram är att en tidigare stängning av vallokalerna kommer att medföra att miljoner valvakande svenskar kan gå till sängs en timme tidigare på valnatten.

Herr talman! Om jag sålunda är nöjd med utskottet i denna fråga, kan jag med bästa vilja i världen inte säga detsamma om utskottets behandling av min motion om en ändring av valkretsindelningen i Malmöhus län. Sedan länge har det stått klart för de allra flesta att fyrstadskretsen är helt otidsenlig, och många motioner har också väckts om en ny indelning i Malmöhus län. Vid behandlingen av en sådan motion till 1974 års riksmöte hänvisade konstitutionsutskottet till den då just tillsatta valkretsutredningen och skrev: "Det vore enligt utskottets mening önskvärt att utredningsarbetet kunde bedrivas så skyndsamt att förslag i fråga om valkretsindelningen i Malmöhus län kunde underställas riksdagen om möjligt i så god tid före 1976 års val att ny valkretsindelning kan tillämpas redan vid detta val."

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag, men som bekant hann det inte bli någon ändring till 1976, beroende på att utredningsarbetet förhalades. När valkretsutredningen avlämnade sitt betänkande i början av januari i år, innebärande fyrstadskretsens avskaffande, visste jag inte hur lång remisstiden skulle bli utan motionerade därför för säkerhets skull, så att reformen skulle kunna tas upp av vårriksdagen och då också genomföras. Det var nödvändigt med tanke på att nomineringsarbetet brukar börja ganska tidigt på hösten. Vad gör då konstitutionsutskottet? Jo, det struntade i att behandla motionen i våras och sköt upp behandlingen till nu i höst. I år avstyrks motionen med den självklara motiveringen att det nu är för sent att göra en ändring. Jag tycker att detta är en upprörande nonchalans från utskottets sida, och även om jag på grund av att det nu är för sent inte kan yrka bifall till motionen, vill jag med det sagda på det bestämdaste protestera mot utskottets handläggning av frågan.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag vill säga några ord med anledning av den senare delen av Knut Wachtmeisters anförande. Jag är helt ense med Knut Wachtmeister om att en ändring av valkretsindelningen bör ske i Malmöhus län, och vi har båda suttit i den utredning som lagt fram ett förslag i frågan. Jag hoppas att det också så småningom skall genomföras.

Orsaken till att jag begärde ordet var att Knut Wachtmeister riktade vissa anmärkningar mot konstitutionsutskottet för dess behandling av hans motion. Det hade framlagts ett utredningsbetänkande, som gått ut på remiss. Det skulle ha sett litet konstigt ut, om riksdagen föregripit remissbehandlingen av utredningsförslaget genom att fatta ett direkt beslut i ärendet. Det är ju brukligt, både i regeringen och i riksdagen, att invänta utfallet av remissbehandlingen innan man tar ställning till en utrednings förslag. Det är också detta som motiverat konstitutionsutskottets behandling av Knut Wachtmeisters motion.

Att konstitutionsutskottet nu formellt avstyrker motionen innebär inte att konstitutionsutskottets majoritet ställer sig negativ till det förslag som utredningen har lagt fram, utan avslagsyrkandet är motiverat av de omständigheter jag nyss berört.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag skulle inte ha tagit till orda ännu en gång, om inte Knut Wachtmeister hade hållit den senare delen av sitt anförande. Beträffande den första delen av anförandet måste jag säga att han avsevärt lyckades försvaga de argument som utskottet har anført. Han talar om att det är en konservatism för konservatismens egen skull när man motsätter sig förändringen och hänvisar till att socialdemokraterna inte var emot slopandet av raster. Det är visserligen riktigt, men jag vill peka på att det ändå ökade väljarnas möjligheter att rösta.

Anledningen till att jag återoppar den ordning som hittills gällt är helt enkelt den att det har gått in i väljarnas medvetande att vallokalerna stängs kl. 21.00. Det finns ingen anledning att ändra på den ordningen.

Det är farligt att argumentera på det sätt som Knut Wachtmeister gjorde när han pekade på att antalet poströster har ökat. Drar man ut konsekvenserna av detta resonemang, hamnar man i att öppethållandet skulle kunna minskas ännu en gång, om poströsternas antal ytterligare stiger. Det är ändå inte avsett att poströstningen skall ersätta röstningen i vallokalerna.

Till sist kan jag instämma i vad Bertil Fiskesjö har sagt om att det varit omöjligt för konstitutionsutskottet att behandla ärendet på annat sätt än som skett. Menar verkligen Knut Wachtmeister att riksdagen i en fråga om valkretsar skulle köra över alla remissinstanser och fatta ett beslut medan ärendet fortfarande är ute på remiss? Om Knut Wachtmeisters protest riktar sig mot att konstitutionsutskottet inte har följt en sådan ordning, tror jag att vi har anledning att protestera mot den behandlingsnorm som Knut Wachtmeister tydligen vill introducera i Sveriges riksdag.

Tisdagen den
12 december 1978

Tid för vallokalernas öppethållande, m. m.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Jag har kanske inte så mycket att tillägga utöver vad Bertil Fiskesjö och Hilding Johansson sagt. Men jag kan ändå inte underlåta att till Knut Wachtmeister säga, att han kanske borde umgås litet intensivare med sina partifunktionärer. Då skulle han nämligen få klart för sig att det är mycket komplicerat att ändra på valkretsar. Det betyder att partidistriktet måste omorganiseras, att gränserna måste ändras, personal överflyttas osv. Man får alltså lov att bygga upp en delvis ny organisation, och det är ett arbete som ingalunda klaras på ett år. Jag skulle tro att man behöver minst två kanske tre år på sig för detta.

Vi kommer naturligtvis i konstitutionsutskottet med intresse att ta del av den proposition som förmodligen så småningom kommer att framläggas med anledning av den gjorda utredningen och som kanske inte så mycket kommer att ta upp personvalsfrågan som valkretsindelningen. Då får vi se vad vi kan komma fram till. Jag vill försäkra Knut Wachtmeister att konstitutionsutskottet med handläggningen denna gång ingalunda har sänkt frågan om ändrad valkretsindelning i Skåne i glömskans hav. Men det finns alla skäl att understryka att när vi lägger fram ett betänkande på riksdagens bord, skall det vara ett genomtänkt förslag som partiorganisationerna verkligen kan praktiskt hantera.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Först vill jag vända mig till Hilding Johansson. En ökad poströstning – som i detta fall med inte mindre än 50 % från 1973 till 1976 – måste väl i all rimlighets namn medföra att köerna till de vanliga vallokalerna på valdagen blir mindre och att arbetet därför går snabbare och smidigare.

Att man slopade middagsuppehållet, säger Hilding Johansson, ökade möjligheterna att rösta. Ja visst gjorde det det. Det ökade också antalet timmar som man kunde gå till vallokalen. Det är väl i sin tur ett motiv för att man kan minska dessa timmar med en, alltså mellan kl. 20.00 och 21.00, när det erfarenhetsmässigt kommer ytterst få röstande till vallokalerna.

Min anmärkning mot att konstitutionsutskottet uppsköt behandlingen av ärendet till nu i höst tycker jag har fog för sig. I utskottsbetänkandet om ny valkretsindelning föreslås, i likhet med i min motion, att Malmöhus län skulle indelas i tre valkretsar. Socialdemokraterna reserverade sig inte mot detta, men väl mot att man skulle göra en ny undersökning och utvärdera det andra alternativet som vi hade, nämligen 54-valkrets-alternativet. Men det alternativet innebär att Malmöhus läns södra och norra valkretsar skulle vara precis desamma som i 34-valkrets-alternativet. Den enda skillnaden var att Malmö kommun i så fall skulle delas i två valkretsar i stället för att som nu föreslagits utgöra en valkrets.

Jag är medveten om att man inte brukar föregripa en statlig utredning, men som jag sade inledningsvis har detta ärende förhållats år efter år. Jag hänvisar ånyo till vad konstitutionsutskottet anförde 1974, nämligen att man skulle arbeta så snabbt att det gick att få fram ett förslag redan 1976. Dessutom kan jag tillägga att konstitutionsutskottet självt har möjligheter att skicka ut den

här frågan på remiss till berörda parter. Men min huvudinvändning är att man inte tog upp frågan till behandling i våras och gav den en fair chans att bli utskottsbehandlad då. I så fall hade det funnits tid om man ville göra en ändring. Men man bara sköt det ifrån sig och sade att vi tar upp det i höst – och det vet alla att då finns ingen möjlighet tekniskt sett att genomföra en reform.

Det är därför, herr talman, som jag inte heller har något yrkande i denna fråga.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! För att inga missförstånd skall råda vill jag starkt understryka att jag liksom Knut Wachtmeister är för en förändring av valkretsarna i Malmöhus län. Jag står ju också bakom det förslag som utredningen har lagt fram och som jag tycker är bra. Jag tror nog att det så småningom kan komma att förverkligas. Jag hoppas naturligtvis på en proposition i denna och andra frågor som berörs av personvals- och valkretsutredningen så snart som möjligt.

Man kan emellertid beklaga att utredningen inte kunde bli färdig tidigare. Det berodde ju på att utredningsarbetet hade segdragits ganska ordentligt före 1976.

Men nu var situationen sådan som den var, Knut Wachtmeister, och man var tvungen att inse realiteter. Det skulle ha varit ganska konstigt om konstitutionsutskottet i våras hade brutit ut en bit av ett utredningsförslag och för sin del sänt det på remiss till en del olika statliga och kommunala instanser, samtidigt som dessa instanser skulle ha att behandla utredningsförslaget som helhet. Det hade som sagt varit en mycket egendomlig beredningsprocedur i detta ärende.

Nu hoppas jag att vi skall kunna klara av denna fråga, så att valet 1979 blir det sista som vi har i Malmöhus län med den nuvarande mycket märkliga och opraktiska valkretsindelningen.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag fäste mig vid att Knut Wachtmeister menade att konstitutionsutskottet skulle ha sänt ut hans motion till de instanser som behandlade de förslag som den utredning hade lagt fram i vilken Knut Wachtmeister själv ingick.

Har det verkligen hänt i svensk parlamentarisk historia att ett riksdagsutskott på detta sätt har kört över regeringen, som ju ändå har att pröva dessa frågor? Knut Wachtmeister menade att här skulle utskottet ta saken i egen hand och på grundval av den motion han hade väckt föra fram ett förslag till lagändring till riksdagen. Jag trodde att Knut Wachtmeister i varje fall hade större respekt för den regering i vilken hans partivänner ingick än att han på detta sätt ville torpedera den.

Tisdagen den
12 december 1978

*Tid för vallokaler-
lernas öppethå-
lande, m. m.*

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Först till herr Fiskesjö!

Man skulle mycket väl ha kunnat göra ett särskilt betänkande av motionen, eftersom den skulle ha behövt behandlas redan i våras för att eventuellt kunna bifallas.

För att understryka att det inte bara är mitt parti som tycker att frågan har förhalats vill jag meddela att folkpartiet i Malmö krävde en ändring, att tidningen Arbetet i Malmö krävde en snabb ändring, så att Malmö kommun skulle utgöra en egen valkrets. Enligt ett tidningsreferat, som jag citerar fritt ur minnet, lugnade Bertil Fiskesjö vid ett centermöte deltagarna med att säga att ändringen kommer till stånd åtminstone 1982. Detta kan jag inte tolka på annat sätt än att även Bertil Fiskesjös egna väljare var irriterade över att det inte blev ett beslut snabbare.

Sedan talade Hilding Johansson om att jag ville torpedera regeringen. Det var det inte alls tal om, utan enligt vad jag hört diskuterade man i kanslihuset frågan, huruvida man skulle göra en delproposition på det här ärendet på grund av att det hade förhalats så länge. Eftersom detta inte blev av hade det inte varit egendomligt om konstitutionsutskottet skulle ha hört sig för med berörda parter innan man – vilket då troligtvis hade blivit fallet – hade yrkat avslag på motionen i våras.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Diskussionen blir konstitutionellt alltmer besynnerlig!

Nu låter Knut Wachtmeister förstå att man inom den dåvarande regeringen diskuterade möjligheten att komma med en särproposition. Talar Knut Wachtmeister å de moderaters vägnar som ingick i denna regering? Var det sådan oenighet där att Knut Wachtmeister avgav sin motion såsom uttryck för en vilja som inte kunde bli en regeringsvilja i det här fallet? Detta är intressant ur flera synpunkter.

Men ändå egendomligare är det att han menade att konstitutionsutskottet skulle bryta ut en fråga som låg ute på remiss och att man på grundval därav skulle komma med ett förslag från utskottet – i en fråga av den här karaktären. Mig veterligt har någonting sådant aldrig tidigare skett i Sverige, och jag hoppas att vi heller inte skall få så lösliga former för lagstiftning som det förfaringssättet skulle ha inneburit.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Hilding Johansson vet lika bra som jag att utredningens arbete förhalades, inte minst på grund av de ytterligare utredningar som socialdemokraterna begärde. Därför fick vi inte fram vår utredning förrän i slutet av 1977, och den framlades inte för regeringen förrän de första dagarna år 1978. Jag ringde då men inte till några av mina partivänner i regeringen, utan jag hörde mig för i kanslihuset om hur lång remisstid som skulle gälla, och jag fick till svar att man inte kände till det. Jag frågade då om det var tänkbart att regeringen gjorde en delproposition på just den här frågan om Malmöhus län, och på den fick jag svaret att man inte visste det heller men att

det i princip vore tänkbart. – Det är alltså ingalunda någon diskussion som jag har haft med mina partivänner som då satt i regeringen.

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Hilding Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hilding Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Tid för vallokallernas öppethållande, m. m.

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Hilding Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hilding Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 154
Nej – 142
Avstår – 1

Mom. 2–7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 12 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

1978/79:16 med anledning av riksdagens förvaltningsstyrelses förslag 1978/79:5 med anledning av nytt huvudavtal och medbestämmandeavtal inom riksdagens och dess verks område

1978/79:17 med anledning av propositionen 1978/79:61 om utvärdering av kommunindelningsreformen

Finansutskottets betänkanden

1978/79:13 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser vissa delar av budgetdepartementets verksamhetsområde

1978/79:14 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser stat för statens allmänna fastighetsfond

1978/79:15 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster

Tisdagen den
12 december 1978

*Beskattning av
personer anställda
utomlands i svens-
ka statens tjänst.
m. m.*

Skatteutskottets betänkande

1978/79:13 med anledning av propositionen 1978/79:28 med förslag till lag om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 13 Beskattning av personer anställda utomlands i svenska statens tjänst, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1978/79:15 med anledning av dels propositionen 1978/79:58 om ändring av reglerna om folkbokföring och beskattning av personer anställda utomlands i svenska statens tjänst, m. m. jämte motioner, dels propositionen 1978/79:21 såvitt avser skattskyldighet för Svenska Bibelsällskapets bibelfond.

I *propositionen 1978/79:58* (budgetdepartementet) hade hemställts att riksdagen skulle anta vid propositionen följande förslag till

1. lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967:198),
2. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
3. lag om ändring i lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt,
4. lag om ändring i uppbördslagen (1953:272),
5. lag om ändring i taxeringslagen (1956:623),
6. lag om ändring i lagen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att den som är utsänd från Sverige för anställning utomlands i svenska statens tjänst under tjänstgöringen skall vara kyrkobokförd i den församling i vilken han senast var eller hade bort vara kyrkobokförd. Detta föreslås också gälla make och barn under 18 år som följer med till den utrikes orten. Vidare föreslås att om den utsände eller maken äger fast egendom i annan församling kan den utsände och medföljande make och barn under 18 år genom särskilt beslut få kyrkobokföras i den församling där egendomen finns.

Den som utan att vara gift med den utsände lever tillsammans med denne avses bli jämställd med make om de tidigare har varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn.

I propositionen föreslås vidare att skattskyldighet införs även kommunalt för den lön som svensk beskickningspersonal uppbär vid tjänstgöringen utomlands.

Svensk medborgare som under beskattningsåret har tillhört svensk permanent delegation hos mellanstatlig organisation och som på grund av sin tjänst har varit bosatt utomlands avses i beskattningshänseende bli behandlad som bosatt i Sverige.

Vidare föreslås att den som tillfälligt har vistats i Sverige skall beskattas för sin inkomst av anställning här i riket i den kommun där han först har vistats.

Det föreslås också att han skall medges grundavdrag m. m. som bosatt här i riket.

I propositionen föreslås också att folkpension liksom annan pension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, som utgår till pensionär som inte är bosatt i Sverige, undantas från beskattning i Sverige till den del den inte överstiger 4 500 kr.

De nya reglerna föreslås med vissa undantag träda i kraft den 1 januari 1979 och tillämpas första gången vid 1980 års taxering.”

I *propositionen 1978/79:21* (utbildningsdepartementet) hemställdes att riksdagen skulle anta ett vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).

Propositionen hade hänvisats till lagutskottet men sedermera såvitt avsåg denna del överlämnats till skatteutskottet.

I propositionen hade föreslagits att staten till en särskild bibelfond inom Svenska Bibelsällskapet skulle överlåta sin rätt till ersättning för den upphovsrätt till bibelkommissionens bibelöversättningar som kunde föreligga enligt upphovsrättslagen. Det föreslogs även att fonden skulle befrias från skyldighet att erlägga skatt för inkomst och förmögenhet med undantag för skyldigheten att erlägga kommunalskatt för inkomst av fastighet.

I detta sammanhang hade behandlats

dels den med anledning av *propositionen 1978/79:58* väckta motionen 1978/79:74 av Leif Zetterberg m. fl. (c),

dels de under allmänna motionstiden vid 1977/78 års riksmöte väckta motionerna

1977/78:938 av Lars Ahlmark (m),

1977/78:960 av Bertil Lidgard m. fl. (m), vari hemställdes

1. att riksdagen beslutade att anvisningarna till 53 §, 1 mom., andra stycket, andra meningen, skulle ges den ändrade lydelsen att orden ”eller inuchar fastighet” utgick,

2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om att anvisningarna till kommunalskattelagen 53 § i övrigt sågs över, samt

1977/78:1442 av Allan Hernelius (m) och Bo Lundgren (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde förslag som innebar att avdragsrätt för underhåll till i Sverige bosatt mottagare även medgavs svenska medborgare bosatta i utlandet.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med avslag på motionen 1978/79:74 samt med anledning av *propositionen 1978/79:58*, *propositionen 1978/79:21*, såvitt den hänvisats

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

*Beskattning av
personer anställda
utomlands i svens-
ka statens tjänst,
m. m.*

Tisdagen den
12 december 1978

*Beskattning av
personer anställda
utomlands i svens-
ka statens tjänst,
m. m.*

till skatteutskottet, och vad utskottet anfört skulle anta framlagda förslag till

1. lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967:198) med den ändringen att 20 § samt övergångsbestämmelserna skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande *dels* att barn under 18 år, som på grund av sin skolgång i utlandet var förhindrat följa med vid omstationering, trots detta skulle kyrkobokföras hos föräldrarna, *dels* att de personer som avsågs i det nu aktuella lagrummet skulle kyrkobokföras på den fastighet där den utsände tjänstemannen bodde vid utflyttningen, varvid dock tjänstemannen skulle skrivas på församlingen om ändrade förhållanden inträffade, *dels* att folkbokföringsbestämmelserna skulle tillämpas med verkan fr. o. m. den 1 november 1978,

2. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370) med den ändringen att 53 § och anvisningarna till 66 § samt övergångsbestämmelserna skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse,

3. lag om ändring i lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt,

4. lag om ändring i uppbördslagen (1953:272),

5. lag om ändring i taxeringslagen (1956:623) med den ändringen att övergångsbestämmelserna skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att lagen skulle träda i kraft den 1 januari 1979 och tillämpas första gången vid 1980 års taxering,

6. lag om ändring i lagen (1947:547) om statlig förmögenhetsskatt,

2. att riksdagen skulle anta av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1972:78) om skatt för gemensamt kommunalt ändamål,

3. att riksdagen skulle avslå följande motioner, nämligen

a. motionen 1977/78:938,

b. motionen 1977/78:960,

c. motionen 1977/78:1442.

Resrvationer hade avgivits

1. beträffande treårsregeln av andre vice talmannen Tage Magnusson (m) och Bo Lundgren (m) som ansett att utskottet under 3 b bort hemställa

1. att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:960 beslutade att orden "eller innehar fastighet" skulle utgå ur punkt 1 andra stycket av anvisningarna till 53 § KL,

2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att anvisningarna till 53 § KL i övrigt sågs över,

2. beträffande avdrag för underhållsbidrag i vissa fall av andre vice talmannen Tage Magnusson (m), Nils Hörberg (fp), Holger Bergqvist (fp) och Bo Lundgren (m) som ansett att utskottet under 3 c bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1442 hos regeringen begärde förslag, som innebar att avdragsrätt för underhåll till i Sverige bosatt mottagare även medgavs svenska medborgare bosatta i utlandet.

BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Den s. k. treårsregeln i kommunalskattelagen ger anvisning om när en svensk medborgare som flyttar utomlands skall kunna anses bosatt i Sverige. Regeln innebär bl. a. att ett motiv för att anse någon bosatt här är att denne innehar "fastighet i riket".

För svenska medborgare som exempelvis har anställning i svenska exportföretag utomlands kan denna regel leda fram till skattemässig betingade tvister om hemvist. Detta kan, som angetts i motionen 1977/78:960, leda till att bosättning utomlands försvåras och att intresset för utlandstjänstgöring minskar med de konsekvenser som detta kan få för exportföretagen. I motionen påvisas bl. a. de svårigheter i fråga om valuta-tilldelning som kan uppstå vid sådana tvister som gäller hemvist för de svenska medborgare det här är fråga om. Det finns alltså all anledning – för att undanröja de problem som kan finnas i detta sammanhang – att göra en översyn av 53 § kommunalskattelagen och anvisningarna till den och dessutom att nu besluta att orden "eller innehar fastighet i riket" utgår ur punkten i andra stycket i anvisningarna till den nämnda paragrafen i kommunalskattelagen.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till reservationen I, som är fogad till skatteutskottets betänkande nr 15.

Skatteutskottets majoritet anför i det nu behandlade betänkandet: "Utskottet vill inte bestrida att beskattningen av den som är bosatt utomlands i vissa fall kan verka hård och att det kan finnas skäl att genomföra vissa lättnader."

Departementschefen säger å sin sida i propositionen 1978/79:58, som behandlas i det föreliggande betänkandet: "Jag är emellertid medveten om att den nuvarande ordningen för beskattningen av folkpensionärer, som är bosatta utomlands, i vissa fall kan verka hård. Jag anser därför att det kan finnas skäl för vissa lättnader." I propositionens text aktualiseras också en översyn av de bestämmelser som gäller beskattning av utlandssvenskar. Både det som utskottets majoritet anför i betänkandet och det som departementschefen skriver i propositionen är alldeles korrekt.

Den motion som väcktes av Allan Hernelius och mig vid förra årets riksmöte syftar till att undanröja *en* av de uppenbara orättvisorna i detta sammanhang. Det är nämligen så, att om en i utlandet boende svensk medborgare har att betala utdömt underhåll till en mottagare i Sverige medges, enligt nuvarande lagstiftning, inte avdrag för detta vid beskattningen, medan mottagaren i sin tur kommer att betala skatt. För en i Sverige bosatt svensk medborgare medges däremot avdrag vid beskattningen.

I det första fallet, vid bosättning utomlands, uppstår alltså en – som jag förmodar inte avsedd – dubbelbeskattningseffekt som är uppenbart orättvis. Detta är inte, som utskottsmajoriteten har anført i betänkandet, en skälighetsfråga utan det är en fråga som rör de principer som skall gälla vid beskattning. Oavsett de inkomster den i utlandet bosatte svensken har menar vi att man från de inkomster som kommer från Sverige bör ha avdragsrätt vid beskattningen. I det här fallet har vi framför allt anført situationen för

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

*Beskattnings av
personer anställda
utomlands i svens-
ka statens tjänst,
m. m.*

Tisdagen den
12 december 1978

*Beskattnings av
personer anställda
utomlands i svens-
ka statens tjänst,
m. m.*

folkpensionärerna, de som har pension i annat hänseende och de som tvingas betala utdömt underhåll till en mottagare i Sverige.

Vi menar att beslut om att ändra gällande bestämmelser bör fattas omedelbart. Självfallet ser vi från moderata samlingspartiets sida med tillfredsställelse att man i departementet gör en ytterligare översyn av de regler som gäller i fråga om utlandssvenskarnas beskattning.

Herr talman! Jag yrkar bifall även till reservationen 2 till skatteutskottets betänkande nr 15.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag är ute i samma ärende som herr Lundgren var i den senare delen av sitt anförande. Jag skulle därför kunna inskränka mig till att instämma med honom, men jag vill göra några kommentarer till den motivering som utskottsmajoriteten har för sitt ståndpunktstagande.

Motiveringen är att avdrag normalt skall medges i den stat där den skattskyldige är bosatt. Det är riktigt. Men en normal regel är också att beskattning utövas i den stat där vederbörande förvärvar sin inkomst. Den regeln är åsidosatt genom den bestämmelse som finns att en folkpensionär bosatt utomlands skall betala skatt i Sverige. Om huvudregeln är åsidosatt, skall man se till att bireglerna utformas i anknytning till den huvudregeln. Då kan det inte vara skäligt att ha den ordning som gäller nu.

Låt mig ta ett exempel. En person har 40 000 i ATP och folkpension. Han är ådömd av rätt att till frånskild hustru betala 20 000 i underhåll. Om mannen är bosatt i Sverige kommer, som Bo Lundgren påpekade, underhållsbidraget att omedelbart dras från den skattskyldiga summan. Om mannen är bosatt utomlands skall han betala skatt på 40 000 och får inget avdrag för de 20 000 han är skyldig att erlagga i Sverige. Är detta rimligt? Är detta skatterättvisa? Jag har inte fattat det på annat sätt än som ett fel, en underlåtenhet vid skattelagstiftningen. Därför är det förvånande att en majoritet i utskottet vill låta det vara som det är.

Det står, som Bo Lundgren påpekade, i utskottsbetänkandet att det blir svårigheter vid en skälighetsprövning och att skälighetsfrågan inte kan bedömas utan en ingående kännedom om den skattskyldiges inkomst- och beskattningsförhållanden i utlandet. Denna kännedom behöver man inte ha – avdraget skall naturligtvis vara generellt om underhållsskyldighet föreligger. Jag anser, herr talman, att utskottsmajoritetens betänkande brister i logik och i känsla för skatterättvisa. Det är dessutom obegripligt.

ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! I motionen 1977/78:938 hemställer Lars Ahlmark om ändring av lagstiftningen rörande beskattning av anställda ombord på luftfartyg för att skapa jämlikhet mellan de ombordanställda och andra personalkategorier med likartad arbets- och bostadssituation.

Motionären anför som stöd för sin begäran bl. a.:

”Svensk medborgare som inte stadigvarande uppehåller sig i Sverige skall likväl anses bosatt här om han alljämt har väsentlig anknytning till Sverige. Enligt den s. k. ettårsregeln (54 § h) kommunalskattelagen, föreligger ej skattskyldighet för inkomst av anställning utomlands – även om bosättning i Sverige anses vara för handen – om anställningen varat minst ett år eller på grund av kontrakt e. d. kan anses komma att vara minst ett år.

Från ettårsregeln undantas dock vissa kategorier, bl. a. anställda ombord på svenskt, danskt eller norskt luftfartyg, i praktiken främst flygplan tillhörigt SAS.”

Motionären säger vidare:

”Gällande regler försätter således de ombordanställda i en särsituation, som ter sig svårbegriplig vid en jämförelse med personal i andra företag vilka verkar i utlandet. Särbehandlingen framstår som speciellt påtaglig med tanke på att SAS markpersonal, kanske stationerad på precis samma ort som ombordanställda, beskattas efter andra och för den skattskyldige normalt förmånligare regler.”

Utskottet har avstyrkt motionen. Utskottet säger: ”Det bör framhållas att den som är bosatt i Sverige och anställd ombord på svenskt, danskt eller norskt luftfartyg enligt internationellt vedertagna regler beskattas i Sverige och inte i det land där han vistas.”

Då vill jag fråga: Var finns dessa enligt utskottet internationellt vedertagna regler inskrivna? Var kan man läsa dem? Jag har inte kunnat finna dem.

Utskottet säger vidare i sin andra invändning: ”Att utvidga ettårsregeln till sådan personal torde därför kunna leda till frihet från skatt både i Sverige och i utlandet.”

Det argumentet håller knappast. Motionären skriver:

”En ändring bör därför komma till stånd, givetvis icke så att — — — lönerna skall kunna komma att bli helt obeskattade utan för att skapa jämlikhet mellan de ombordanställda och andra personalkategorier med likartad arbets- och bostadssituation.”

Motionären vill alltså inte att lönerna skall bli obeskattade. Och jag menar att om det går att ha ettårsregeln för andra människor så bör det gå att klara det även för ombordanställda inom flyget.

Utskottets tredje invändning är: ”Härtill kommer att den ombordanställda personalen till skillnad från markpersonal enligt uppgift torde kompenseras för sina särskilda kostnader i utlandet genom utlandstillägg.”

Men det är ju så att utlandstillägg, enligt de uppgifter som jag inhämtat, utgår till alla, både till ombordanställda och till markpersonal. Det är alltså enligt min uppfattning felaktigt argumenterat. Den skillnad som utskottet skriver om finns inte. Utlandstilläggen är dessutom avsedda att täcka merkostnader för utlandsvistelsen oavsett vilken personalkategori det gäller och är inte avsedda som någon skattekompensation.

Herr talman! Mot ett enligt utskott är det väl inte stor mening att yrka bifall till motionen. Men det finns all anledning att uppmärksamma den här frågan

Tisdagen den
12 december 1978

*Beskattning av
personer anställda
utomlands i svens-
ka statens tjänst,
m. m.*

och återkomma till den under nästa år. Förhoppningsvis har utskottet då kommit på andra tankar.

ALVAR ANDERSSON (c):

Herr talman! Utskottet ställde sig till att börja med ganska välvilligt till motionen 938, som Allan Åkerlind argumenterade för. Efter att ha fått tillräckligt material för att kunna bedöma frågan i dess helhet kom emellertid ett enhälligt utskott fram till att den nuvarande tillämpningen torde vara helt riktig och att motionären var ute i ogjort väder.

Reservationen 1 går bl. a. ut på att slopa bestämmelserna om att innehav av fastighet skattemässigt kan knyta vederbörande i utlandet bosatt till hemlandet. Däremot har man icke argumenterat mot den nuvarande skattebestämelsen för den som driver rörelse i landet men bor utomlands.

Det är klart att det finns enstaka fall då det kan förefalla obilligt att innehav av fastighet för i utlandet bosatt person blir föremål för beskattning här i Sverige. Men om den spärren slopades tror jag vi skulle komma ur askan i elden. Det är ju inte bara fråga om människor som har en anställning utomlands av relativt kortvarig natur, utan det finns en omfattande provkarta på olika anledningar till att folk har sökt sig utomlands. Åtskilliga skattemål har visat att detta med att ha en fastighet här i landet som beskattas utgör en utmärkt spärr mot att man inte skall anses utflyttad ur landet. Det gäller inte mindre sommarstugor och liknade, utan det är fastigheter av helt annan storlek som motiverar denna skattemässiga anknytning.

Beträffande reservationen 2 om avdrag för underhållsbidrag i vissa fall så läste Allan Hernelius upp ett avsnitt av utskottets skrivning på s. 17, men han följde inte utskottets ordalydelse i den senare delen av avsnittet, där det står: "Vedertagna regler innebär emellertid att allmänna avdrag, som inte har samband med någon förvärvskälla, endast medges i den stat där den skattskyldige är bosatt. Att den skattskyldige inte alltid har inkomster som beskattas i utlandet och från vilka underhållsbidrag m. m. kan avräknas utgör enligt utskottets uppfattning inte skäl för ett allmänt undantag från de principer som gäller på detta område. Även om ett avdrag för utgivna underhållsbidrag i enskilda fall kan anses motiverat i sådana situationer som avses i motionen, bör framhållas att denna skälighetsfråga inte kan bedömas utan en mer ingående kännedom om den skattskyldiges inkomst- och beskattningsförhållanden i utlandet."

Det skall också understrykas att propositionen innebär att man, om allmän pension ingår i inkomsten, får göra ett avdrag motsvarande upp till grundavdraget, alltså 4 500 kr., vilket man inte har fått göra förut. För många människor ingår allmän pension i inkomsten, och de får nu i alla fall denna väsentliga förbättring.

Att utan vidare medge avdrag för underhållsbidrag är inte möjligt. Det blir allt svårare att verkligen kunna kontrollera om underhållsbidraget har en reell bakgrund. I varje fall anser vi att det i nuvarande skede inte finns anledning att gå längre än propositionen gör.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Att den första reservationen liksom motionen rör just innehav av fastigheter och inte drivande av rörelse i Sverige beror på att väldigt många människor skaffar sig villa i detta land såsom permanent bostad. Man har ett utlandsuppdrag av relativt lång varaktighet men avser ändå att flytta tillbaka till Sverige, sedan man har avslutat en utlandstjänstgöring, kanske på fem år eller längre. För att undvika att man då kommer i konflikt med dessa regler borde innehav av fastigheter tas bort. Fortfarande kan andra rekvisit i anvisningsparagrafen åberopas för att anse att vederbörande har sin egentliga hemvist i Sverige och inte utomlands. Det är bara denna bit vi vill att man skall undvika att tvista om med de konsekvenser en tvist innebär.

När det gäller den andra reservationen tycker jag att det måste vara väldigt svårt att anföra det argumentet att det finns regler som är allmänt accepterade och som en gång har antagits. Om man upptäcker felaktigheter måste ju alltid en existerande regel förändras. Detta har departementschefen i sin proposition också upptäckt. Han har ansett att folkpensionärerna bör få undanta 4 500 kr. från beskattning. Det innebär att man på denna punkt går ifrån den vedertagna regeln. Vi anser självfallet att det också här, när man upplever ytterligare uppenbara orättvisor – såsom i detta fall dubbelbeskattning i samband med underhållsbidrag – finns all anledning att ändra vedertagna regler för att undanröja orättvisorna. Detta är motivet till denna reservation.

Som jag tidigare sade innebär detta emellertid inte att man har löst alla problem för utlandssvenskar, pensionärer eller andra. Det finns all anledning för departementet att söka göra en översyn av bestämmelserna och sedan komma tillbaka i frågan.

ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag tog i mitt tidigare anförande upp tre argument som utskottet har anfört för avslag på motionen och som jag försökte motbevisa. Jag har frågat: Var finns de internationellt vedertagna regler inskrivna som utskottet talar om? Innebär det några svårigheter att införa ettårsregeln även för ombordanställda när den gäller för andra grupper? Den borde kunna tillämpas även på ombordanställda. Jag menar också att det är ingen skillnad på markpersonal och ombordanställda när det gäller utlandstillägg utan att utskottet där har en felaktig skrivning.

Utskottets talesman går inte på något sätt in på att argumentera för eller emot detta utan lämnar det därhän. Han säger bara att motionären är ute i ogjort väder.

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

*Beskattning av
personer anställda
utomlands i svens-
ka statens tjänst,
m. m.*

Tisdagen den
12 december 1978

*Beskattningsav
personer anställda
utomlands i svens-
ka statens tjänst,
m. m.*

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Herr Alvar Andersson, som genom något misstag försetts med beteckningen (s) i utskottsbetänkandet, besvarade min kritik mot utskottets skrivning genom att ånyo läsa upp densamma. Ja, det gjorde ju inte saken bättre. Det var just de formuleringarna jag hade vänt mig emot.

Han tillägger så att utskottets majoritet inte är benägen att *utan vidare* gå med på avdrag i dessa fall. Nej, ingen begär att någon skattemyndighet i världen skall gå med på avdrag utan vidare. Det är inte detta det är fråga om. Vad vi här talar om är avdrag för belopp som vederbörande är skyldig att utge, t. ex. enligt beslut av svensk domstol, och det är inte att gå med på något utan vidare.

Jag fann inte att herr Andersson hade något ord till försvar i sak för den skatteorättvisa som finns. Detta föranleder mig att vidhålla min åsikt att majoritetens mening brister i logik, brister i känsla för skatterättvisa och dessutom är obegriplig. Jag ser till min glädje att den högste ansvarige för skatteväsendet i landet är närvarande och sitter på regeringsbänken. Jag hoppas att han, som såvitt jag vet icke är känd för att befrämja orättvisor, skall ta fasta på den här debatten och se vad som kan göras, när nu skatteutskottets majoritet – av något misstag eller ej, jag vet inte – inte har velat lyssna till en begäran om rättvisa.

Det är en liten kategori människor det är fråga om, men även en liten kategori skall vidkännas sin rätt.

ALVAR ANDERSSON (c):

Herr talman! Det är uppenbart att även en liten kategori skall vidkännas sin rätt. Det är om denna rätt vi har olika uppfattningar. Allan Hernelius anser att utskottets uppfattning är felaktig, såvitt jag förstår i alla delar. Det är väl svårt att försöka övertyga herr Hernelius om att han har fel och att utskottsmajoriteten har rätt, men vi anser att med den argumentering vi har fört fram är utskottsmajoritetens avslagsyrkande tillräckligt motiverat.

Allan Åkerlind vill att jag skall läsa in till protokollet eller ge hänvisning till författningar där de bestämmelser finns som han vill ta del av. Jag har inte författningarna här, men vi skall mycket snart kunna skaffa fram dem genom utskottskansliets försorg, och jag tror inte att det är nödvändigt att läsa in dessa bestämmelser i riksdagens protokoll för herr Åkerlinds egen information.

Det är klart att man kan säga som Bo Lundgren att i fråga om folkpensionen går det att göra ändringar. Ja, det är väldigt lätt där. Vad vederbörande får i svensk folkpension är ju helt klart. Det finns inga möjligheter till manipulationer av något slag. Att medge avdrag från det beloppet är mycket enkelt. Däremot är det helt uppenbart att det inte är fullt så enkelt att medge avdrag i fråga om andra kostnader, bidrag osv. som åberopas för skattebefrielse eller skattelindring.

Uppenbart är emellertid att det är så pass intressanta spörsmål att vi förutsätter litet var att man ytterligare ser på detta. Jag noterar i varje fall att den lindring som har skett för pensionärerna – alltså för dem som har

folkpension från Sverige men är bosatta utomlands – innebär ett rätt betydande framsteg för denna kategori, som inte är så liten.

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Herr Alvar Andersson var tveksam om möjligheten att övertyga mig. Jag tycker att han borde vara tveksam om möjligheten att övertyga *någon* om det rimliga i den ordning som vi har kritiserat i motionen och i reservation 2.

Jag upprepar mitt exempel. En person med 40 000 kr. i pensionsinkomst i Sverige har rätt att få avdrag för legal underhållsskyldighet, låt oss säga med 15 000 å 20 000 kr. Men om han flyttar utomlands får han inte detta avdrag utan måste betala skatt för hela beloppet, trots att hans legala underhållsskyldighet kvarstår. Är detta rimligt? Det är inte fråga om några konstiga utgifter, utan det är fråga om underhållsskyldighet som är ålagd honom. Det är vad vi vill ha avdrag för. Jag kan inte inse annat än att all rimlighet talar för det.

Jag skall inte förlänga debatten. Av herr Alvar Anderssons senaste inlägg tycker jag mig finna att han själv är beredd att tänka över saken en gång till – och med honom utskottsmajoriteten. Jag sätter värde på det, och jag upprepar min förmodan att den närvarande skatteministern skall ha lyssnat till debatten med samma välvilliga öron.

BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag vill bara avslutningsvis notera att vad det är fråga om här – i anslutning till reservationen 2 – är inkomster som beskattas i Sverige och alltså kontrolleras av svensk skattemyndighet. Från dessa inkomster skall man, även om man är bosatt i utlandet, tillåtas göra samma avdrag på grund av legal underhållsskyldighet som en svensk medborgare, bosatt i Sverige, har rätt att göra. Alla möjliga kontrollfunktioner kan naturligtvis upprätthållas av de svenska skattemyndigheterna. Nuläget innebär att man för utlandssvenskarna får en dubbelbeskattning av underhållsbeloppet.

Liksom Allan Hernelius är jag tacksam för att Alvar Andersson instämmer i kravet på att man skall göra en översyn av gällande regler, så att vi kanske får återkomma till dessa frågor i kammaren.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1, 2 och 3 a

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av andre vice talmannen Tage Magnusson och Bo Lundgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Bo Lundgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

*Beskattning av
personer anställda
utomlands i svenska
statens tjänst,
m. m.*

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

*Beskattning av
personer anställda
utomlands i svens-
ka statens tjänst,
m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 15 mom. 3 b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av andre vice talmannen Tage Magnusson och Bo Lundgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Bo Lundgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 244
Nej - 49

Mom. 3 c

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av andre vice talmannen Tage Magnusson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Bo Lundgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 15 mom. 3 c röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av andre vice talmannen Tage Magnusson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Bo Lundgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 219
Nej - 73

§ 14 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1978/79:7 med anledning av viss del av propositionen 1978/79:21 om överlåtelse av rätt till ersättning för upphovsrätt till bibelkommissionens översättningar av bibeln

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 Uppskov med beskattning av realisationsvinst, m. m.

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

*Uppskov med be-
skattning av reali-
sationsvinst, m. m.*

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1978/79:16 med anledning av propositionen 1978/79:54 om ändrade regler för uppskov med beskattning av realisationsvinst, m. m. jämte motioner.

Regeringen (budgetdepartementet) hade i propositionen 1978/79:54 föreslagit att riksdagen skulle anta vid propositionen följande förslag till

1. lag om uppskov med beskattning av realisationsvinst,
2. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
3. lag om ändring i uppbördslagen (1953:272).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Enligt nuvarande regler kan skattskyldig, som fått realisationsvinst på grund av fastighetsavyttring, få uppskov med beskattning av vinsten i två olika fall. Det ena fallet är att fastigheten har tagits i anspråk genom expropriation och vissa andra i huvudsak tvångsmässiga förfaranden. Det andra fallet är att avyttringen avsett en villa- eller jordbruksfastighet. Den skattskyldige kan i sistnämnda fall – oavsett anledningen till avyttringen – få uppskov om han har varit mantalsskriven på den avyttrade fastigheten och inom viss tid förvärvar en ny fastighet (ersättningsfastighet) på vilken han skall mantalsskrivas. För att uppskov skall medges krävs vidare att realisationsvinsten uppgått till minst 15 000 kr. och dessutom överstigit 10 % av vederlaget för den sålda fastigheten.

I propositionen föreslås såväl materiella som formella ändringar av det nuvarande uppskovssystemet. Beträffande frivilliga avyttringar föreslås att kravet på mantalsskrivning slopas och ersätts av ett krav på att den skattskyldige skall ha varit bosatt på den avyttrade fastigheten minst tre år i följd. Dessutom fordras att den skattskyldige bosätter sig på ersättningsfastigheten inom ett år från förvärvsdagen. Vad gäller frivilligfallen föreslås vidare att kravet på att realisationsvinsten måste överstiga 10 % av försäljningspriset skall slopas samt att endast villa- och jordbruksfastigheter skall godtas som ersättningsfastighet. Propositionen behandlar också frågan i vilken utsträckning utgifter för ny-, till- eller ombyggnad på ersättningsfastigheten skall beaktas vid beräkning av uppskovsbeloppet och hur realisationsvinsten skall beräknas när ersättningsfastigheten sedermera avyttras.

I formellt hänseende föreslås relativt omfattande ändringar. Yrkande om uppskov skall sålunda enligt förslaget prövas inom ramen för det ordinarie taxeringsförfarandet, dvs. i första hand av taxeringsnämnden. Det nuvarande kravet på särskild ansökan till länsskatterätten skall alltså slopas. Att beslutanderätten i uppskovsärenden flyttas över från skatterätt till taxeringsnämnd kan antas förenkla handläggningen i flera avseenden.

De föreslagna reglerna är avsedda att tillämpas på avyttringar som sker fr. o. m. den 1 januari 1979.”

Tisdagen den
12 december 1978

*Uppskov med be-
skattning av reali-
sationsvinst, m. m.*

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:45 av Jan Bergqvist (s) och Doris Håvik (s), vari hemstälts att riksdagen hos regeringen begärde utredning om reglerna för uppskov med beskattning av realisationsvinst och om hur samhället bäst kunde hjälpa dem som behövde stöd vid flyttning och bostadsbyte,

1978/79:73 av Håkan Winberg (m), vari hemstälts att riksdagen beslutade

1. att uttala att dispensregeln i 3 § lagförslaget borde kunna tillämpas på sätt som angetts i motionen,

2. att bestämmelsen om likvärdighet i 4 § lagförslaget skulle utgå,

1978/79:110 av Bertil Johansson (c) och Martin Olsson (c), vari hemstälts att riksdagen beslutade om sådan ändring av det i propositionen 1978/79:54 framlagda förslaget till lag om uppskov med beskattning av realisationsvinst att vid uppkommen realisationsvinst på grund av fastighetsförsäljning alla legala möjligheter till uppskov eller avdrag stod öppna under samma tidsrymd,

1978/79:111 av Knut Wachtmeister (m) och Rune Rydén (m), vari hemstälts att riksdagen beslutade

1. att uttala vad i motionen anförts angående rätt till dispens från den föreslagna treårsregeln,

2. att 3 § femte stycket lagen om uppskov med beskattning av realisationsvinst skulle ha av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att riksskatteverkets beslut i fråga om dispens från bosättningskravet skulle få överklagas hos regeringen, samt

1978/79:133 av Erik Wärnberg m. fl. (s), vari hemstälts att riksdagen beslutade

1. att ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av en utvärdering av reglerna för uppskov med beskattning av realisationsvinst,

2. att uppskov endast skulle komma i fråga om ersättningsfastigheten förvärvades inom tre år från den dag då den fastighet till vilken realisationsvinsten hänförde sig avyttrades.

Utskottet hemställde

1. beträffande utvärdering av reglerna om realisationsvinstbeskattning, m. m. att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:133 yrkande 1 och med anledning av motionen 1978/79:45 gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. beträffande dödsbos rätt till uppskov vid frivilliga försäljningar att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:54 i motsvarande del beslutade att riksskatteverket, om särskilda skäl förelåg, fick medge att, i

fråga om rätten till uppskov, för dödsboet skulle tillämpas vad som skulle ha gällt för den avlidne,

3. beträffande dispens från bosättningskravet att riksdagen med bifall till propositionen i motsvarande del skulle avslå motionen 1978/79:73 yrkande 1 och motionen 1978/79:111 yrkande 1,

4. beträffande rätt att föra talan mot riksskatteverkets (RSV) beslut i dispensärende att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:111 yrkande 2 skulle avslå propositionen i motsvarande del,

5. att riksdagen med anledning av vad utskottet hemställt under 2 och 4 skulle anta 3 § förslaget till lag om uppskov med beskattning av realisationsvinst med de ändringar att författningsrummet skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse,

6. beträffande uppskovsrätten vid ny-, till- eller ombyggnad att riksdagen med bifall till propositionen i motsvarande del och med avslag på motionen 1978/79:73 yrkande 2 skulle anta den i propositionen föreslagna lydelsen av 4 § lagen om uppskov med beskattning av realisationsvinst,

7. beträffande tidsfristen för anskaffning av ersättningsfastighet m. m.

a) att riksdagen med bifall till propositionen skulle avslå motionen 1978/79:133 yrkande 2,

b) att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:110 gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. beträffande ettårsfristen för bosättning på ersättningsfastighet att riksdagen beslutade att riksskatteverket skulle kunna medge dispens från kravet att bosättning på ersättningsfastighet skulle ha ägt rum inom ett år från förvärvet,

9. att riksdagen med anledning av vad utskottet hemställt under 8 skulle anta 5 § förslaget till lag om uppskov med beskattning av realisationsvinst med den ändringen att författningsrummet skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse,

10. att riksdagen skulle anta de delar av förslaget till lag om uppskov med beskattning av realisationsvinst som inte behandlats under 5, 6 och 9 ovan med den ändringen att 7 § skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande viss komplettering av lagtexten,

11. att riksdagen skulle anta de vid propositionen fogade förslagen till

a) lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),

b) lag om ändring i uppbördslagen (1953:272),

12. att riksdagen skulle anta av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1951:763) om beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, innebärande en redaktionell ändring.

Reservationer hade avgivits

beträffande uppskovsrätten vid ny-, till- eller ombyggnad

1. av Kurt Söderström (m) och Ingegerd Troedsson (m) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:73 yrkandet 2 och med avslag på propositionen i motsvarande del skulle anta den i propositionen

Tisdagen den
12 december 1978

*Uppskov med be-
skattning av reali-
sationsvinst, m. m.*

föreslagna lydelsen av 4 § lagen om uppskov med beskattning av realisationsvinst med den ändringen att författningsrummet skulle erhålla av reservanterna föreslagen lydelse.

beträffande tidsfristen för anskaffning av ersättningsfastighet m. m.

2. av Erik Wärnberg, Valter Kristenson, Tage Johansson, Rune Carlstein, Olle Westberg i Hofors, Bo Forslund och Eric Marcusson (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

under 7 a

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:133 yrkande 2 och med anledning av propositionen bestämde tidsfristen för anskaffning av ersättningsfastighet till tre år,

under 9

att riksdagen skulle anta 5 § förslaget till lag om uppskov med beskattning av realisationsvinst med den ändringen att författningsrummet skulle erhålla av reservanterna föreslagen lydelse,

3. av Erik Wärnberg, Valter Kristenson, Tage Johansson, Rune Carlstein, Olle Westberg i Hofors, Bo Forslund och Eric Marcusson (samtliga s) som ansett att utskottet under 7 b bort hemställa

att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:110.

RUNE CARLSTEIN (s):

Herr talman! Beskattningen av reavinster som uppstått vid försäljning av villa eller jordbruksfastighet är inte precis någon effektiv beskattning.

I skriften Betalt för att bo kommer författarna Bo Sandelin och Bo Södersten fram till att det enbart på småhusförsäljningarna i det här landet årligen uppstår reala kapitalvinster i miljardklassen som undgår beskattning. Enligt samma källa utgör det belopp som dras in till statskassan kanske 1 % av de realiserade reala kapitalvinstererna.

Nu är det emellertid inte frågan om realisationsvinstbeskattningens effektivitet som vi främst skall ägna oss åt med anledning av skatteutskottets betänkande nr 16. Utskottsbetänkandet handlar om uppskavsreglerna för reavinst på villor och jordbruksfastigheter. Då reavinst uppstått står nämligen möjligheten öppen att under vissa betingelser skjuta beskattningen på framtiden genom att vinsten placeras i en nyanskaffad fastighet.

Ursprungligen var denna möjlighet begränsad till de fall då försäljning ägt rum av tvingande skäl, exempelvis vid ett expropriationsförfarande. Sedan 1976 har emellertid rätten till uppskov utvidgats till att omfatta även frivilliga försäljningar av jordbruksfastigheter och schablontaxerade villor.

I propositionen 1978/79:54, som ligger till grund för utskottets betänkande, föreslås såväl formella som materiella ändringar av uppskovsförfarandet. Bl. a. föreslås flera viktiga förändringar när det gäller handläggningen av dessa ärenden. Beslutanderätten i uppskovsärenden föreslås flyttas över från länskatteärenden till taxeringsnämnden, vilket kommer att innebära en förenkling av handläggningen.

När det gäller de materiella förändringarna föreslås vissa skärpningar. Sålunda föreslås att krav på viss tids bosättning på den avyttrade fastigheten skall införas, liksom att bosättning skall ske på den nyförvärvade fastigheten inom viss tid för att uppskov skall kunna medges. Det uppskavsbelopp som placeras i ersättningsfastigheten kommer i fortsättningen att bli föremål för indexuppräkning, till skillnad mot vad som gäller enligt nuvarande bestämmelser, där uppskavsbeloppet står kvar vid sitt nominella värde.

Vi har från socialdemokratiskt håll till största delen kunnat godta de föreslagna förändringarna, men vi har framhållit att de bör bli föremål för en utvärdering. Propositionen ger inte underlag för bedömningar av hur systemet fungerar eller hur uppskavsreglerna slår. Utskottet har anslutit sig till vårt yrkande i motionen 1978/79:133, i vilken vi hemställt om en utvärdering av reglerna. Utskottets ställningstagande innebär också ett tillgodoseende av ett liknande yrkande som har framförts i motionen 1978/79:45 av Jan Bergqvist och Doris Håvik.

I ett annat avseende har vi inte kunnat ansluta oss till propositionens förslag. Det gäller tidsfristen för förvärv av ersättningsfastighet. Där gäller nu två års tidsfrist för en schablontaxerad villa och tre år, om förvärvet avser en jordbruksfastighet. Riksskatteverket kan därutöver ge dispens i vissa fall med ytterligare tre år. Propositionens förslag innebär att tiden utökas till fyra år, gällande för såväl villa som jordbruksfastighet. Därutöver har riksskatteverket kvar dispensmöjligheten. Vi har accepterat uppfattningen att det finns skäl att tillämpa samma tid beträffande villan som beträffande jordbruket men stannat för att tre år är en tillräcklig uppskovstid.

Utskottsmajoriteten har också med anledning av motionen 1978/79:110 beställt ett förslag från regeringen som medger jordbrukare, vilka inte hunnit skaffa ersättningsfastighet före tidsfristens utgång, möjlighet att mildra realisationsvinstbeskattningen genom att i stället ta en pensionsförsäkring. Detta förslag kan vi socialdemokrater inte biträda. Den av utskottet beställda utvärderingen av de nu gällande reglerna bör verkställas, innan man ger sig på att bevilja ytterligare lättnader i en redan generös lagstiftning.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3 av Erik Wårnberg m. fl.

KURT SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Vid skatteutskottets betänkande nr 16 har det bl. a. fogats en moderat reservation som gäller uppskovsrätten vid beräkning av realisationsvinsten.

I propositionen föreslås att vid tillämpning av uppskavsreglerna hänsyn bör tas endast till sådana kostnader för byggnadsarbeten på den nya fastigheten som är erforderliga för att denna skall bli likvärdig med den avyttrade fastigheten.

Detta låter rättvist och bra, men det kommer säkerligen att i praktiken leda till stora svårigheter vid rättstillämpningen.

I utskottets egen skrivning står det bl. a. följande: "Är den avyttrade fastigheten bebyggd och den nya fastigheten obebyggd kan därför hela

Tisdagen den
12 december 1978

*Uppskov med be-
skattning av reali-
sationsvinst, m. m.*

kostnaden för uppförande av en nybyggnad räknas med under förutsättning att byggnaden på den nya fastigheten är av ungefär samma storlek och standard som byggnaden på den sålda fastigheten. Någon reducering av uppskovsbeloppet kommer således inte i fråga endast därför att den nya byggnaden är obetydligt större eller något modernare utrustad än den sålda. Vid mer påtagliga skillnader i storlek eller kvalitet skall endast en del av kostnaden för den nya byggnaden beaktas."

Man kan då, herr talman, fråga sig: Var finns de supermänniskor som med hundraprocentig objektivitet kan fastställa vad som menas med "obetydligt större" och "en påtaglig skillnad"? I praktiken kommer det säkerligen att bli så, att vid ett fastighetsbyte i en viss del av landet bedömningen blir "obetydligt större", medan vid ett liknande fastighetsbyte i annan del bedömningen blir "en påtaglig skillnad".

I motionen 1978/79:73 har Håkan Winberg påtalat just detta förhållande. Han har yrkat att bestämmelserna i 4 § lagförslaget om likvärdighet skall utgå, eftersom han förutser många tvister mellan skattemyndigheterna och uppskovssökandena. Samma uppfattning återfinner man också i den skrivelse som lantbrukarnas skattedelegation har tillställt skatteutskottet. Lantbrukarnas skattedelegation påpekar också att just skatteprocesser ofta är svårslitna och att det inte sällan först i sista instans blir klart hur stort uppskovsbeloppet skall vara.

Vi moderater har den uppfattningen att både Håkan Winberg och lantbrukarnas skattedelegation har starkt bärande skäl för sin uppfattning. Vi delar denna uppfattning och har velat ge uttryck åt den i reservationen I till vilken jag härmed ber att få yrka bifall. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I detta skatteutskottets betänkande nr 16 föreslås en ändring av reglerna för uppskov med beskattning av realisationsvinst. De föreslagna ändringarna är av såväl materiell som formell karaktär. Kravet på mantals-skrivning slopas och ersätts av krav på att den skattskyldige skall ha varit bosatt på den avyttrade fastigheten under minst tre år i följd. Dessutom fordras att den skattskyldige bosätter sig på ersättningsfastigheten inom ett år från förvärvsdagen. Vidare fastslås att endast villa- och jordbruksfastighet godtas som ersättningsfastighet. Regeln att realisationsvinst måste överstiga 10 % slopas i frivilligfallen.

De formella ändringarna innebär bl. a. att yrkanden om uppskov kommer att behandlas inom ramen för det ordinarie taxeringsarbetet. Därmed slopas kravet på en särskild ansökningshandling.

Vidare kan sägas att propositionen innebär att bestämmelserna om realisationsvinst nu överförs till en särskild lag, lagen om uppskov med beskattning av realisationsvinst, och att denna föreslås träda i kraft den 1 januari 1979.

Propositionen innebär en viss skärpning av tidigare bestämmelser. Utskottet har i princip godtagit förslaget, även om det yrkar på vissa

ändringar. Rune Carlstein nämnde motionen 133 av Erik Wörnberg m. fl., där man begärt att en utvärdering av reglerna om uppskov med beskattning av realisationsvinst skall ske. Utskottet har enats om att ställa sig bakom detta krav.

Beträffande efterlevandes uppskovsrätt föreslås i propositionen att rätt för dödsbo att överta den avlidnes uppskovsrätt skall slopas. Utskottet har ansett att ett bifall till detta förslag kan leda till resultat som framstår som orimliga men föreslår att i vissa fall dödsbo skall få behålla uppskovsrätten. Bestämmelserna om uppskovsrätt för dödsbo föreslås utformade som en dispensregel. Också beträffande bosättningskravet föreslås en dispensregel, som i vissa fall förlänger tidsfristen från förvärvsdagen till inflyttningen. Som framhålles i betänkandet inträffar det ofta att en jordbruksfastighet är utarrenderad när förvärvet sker, och i så fall bör givetvis tidsfristen räknas från den tidpunkt då bosättningshindret upphör.

Beträffande uppskovsrätten vid ny-, till- och ombyggnad föreslås att man vid tillämpning av uppskovsreglerna skall ta hänsyn endast till sådana kostnader för byggnadsarbeten på den nya fastigheten som är erforderliga för att denna skall bli likvärdig med den avyttrade fastigheten. I reservationen I av Kurt Söderström och Ingegerd Troedsson har yrkats att denna bestämmelse skall utgå. Även om vissa svårigheter kommer att föreligga vid bedömning av vad som är likvärdigt, så har utskottet ändå ansett det vara rimligt att man vid beräkning av uppskovsbeloppet vid ny-, till- eller ombyggnadsfallen skall ta hänsyn endast till sådana kostnader som ansetts vara nödvändiga för att ersättningsfastigheten skall bli likvärdig med den avyttrade.

Kurt Söderström frågade var man skall finna de experter som hundraprocentigt skall kunna fastställa likvärdigheten. Det framgår ganska klart av utskottets skrivning att det är en svår uppgift att komma fram till vad som är likvärdigt men att utskottet ändå har ansett det vara riktigt att ha likvärdighet som målsättning. Utskottsmajoriteten är medveten om att man aldrig kan uppnå någon exakt likvärdighet, och den har inte heller ställt krav på någon hundraprocentig exakthet. Men jag anser att det skulle verka ganska stötande, om man inte hade några begränsningsregler eller någon målsättning som riktpunkt för en bedömning av dessa – det erkänner jag gärna – svårbedömda frågor.

Beträffande tidsfristen för anskaffande av ersättningsfastigheter föreslås i propositionen att denna frist fastställs till fyra år efter avyttringstillfället för såväl villa- som jordbruksfastighet. Förslaget innebär oförändrad tidsfrist för jordbruksfastighet men däremot en förlängning med ett år för villafastighet.

Som framgick av Rune Carlsteins anförande har socialdemokraterna reserverat sig för en tidsfrist på tre år gällande för såväl villa- som jordbruksfastighet. Utskottet har tillstyrkt propositionen. Enligt min uppfattning finns ingen anledning att nu avkorta fristen för jordbruksfastigheter. Vad gäller villorna är det givet att den starka begränsning av utbud som förekommer beträffande jordbruksfastigheter inte finns beträffande villorna.

Uppskov med beskattning av realisationsvinst, m. m.

Jag anser dock att den förlängda tidsfristen för villorna inte kommer att ha särskilt stor betydelse i vare sig positiv eller negativ riktning.

Inflationen utövar, även om den hålls inom en begränsad ram, ett starkt tryck på den som sålt sin villa att snarast skaffa sig en ny. I praktiken blir det nog ytterst få som kommer att utnyttja den förlängda tidsfristen. I enstaka fall – låt oss t. ex. anta att en person får korttidsförflyttning och därefter inte flyttar tillbaka till sin ursprungliga hemort, där han har villan, utan får arbete på en tredje ort – kan den förlängda tidsfristen vara erforderlig. Några farhågor för missbruk tror jag inte man behöver hysa.

Under detta avsnitt behandlas också en motion av Bertil Johansson och Martin Olsson som kräver att rätten att teckna pensionsförsäkring skall stå kvar under hela tidsfristen för att beskattning av realisationsvinst och avdrag för en eventuell pensionsförsäkring skall kunna ske samma beskattningsår.

Syftet med bestämmelsen om rätt att teckna pensionsförsäkring var att ge dem, som inte tidigare ordnat sin pension på ett tillfredsställande sätt, möjlighet att i samband med försäljning av jordbruksfastighet förbättra sin trygghet som pensionär.

Genom bestämmelsernas nuvarande utformning måste denna fråga avgöras redan det år då försäljningen äger rum. Den som har för avsikt att köpa ett nytt jordbruk men inte lyckas få någon ersättningsfastighet har då ingen möjlighet att under de tre sista åren av tidsfristen utnyttja regeln om rätt att teckna pensionsförsäkring.

Utskottet har tidigare uttalat sina sympatier för det i motionen framförda kravet, och jag är något förvånad över den socialdemokratiska reservationen. Att ytterligare skjuta på denna fråga, som föreslås i reservationen, är enligt min uppfattning fel. Det är genom införandet av realisationsvinstbeskattning som dessa problem uppstått. Efter hand kommer sannolikt jordbrukarna att försöka ordna sina pensionsfrågor på liknande sätt som andra i vårt samhälle. Därför skall den i motionen föreslagna förändringen ske så snart som möjligt och inte skjutas på framtiden.

Nu föreslår utskottet att regeringen skall återkomma med förslag till våren. Kanske vi då – när ett konkret förslag har kommit – kan vinna förståelse också bland socialdemokraterna för en så pass rimlig förändring, detta särskilt med tanke på det enhälliga uttalande som skatteutskottet gjorde så sent som i februari i år. Såvitt jag kan förstå så var utskottet positivt till att denna fråga på något sätt löstes.

Med vad jag här anfört, herr talman, ber jag att på samtliga punkter få yrka bifall till vad skatteutskottet hemställt.

RUNE CARLSTEIN (s):

Herr talman! I fråga om den s. k. tidsfristen har man förut för villa haft två år och för jordbruksfastighet tre år på sig att skaffa ersättningsfastighet. Men man har utnyttjat bestämmelsen så att man skjuter upp fastighetslikviden till året efter försäljningen. Därigenom har man vunnit ytterligare ett års uppskov. Detta var inte avsikten när vi antog bestämmelserna. Genom att

tidsfristen knyts till den dag då avyttringen äger rum stoppas denna utväg, och det tycker vi är bra. Men det finns därför enligt vårt förmenande inte skäl till att nu förlänga tiden till fyra år från försäljningsdagen. Det räcker med att jämställa jordbruksfastighet och villa och sätta uppskovsrätten till tre år. Sedan är det ju så att riksskatteverket har möjligheter att ge dispens med ytterligare tre år. Då är det ju en avsevärd tid som står till säljarens förfogande för att finna en ersättningsfastighet.

När vi nu har bestämt oss för att man skall göra en utvärdering av dessa regler, kan man ju lugna sig med att ytterligare öka på tiden tills man vet hur de nuvarande bestämmelserna slår. Det är ju lättare att sedan öka tidsfristen än att korta ned den. Det finns alltså enligt vår mening inte skäl till att nu gå upp till fyra år, utan man bör stanna vid de tre åren.

När det sedan gäller Bertil Johanssons motion om rätten att teckna pensionsförsäkring i stället för att köpa en ny fastighet anförde utskottet tidigare – jag skall citera direkt ur det tidigare utskottsbetänkandet: "Vid 1976 års ändringar av uppskovsbestämmelserna anförde utskottet, att erfarenheterna av reglerna bör bedömas när resultatet av skatteutredningens översyn av skattesystemet föreligger. Enligt utskottets uppfattning bör den nu aktuella frågan prövas i detta sammanhang eller eventuellt vid den nu planerade översynen av realisationsvinstbeskattningen."

Vi menar att man inte skall vidta några sådana åtgärder innan man har gjort en utvärdering av bestämmelserna. Först därefter kan man veta om det finns skäl för ytterligare uppluckringar.

KURT SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Herr Josefson ansåg som talesman för utskottets majoritet att bestämmelserna skulle kunna verka stötande utan de begränsningsregler för uppskovsrätten som han nu har föreslagit. Det är mycket möjligt att man kan uppfatta det på det viset. Jag kan bara säga att vi som har reserverat oss har varit rädda för att det kan verka stötande att ha regler som är så svåra att tillämpa att de kanske kommer att tolkas helt olika vid olika tillfällen.

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Det är klart att man kan diskutera vad som är stötande eller inte stötande, men nog framstår det för den stora allmänheten såsom stötande om man här inte alls skulle ha något riktmärke för vad som är tillåtet. Det är därför som jag anser att den skrivning som har gjorts i propositionen och som utskottet har anslutit sig till är den enda framkomliga vägen i en situation när vi inte kan komma fram till någon exakthet vid bedömningen av likvärdighet.

Det är inte så förfärligt mycket som skiljer utskottets och reservanternas förslag på den punkten. Man är överens om att frågan är besvärlig att bedöma, men vi har ansett att man ändå måste ha ett fast riktmärke för vad som är avsikten med dessa regler.

När sedan Rune Carlstein tar upp frågan om vad som stod i skatteutskottets betänkande i februari i år, vill jag bara citera den första raden i samma avsnitt,

nämligen: "Utskottet kan vitsorda, att de angivna effekterna givetvis inte är avsedda."

Vi har bedömt det på det sättet att en översyn har gjorts i och med att man har lagt fram en proposition som berör ganska många områden när det gäller realisationsvinstbeskattning. Men när det då inte har skett någon förändring på denna punkt, har vi ansett att man inte ytterligare bör skjuta den frågans avgörande på framtiden.

Som jag sade i mitt förra anförande så försöker man här mildra de problem som realisationsvinstbeskattningens genomförande medförde för den grupp jordbrukare som inte redan på annat sätt har ordnat sin pensionstrygghet. Man kan därför inte skjuta ytterligare på denna fråga, eftersom en lösning är av största betydelse nu, innan jordbrukarna i likhet med andra samhällsgrupper har ordnat sin pensionstrygghet på annat sätt. Vi har begärt att få ett förslag till våren. Det uttalande som gjordes i skatteutskottet i februari har jag tolkat så, att man varit överens om den första meningen i det sista stycket i utskottsbetänkandet. Detta skulle innebära ett steg framåt.

När det gäller tidsutrymmet är vi alla medvetna om att den lagstiftning som nu gäller medger en tidsfrist av tre eller fyra år. Som jag sade kan jag inte finna något skäl till att nu begränsa denna tidsfrist.

Jag sade också – och detta vill jag åter understryka – att det nog är allas önskan att om möjligt undvika att utnyttja tidsfristen. I stället är det angeläget att söka förverkliga återanskaffningen så snabbt som möjligt. Därför kommer nog inte utnyttjandet av den nya möjligheten att få någon större omfattning.

RUNE CARLSTEIN (s):

Herr talman! Nej, herr Josefson, det är inte så att propositionen 54 gjort en utvärdering av dessa bestämmelser. Den har enbart ägnat sig åt reglerna för uppskov med beskattningen av realisationsvinster. Den fråga som ni bryter ut ur sitt sammanhang – att man skall få byta ut ersättningsfastigheten mot att i stället ta en pensionsförsäkring – berörs över huvud taget inte i propositionen 54, som vi nu har att behandla. Även om man är inne på att detta är ett problem, vilket ingen förnekar, har utskottet här ändå sagt att man bör titta på denna fråga då en översyn av realisationsvinstbeskattningen sker. Vi menar alltså att man får vänta och se till dess man har utvärderat dessa bestämmelser. Då går det att återkomma till denna fråga. Den bör inte som nu sker brytas ut ur sitt sammanhang.

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Jag har inte sagt att det skett någon utvärdering utan jag sade att det skett en översyn. Det måste väl vara riktigt att säga så när man gått igenom realisationsvinstbeskattningsbestämmelserna i så hög grad som skett i den proposition som nu behandlas. Det är riktigt att denna fråga inte tagits upp i propositionen, men en förändring av realisationsvinstbeskattningsbestämmelserna har föreslagits, och då anser jag att man på nytt bör aktualisera denna fråga.

Det går inte att skjuta på detta ärende hur länge som helst, herr Carlstein. Skall man få fram någon effekt är det en förutsättning att vi inte skjuter ett beslut alltför långt fram i tiden utan försöker att snarast ta ställning. De flesta problem som uppstår vid försäljningar, där en pensionsförsäkring kommer in i bilden, är de som sker nu, som har skett och som kommer att ske inom den närmaste tiden.

RUNE CARLSTEIN (s):

Herr talman! Det är inte realisationsvinstbeskattningsbestämmelserna som propositionen har gått igenom utan det är uppskovsbestämmelserna. Det är en liten del av realisationsvinstbeskattningen som den här propositionen handlar om. Om propositionen hade behandlat hela realisationsvinstbeskattningen, är det möjligt att även frågan om att byta ut ersättningsfastigheten mot en pensionsförsäkring hade varit med i sammanhanget. Men det har ju inte handlat om detta. Därför kvarstår jag i min uppfattning att det inte är riktigt att bryta ut denna fråga ur sitt sammanhang utan att man i stället bör avvakta den genomgång av bestämmelserna som utskottet enhälligt har begärt i sitt betänkande.

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Den fråga som Bertil Johansson tagit upp gäller ju en del av uppskovsbestämmelserna. Det kan vi aldrig komma ifrån. Det gäller ju frågan om hur man skall få utnyttja de regler som är fastställda vid sådant uppskov där det finns en möjlighet enligt de nuvarande bestämmelserna att få teckna en pensionsförsäkring i stället för att köpa en ersättningsfastighet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Kurt Söderström och Ingegerd Troedsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kurt Söderström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 16 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Kurt Söderström och Ingegerd Troedsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kurt Söderström begärde

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

Uppskov med beskattningsvinster, m. m.

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 245
Nej - 46

Mom. 7 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Erik Wärnberg m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Rune Carlstein begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 16 mom. 7 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Erik Wärnberg m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Rune Carlstein begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 153
Nej - 141

Mom. 7 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Erik Wärnberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Rune Carlstein begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 16 mom. 7 b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Erik Wärnberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Rune Carlstein begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 153
Nej - 141

Mom. 8-12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 16 Föredrogs

Skatteutskottets betänkanden

1978/79:17 med anledning av propositionen 1978/79:42 om inkomstberäkning enligt bokföringsmässiga grunder i inkomstslaget annan fastighet, m. m.

1978/79:18 med anledning av propositionen 1978/79:39 om avdrag för framtida utgifter för hantering av kärnbränsle

1978/79:21 med anledning av dels propositionen 1978/79:44 såvitt avser ändrade beskattningsregler i fråga om försäkringsskydd för jordbrukare, m. m. jämte motion, dels propositionen 1978/79:50 bil. 2 såvitt avser ändring i 19 § kommunalskattelagen

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 17 Permissionsreglerna för intagna vid kriminalvårdsanstalter

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1978/79:15 med anledning av propositionen 1978/79:62 om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1978/79:62 hade regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
2. lag om ändring i lagen (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m. fl.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås vissa ändringar i bestämmelserna om regelbunden permission (s. k. korttidspermission) från kriminalvårdens anstalter. Sålunda markeras möjligheten att vägra permission när det föreligger påtaglig risk att den intagne gör sig skyldig till fortsatt brottslighet. F. n. gäller inskränkningar i rätten till korttidspermission för sådana särskilt flyktbenägna intagna som avses i 7 § tredje stycket kriminalvårdslagen. Kretsen av sådana intagna föreslås bli något utvidgad till att omfatta även andra intagna än brottslingar med internationell anknytning och narkotikabrottslingar som kan befaras fortsätta en brottslig verksamhet av särskilt allvarlig karaktär. I motsatt riktning verkar förslaget i propositionen att flertalet intagna på lokalanstalter och öppna riksanstalter bör kunna erhålla regelbunden permission oftare än som nu sker.

Med hänsyn till bl. a. regeringsformens krav på lagform för begränsningar i skyddet för den kroppsliga integriteten föreslås en reglering i kriminalvårdslagen av möjligheterna att företa kroppsvisitation och kroppsbesiktning av de intagna i kriminalvårdens anstalter. Motsvarande bestämmelser föreslås också i häkteslagen.

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

Permissionsreglerna för intagna vid kriminalvårdsanstalter

*Permissionsreg-
lerna för intagna
vid kriminalvårds-
anstalter*

För att kunna genomföra den differentiering efter narkotikaberoende av kriminalvårdsklientelet som statsmakterna har beslutat föreslås bl. a. att intagen i kriminalvårdsanstalt som kan misstänkas vara påverkad av narkotika får föreläggas att lämna urinprov."

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden vid 1977/78 års riksmöte väckta motionen 1977/78:993 av Lars Schött m. fl. (m),

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:164 av Gunilla André (c) och Anne-Marie Gustafsson (c), vari yrkats

1. att riksdagen skulle anta det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt med den ändringen att 7 och 32 §§ skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande beträffande 32 § att korttidspermission skulle kunna beviljas intagen, om ej fara för fortsatt brottslig verksamhet förelåg,

2. att 7 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt dessutom ändrades på sådant sätt som föreslagits i motionen, innebärande att 7 § tredje stycket skulle kunna tillämpas på alla som dömts för grovt narkotikabrott,

1978/79:165 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen skulle avslå de genom propositionen framlagda förslagen till ändring av 7 och 32 §§ lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,

2. att riksdagen skulle uttala att systemet med lokalanstalter snarast borde byggas ut, parallellt med att kriminalvården gavs betydande personella resurser, för att möjliggöra ett meningsfullt samarbete mellan anstaltsvård och frivård i syfte att åstadkomma meningsfulla rehabiliteringsprogram,

3. att riksdagen skulle uttala att de möjligheter som fanns i nu gällande lagstiftning om inskränkning i permissioner, liksom de i propositionen föreslagna bestämmelserna om kroppsvisitation och kroppsbesiktning, borde användas med stor restriktivitet,

4. att riksdagen skulle uttala att Förenade fångars centralorganisation (FFCO), som representanter för de intagna, borde ges möjligheter att fortlöpande informera sig om tillämpningen vid respektive anstalter av lagen om kriminalvård i anstalt och de tillämpningsföreskrifter som utfärdats på grundval av denna, och

1978/79:166 av Håkan Winberg m. fl. (m), vari yrkats att ordet "påtaglig" skulle utgå i den föreslagna lydelsen av 32 § lagen om kriminalvård i anstalt (yrkandet 1) samt att riksdagen skulle uttala att 35 § anvisningscirkuläret borde överses i enlighet med i motionen angivna linjer (yrkandet 2).

*Permissionsreg-
lerna för intagna
vid kriminalvårds-
anstalter*

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande avslag på propositionen 1978/79:62 skulle avslå motionen 1978/79:165 i denna del (yrkandet 1),
2. att riksdagen beträffande uttrycket "särskilt allvarlig karaktär" i 7 § tredje stycket lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skulle avslå motionen 1978/79:164 i denna del (yrkandet 1 delvis),
3. att riksdagen beträffande tvåårsgränsen i det under moment 2 nämnda lagrummet skulle avslå motionen 1978/79:164 i denna del (yrkandet 2),
4. att riksdagen skulle anta 7 § i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
5. att riksdagen med avslag på motionen 1978/79:164 i denna del (yrkandet 1 delvis) och motionen 1978/79:166 i denna del (yrkandet 1) skulle anta 32 § i det under moment 4 nämnda lagförslaget,
6. att riksdagen beträffande tillämpningen av permissionsreglerna skulle avslå motionen 1978/79:165 i denna del (yrkandet 3 delvis),
7. att riksdagen skulle anta de genom propositionen framlagda lagförslagen i den mån de icke omfattades av utskottets hemställan ovan,
8. att riksdagen beträffande samarbetet mellan kriminalvården och polisen skulle avslå motionen 1977/78:993 samt motionen 1978/79:166 i denna del (yrkandet 2),
9. att riksdagen beträffande utbyggnaden av lokalanstalter m. m. skulle avslå motionen 1978/79:165 i denna del (yrkandet 2),
10. att riksdagen beträffande information till de intagna skulle avslå motionen 1978/79:165 i denna del (yrkandet 4),
11. att riksdagen beträffande kroppsvisitation m. m. skulle avslå motionen 1978/79:165 i denna del (yrkandet 3 delvis).

Reservationer hade avgivits

1. av Bertil Lidgard (m), Åke Polstam (c), Bertil Johansson (c), Gunde Raneskog (c), Håkan Winberg (m), Svea Wiklund (c) och Gunilla André (c) som beträffande tvåårsgränsen i 7 § tredje stycket lagen om kriminalvård i anstalt (KvaL) ansett att utskottet under 3 bort hemställa
att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:164 i denna del (yrkandet 2) gav regeringen till känna som riksdagens mening vad reservanterna anfört angående ändring av 7 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
2. av Bertil Lidgard (m), Åke Polstam (c), Bertil Johansson (c), Gunde Raneskog (c), Håkan Winberg (m), Svea Wiklund (c) och Gunilla André (c) som beträffande 32 § KvaL ansett att utskottet under 5 bort hemställa
att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:164 i denna del (yrkandet 1 delvis) och motionen 1978/79:166 i denna del (yrkandet 1) skulle anta 32 § i det under moment 4 nämnda lagförslaget med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av reservanterna föreslagen lydelse.

*Permissionsreg-
lerna för intagna
vid kriminalvårds-
anstalter*

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande vid moment 8 i utskottets hemställan av Bertil Lidgard (m) och Håkan Winberg (m) beträffande samarbetet mellan kriminalvården och polisen.

GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Brottsutvecklingen på senare tid är mycket oroande. Det gäller många brott av mer traditionell natur, men speciellt den form av kriminalitet som benämns den organiserade och ekonomiska brottsligheten. Bakom denna verksamhet finns gärningsmän som systematiskt och med olika metoder skaffar sig själva ekonomisk vinning på samhällets bekostnad. Det kan gälla enskilda personers eller brottsmyndigheters kriminalitet. Samarbete har utvecklats över nationsgränserna. Verksamheter med anknytning till narkotika intar en central plats i systemet. Den illegala narkotikahandlingen styrs av välorganiserade ligor med internationella förankringar som verkar på skilda håll. Det finns ett klart samband mellan narkotikabrottslighet och annan kriminalitet såsom rån, stöld, prostitution och misshandel. Sammantaget innebär de allvarliga angrepp mot enskilda människors liv, hälsa och trygghet. Vårt land har drabbats av en beräknande, hänsynslös och cynisk brottslighet.

Det är mot denna bakgrund vi skall ta ställning till det förslag till ändring i lagen om kriminalvård i anstalt som behandlas i detta utskottsbetänkande. Det gäller bl. a. permissionsbestämmelser vid våra anstalter och möjligheten att vägra permissioner i vissa fall.

Med utgångspunkt i den grymma verkligheten kan man konstatera att det är ytterst marginella förändringar som föreslås. Även om det är vällovligt att gå långsamt fram då det gäller förändringar hade det nog varit befogat att ytterligare strama upp bestämmelserna. I det syftet har Anne-Marie Gustafsson och jag inlämnat en motion med anledning av föreliggande propositionsförslag. De tankegångar som vi fört fram i motionen har det inte gått att nå enighet om inom utskottet, varför det nu föreligger två reservationer till detta betänkande som centerrepresentanterna i utskottet står bakom. Jag kommer att något utveckla reservation nr 1, och Håkan Winberg kommer senare att ta upp reservation nr 2.

I ett remissyttrande över promemorian Permissioner inom kriminalvården, som tillhör förarbetena till detta lagförslag, säger Föreningen styresmän och assistenter inom kriminalvården att personalen påtagligt upplever att den hamnat i ett normkaos. Ett sådant uttalande från dem som arbetar inom kriminalvården ger verkligen anledning till eftertanke. Har vi lagar och bestämmelser som gör situationen kaotisk för personalen? I så fall är det verkligen illavarslande. Vi får hoppas att det beslut som kommer att fattas här i dag och de bestämmelser som därefter kommer att utarbetas kan leda till bättre förhållanden.

1973 års kriminalvårdsreform innebar bl. a. att man i ökad utsträckning satsade på öppna vårdformer och andra åtgärder, såsom generösa permissionsbestämmelser, i syfte att underlätta de intagnas anpassning till samhället.

Den huvudinriktningen måste alltså gälla. Men vi kan inte bortse från att vi

Permissionsreglerna för intagna vid kriminalvårdsanstalter

nu på våra anstalter har personer som kallt beräknande begått brott och som i ytterst begränsad omfattning torde vara åtkomliga för en positiv påverkan genom skilda kriminalvårdande insatser. Till denna grupp hör bl. a. de narkotikalangare som inte själva använder narkotika. De har ett väl utbyggt kontaktnät, och stora pengar är inblandade i denna brottslighet. För dessa personer medför alltid permissioner en uppenbar risk att de fortsätter sin brottsliga verksamhet. Det torde vara näst intill omöjligt att kontrollera deras förehavanden under en permission. Därför måste det vara stor restriktivitet när det gäller att bevilja permissioner för detta klientel. Om så ändå sker av synnerliga skäl måste permissionen ske under noggrann bevakning.

I 7 § i lagen om kriminalvård i anstalt regleras hur de intagna skall fördelas mellan öppna och slutna anstalter. Särskilda regler gäller för en speciell kategori intagna, nämligen dem som dömts till långa straff. De som dömts till fängelse i lägst två år eller internering med en minsta tid av två år skall enligt gällande lag placeras i slutna anstalt om det "kan befaras att han är särskilt benägen att avvika och fortsätta en brottslig verksamhet, vilken på grund av omfattning och inriktning är av särskilt allvarlig karaktär". Intagna som bedöms tillhöra denna grupp beviljas korttidspermissioner enligt restriktivare bestämmelser. Tvåårsgränsen innebär emellertid att bestämmelserna inte kan tillämpas på dem som dömts för grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling av narkotika, om straffet bestämts till kortare tid än två år. Strafftider under två år kan komma i fråga även vid mycket allvarlig brottslighet, nämligen i de fall där beslut om förvisning har beaktats vid straffmätningen. Beslut om förvisning förekommer i betydande utsträckning i samband med straff för grov narkotikabrottslighet. Detta förhållande är inte tillfredsställande. Därför bör en ändring ske då det gäller tvåårsgränsen. I reservation r.r 1 till detta betänkande har vi reserverat närmare redovisat vår mening. Vi anser att riksdagen genom ett tillkännagivande till regeringen snarast bör få ett förslag till ändring i 7 § i enlighet med våra önskemål.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2 och i övrigt till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Åke Polstam, Anne-Marie Gustafsson och Bertil Johansson (samtliga c).

HÅKAN WINBERG (m):

Herr talman! Utformningen av permissionsreglerna för intagna vid kriminalvårdsanstalterna är svår att göra därför att åtskilliga motstridiga intressen gör sig gällande. För personer som gjort sig skyldiga till så allvarliga brott att de har ådömts frihetsstraff, har samhället det intresset att de efter straffets avtjänande inte mer skall begå brott, utan att de skall inordna sig i samhället och dess regler och där ha en meningsfull sysselsättning och tillvaro. Möjligheterna till olika slag av permission är väsentliga för den intagnes kontakter med livet utanför fängelset och för hans möjligheter att återanpassa sig. Det kan bidra till att minska antalet återfall i brott.

Å andra sidan har den enskilde medborgaren rätt till skydd från samhället

Permissionsreglerna för intagna vid kriminalvårdsanstalter

mot att bli utsatt för brott. Vissa intagna begår uppenbarligen brott under permissioner. I den mån dessa kan utpekade till en viss grupp, är det rimligt att permissionsreglerna skärps för en sådan grupp. Den PM som ligger till grund för propositionen 62 visar att ca 90 % av permissionerna sköts men att en mindre grupp intagna, några hundratal, som tidigare är starkt kriminellt belastade, i mycket stor utsträckning begår nya brott under permissioner. Nu visar sig också det egendomliga att denna brottsbenägna grupp får permission i större omfattning än övriga intagna. Justitieministern säger i propositionen att detta inte är tillfredsställande. Jag vill nog göra ett mer skärpt påstående och hävda att det är synnerligen anmärkningsvärt och helt oacceptabelt. Det är inte att undra på att en hel del människor i det här landet intar en kanske något onyanserad men allmänt negativ inställning till permissionsinstitutet när sådana förhållanden kan råda.

Nu drar propositionen den som jag tycker riktiga slutsatsen av vad promemorian visar. Reglerna för den stora grupp som sköter sina permissioner skall göras något mer generösa, medan reglerna för den mindre grupp av starkt kriminellt belastade, som ofta begår nya brott, skärps.

Hur än permissionsreglerna utformas kommer vissa permissioner att misslyckas. Brott kommer att begås under dessa. Men för att minimera den risken är det viktigt med väl fungerande samarbete mellan kriminalvården och polisen. Det framgår av propositionen att detta samarbete, trots att regler om det finns i det av kriminalvårdsstyrelsen utgivna s. k. anvisningscirkuläret, i vissa fall inte alls har fungerat. Från kriminalvårdens sida har man menat att man ofta inte fått besked om brott som intagna gjort sig skyldiga till under permission. Från polisens sida framhålls att man i många fall inte alls och i vart fall i regel för sent får besked om när permission har beviljats intagna, som har gjort sig skyldiga till grov brottslighet.

Ett sådant bristfälligt samarbete kan inte accepteras. Frågan har också tagits upp i två moderata motioner, som behandlas i det nu aktuella betänkandet. Det påpekas i motionerna att det är utomordentligt allvarligt att anvisningscirkuläret inte följs och att det finns anledning att utvidga underrättelseskyldigheten så att polismyndigheten i större utsträckning får kännedom om fall av beviljade permissioner. Det gäller här sådana personer som är dömda för brott mot annans personliga säkerhet.

Det har under utskottsbehandlingen upplysts om att överläggningar pågår om en utvidgning av underrättelseskyldigheten i enlighet med motionsyrkandena. Bertil Lidgard och jag har i ett särskilt yttrande velat markera hur viktigt vi från brottsbekämpningssynpunkt finner ett väl fungerande samarbete mellan kriminalvården och polisen. Detta samarbete måste nu komma till stånd.

Så, herr talman, till de två reservationer som utskottets moderater och centerpartister gemensamt har avgivit. Även om vi i utskottet är överens om att biträda den allmänna inriktningen i propositionen, anser vi reservanter att propositionens förslag bör ändras i två fall.

Reservationen I tar upp vilka intagna som jämlikt 7 § tredje stycket lagen om kriminalvård i anstalt skall placeras i slutna anstalt. Gunilla André har

nyss redogjort för denna fråga, och jag behöver inte närmare uppehålla mig vid den. Jag kan instämma i vad hon har anfört. Det finns inte anledning att för sådana personer som dömts för grova narkotikabrott – när det är just denna grupp man vill komma åt – ha en minimiregel på två år, som gör att en del av dessa dömda inte omfattas av regeln. Vid riksdagens behandling 1974 av lagen om kriminalvård i anstalt hävdade vi från moderat håll att denna regel även skulle kunna omfatta dem som dömts till frihetsstraff kortare än två år.

Reservationen 2 gäller frågan hur man bäst skall kunna ringa in den grupp intagna som tidigare är starkt kriminellt belastad och som i mycket stor utsträckning begår nya brott under permissioner. I nuläget skall korttidspermission kunna beviljas, om ej avsevärd fara för missbruk föreligger. Propositionen och utskottsmajoriteten vill begränsa möjligheten för permissioner, så att inte heller "påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet" får föreligga. Vi reserverar vill ytterligare markera denna begränsning och menar att det är väsentligt att det här nya begreppet verkligen praktiskt kommer att betyda något när det gäller att skärpa reglerna för den starkt kriminellt belastade och brottsbenägna gruppen – som dessutom hittills ofta har permission i större utsträckning än övriga intagna.

Orden "påtaglig fara" minskar, som bl. a. påpekas i motionen 166, möjligheten att i erforderlig omfattning ringa in den här gruppen, och vi anser därför att ordet "påtaglig" skall utgå ur lagtexten. Korttidspermission skall då kunna vägras, om det finns "fara för fortsatt brottslighet" eller – vilket alla är överens om – "avsevärd fara för annat missbruk". Faran för fortsatt brottslighet bör – som framgår av reservationen 2 – vara av viss kvalitet, men den behöver inte vara av så hög grad som ligger i ordet påtaglig.

Syftet med ändringen är inte att nå en större grupp än den gravt kriminella och brottsbenägna – reservanterna tar främst sikte på den gruppen – utan syftet är att skapa möjligheter att nå hela denna grupp. Vi skall ha klart för oss att detta inte är en grupp som går att klart avskilja. Både propositionen och utskottsmajoriteten talar om 200–300 dömda, vilket alltså tillåter en förhöjning med 50 % i förhållande till den först angivna siffran. Det i propositionen åsyftade resultatet nås därför enligt min mening i praktiken bättre om ordet påtaglig utgår.

Slutligen, herr talman, bara ett par ord om de nya lagreglerna om kroppsvisitation och kroppsbesiktning m. m. Det framgår av utskottsbetänkandet att lagförslagen beror på de fri- och rättighetsstadganden i 2 kap. regeringsformen som skyddar varje medborgare mot bl. a. påtvingade kroppsliga ingrepp såsom kroppsvisitation m. m. Det framgår emellertid inte av utskottsbetänkandet att dessa skyddade friheter får begränsas genom lag – men endast genom lag – och att detta är skälet till förslagen om ändring i lagen om kriminalvård i anstalt och i häktningslagen. Jag har velat påpeka detta, därför att den som bara läser utskottsbetänkandet kan förledas tro att utskottet har satt sig över föreskrifterna i regeringsformen, vilket naturligtvis inte har varit fallet.

*Permissionsreg-
lerna för intagna
vid kriminalvårds-
anstalter*

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2 och i övrigt till utskottets hemställan.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det talas och skrivs en hel del om humanisering av "fångvården". 1974 kom en ny kriminalvårdsreform. Ett viktigt inslag i denna var en avveckling av flera av de nu existerande betongmonstren. Fångarna skulle i stället få möjlighet att vistas i s. k. lokalanstalter i anslutning till hemregionen. Öppenheten skulle vara stor, möjligheter till arbete och studier skulle ges. Endast ett litet fåtal av landets fångar skulle tvingas vara inspärrade i nuvarande betongbunkrar.

Av detta har det hittills inte blivit så värst mycket. Inte ens de kvinnliga fångarna på Hinsberg har lyckats få en tillfredsställande lösning av sin situation. Fortfarande omöjliggörs besök av anhöriga och vänner på grund av de långa avstånden. Vi vet att det utanför fängelserna råder diskriminering av kvinnorna. Varför skulle då kvinnliga fångar vara utsatta för mindre diskriminering? Nej, snarare tvärtom. Det måste väl vara så justitieutskottet har resonerat, när det inte visar något som helst intresse för att verkligen förbättra de kvinnliga fångarnas situation.

Det är alltså inte mycket som förändrats sedan 1974 års storslagna reform. Röda korset kom förra året ut med en diger rapport som visade vilken nedbrytningsprocess fängelset utgjorde för fångarna. Har justitieutskottets ledamöter tagit del av innehållet och de förslag som där ställs för att humanisera fångvården? Om ni nu inte vill lyssna på fångarna, så borde ni väl ändå kunna lyssna på vad Röda korset har att säga i de här frågorna. Jag kan inte komma ifrån att justitieutskottet helt och hållet förlitar sig på en samling skrivbordsbyråkrater och primitivt strafftänkande experter i statliga organ som handlägger kriminalvårdsfrågor. Inte minst visar detta sig när man tar del av det betänkande som nu föreligger till behandling.

I detta föreslås faktiskt ytterligare försämringar av fångarnas situation. Det gäller dels utvidgningen av vilka som bör placeras på slutna anstalt, dels möjligheterna att vägra permission för vissa fångar när man anser att det föreligger påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet – 7 och 32 §§ i lagen om kriminalvård i anstalt.

Vpk anser att den nuvarande lagstiftningen mycket väl täcker en restriktiv bedömning av permissioner när det är befogat. Vi vill också påpeka att det med största sannolikhet finns ett mycket klart samband mellan rymningar och annat permissionsmissbruk å ena sida och avsaknad av meningsfull rehabilitering inom kriminalvården å den andra.

Jag har tidigare berört att riksdagens beslut om utbyggnad av lokalanstalter inte på långt när uppfyllts. Ett annat inslag i 1974 års kriminalvårdsreform var att man skulle få till stånd ett meningsfullt samarbete mellan frivården och lokalanstalterna. För detta krävs personalförstärkningar. Inget av detta har på något sätt uppfyllts. Om så hade skett, skulle också en stor del av problemen med permissioner och problemen inom fängelserna ha kunnat elimineras.

och därmed skulle också det nu föreliggande betänkandet vara obehövt.

Herr talman! Den ekonomiska och sociala krisen i samhället har skärpt den sociala utslagningen och utstötningen. Detta har framkallat bestämda typer av reaktioner från de härskande. Ropen på s. k. lag och ordning, ropen på hårdare metoder, ropen på inskränkning i medborgerliga fri- och rättigheter, ropen på ökad repression ljunder allt högre från skilda håll. I krisens spår följer alltid vissa tendenser hos myndigheterna till desperation och panik som tar sig sådana uttryck. Det finns särskilt stor anledning att varna för den genomslagskraft som sådana tendenser kan ha på de områden i samhället där man finner de mest nedtryckta och dem som har svårast att försvara sin rätt och som redan av olika skäl har sina medborgerliga fri- och rättigheter inskränkta. Det finns ingen anledning att här blunda för den ökande tendens till våld och godtycke, riktad just mot dessa kategorier i samhället, som vi nu kan se.

Mot denna bakgrund, herr talman, föreslår vpk att riksdagen avslår proposition 1978/79:62 i vad gäller förslag till lag om ändring i lagen om kriminalvård i anstalt, 7 och 32 §§.

Vi föreslår vidare att riksdagen uttalar att systemet med lokalanstalter snarast måste byggas ut, parallellt med att kriminalvården ges betydande personella resurser för att möjliggöra ett meningsfullt samarbete mellan anstaltsvård och frivård i syfte att åstadkomma meningsfulla rehabiliteringsprogram.

Dessutom föreslår vi att riksdagen uttalar att de möjligheter som finns i nu gällande lagstiftning om inskränkning av permissioner, liksom de i propositionen föreslagna bestämmelserna om kroppsvisitation och kroppsbesiktning, måste användas med stor restriktivitet.

Slutligen föreslår vi att riksdagen uttalar att FFCO, som representant för fångarna, bör ges möjligheter att fortlöpande informera sig om tillämpningen vid resp. anstalter av lagen om kriminalvård i anstalt och de tillämpningsföreskrifter som utfärdats på grundval av denna.

Jag yrkar alltså bifall till motion 165.

Men jag vill också säga några ord till Gunilla André. Hon inledde debatten med att tala om den stora ekonomiska brottligheten och de verkligt stora bovarna, såvitt jag kunde förstå. Ja, men de sitter ju inte i våra fängelser, för mot dem har man hittills gjort mycket litet, som Gunilla André vet.

Gunilla André försökte också göra gällande att propositionen var riktad mot narkotikabrottslingar här i landet. Men det är den ju inte. Jag vill läsa ur sammanfattningen av propositionens innehåll: "F. n. gäller inskränkningar i rätten till korttidspermission för sådana särskilt flyktbenägna intagna som avses i 7 § tredje stycket kriminalvårdslagen. Kretsen av sådana intagna föreslås bli något utvidgad till att omfatta även andra intagna än brottslingar med internationell anknytning och narkotikabrottslingar som kan befaras fortsätta en brottslig verksamhet av särskilt allvarlig karaktär." För de grova narkotikabrottslingarna, Gunilla André, finns alltså redan i dag tillräckliga inskränkningar när det gäller korttidspermission. Det är inte dem, om jag har

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

Permissionsreglerna för intagna vid kriminalvårdsanstalter

*Permissionsreg-
lerna för intagna
vid kriminalvårds-
anstalter*

fattat rätt, som den här lagen gäller. Jag vill understryka ännu en gång att det inte heller är de verkligt grova ekonomiska brottslingarna det gäller, för de går fortfarande fria i det här landet. Det gäller i stället en helt annan kategori av 200–300 fångar.

Vad är det då för fångar? Ja, säger man, det är de som fortsätter sin brottsliga verksamhet när de får permissioner. Men skall man då lösa det problemet genom att ytterligare permanenta ett system inom fängelserna som, såvitt jag förstår, resulterar i att man ökar denna benägenhet att begå brott vid korttidspermissioner? Man kan ju inte angripa det problemet genom att säga att nu skall vi införa ännu hårdare lagar mot dessa personer. Då måste man väl diskutera systemet. Vad är det för rehabilitering vi har i fängelserna? Varför har vi så hög återfallsfrekvens? Varför finns det 200–300 människor som begår brott när de får sina permissioner?

Det måste väl, Gunilla André, bero på det system som råder på fängelserna – avsaknad av rehabilitering, avsaknad av de viktigaste mänskliga fri- och rättigheterna. Situationen och förhållandena på fängelserna gör naturligtvis också att den personal som har det tyngsta jobbet – vårdarna – drabbas av att man inte tar itu med och försöker förverkliga de fina löften som man här i riksdagen avgav vid kriminalvårdsreformen 1974. På den punkten har ni inte gjort någonting! Vad ni nu gör är att ändra på reformen så att den blir sämre. Motsatsen borde ha varit fallet. Nu borde man i praktiken börja tillämpa kriminalvårdsreformen, som jag tyckte var ett steg i rätt riktning. Man borde verkligen gå in för rehabilitering och åstadkomma en tillvaro för fångarna som skulle kunna resultera i att de sedan kunde slussas ut och inte behövde återgå till brottslig verksamhet.

GUNILLA ANDRÉ (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag försökte i inledningen till mitt inlägg teckna bakgrunden till den brottsituation vi har i dag. Jag tog där upp den organiserade ekonomiska brottsligheten. Självfallet måste vi sätta in alla tillgängliga resurser för att på olika sätt komma till rätta med den brottsligheten – det tror jag vi alla är överens om – och lagföra dem som borde sitta på våra anstalter men som i dag inte gör det därför att vi kanske inte har tillräckliga resurser.

Sedan uppstod det måhända ett litet missförstånd. Vad jag talade om var reservationen 1 vid utskottets betänkande. När det gäller 7 § tredje stycket om lagen om kriminalvård i anstalt anser reservanterna att man inte i alla situationer så hårt skall rida just på tvåårsgränsen utan att man också i vissa situationer kan tänka sig att placera också dem som har strafftider understigande två år i slutan stalt. Där poängterade jag att det gäller speciellt dem som har blivit dömda för grov narkotikabrottslighet men som på grund av att de samtidigt dömts till ett förvisningsstraff fått en lägre straffid utmätt.

BERTIL MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag är helt överens med Gunilla André när det gäller den grova ekonomiska brottsligheten. Hittills har man gjort väldigt litet mot den.

Skulle man sätta in tillräckliga resurser mot just den typen av brottslighet, så skulle en stor del av småbrottsligheten automatiskt försvinna.

Men vad jag reagerade mot var Gunilla Andrés inledning. Det var svårt att inte koppla den så, att det var just åtgärder mot den grova ekonomiska brottsligheten som propositionen skulle innehålla. Men det är inte det som propositionen handlar om. Enligt propositionen skärps vissa bestämmelser när det gäller korttidspermissioner och förvaring i slutan anstalt för ytterligare ett antal fångar. Det var det jag ville markera.

LISA MATTSON (s):

Herr talman! Jag vill deklarerat, Bertil Måbrink, att vi som sitter i justitieutskottet verkligen inte enbart studerar betänkanden och propositioner och ibland går tillbaka till tidigare betänkanden. Vi studerar allt som hör till ämnet, och vi försöker göra det också ute på fältet.

Förra veckan tillbringade jag en rad dagar i Gruvberget på en NAFF-kurs. Där fanns, och det tycker jag att Gunilla André skall observera speciellt, representanter för de intagna, för styresmän och för assistenter. Vi gick synnerligen noggrant igenom den proposition som ligger till grund för justitieutskottets betänkande nr 15. Alla som var med och diskuterade var överens om att detta är en bra proposition – så väl avvägd och ändå, hoppas vi, så verkningfull att de intagna accepterar den, att kriminalvårdens personal accepterar den. Eftersom reservanterna – speciellt i reservationen 2 – talar om att deras förslag till utskottsbetänkande vinner stöd i vad som uttalats under remissbehandlingen vill jag verkligen säga att propositionen har blivit mycket väl mottagen vid remissbehandlingen. Jag vill speciellt trycka på vad kriminalvårdsstyrelsen skrev när den tog ställning till permissionsarbetsgruppens promemoria – den som ligger till grund för den här propositionen och som även lagrådet i stort har tillstyrkt. Man uttalar sig där om ”intagna som ägnat sig åt annan brottslighet av särskilt allvarlig karaktär och därigenom visat likgiltighet för annans liv eller hälsa eller särskild hänsynslöshet”, som berörs av den föreslagna ändringen av 7 §. Styrelsen anför:

”Styrelsen finner att denna utvidgning av bestämmelsens tillämpning innebär en väl avvägd reglering av vilka intagna som av hänsyn till samhällets krav på skydd skall vara placerade i slutan anstalt och för vilka särskild restriktivitet i fråga om permissioner skall gälla.” – En väl avvägd reglering, alltså.

Jag noterade med intresse att Svea Wiklund icke instämde i Gunilla Andrés anförande. De synpunkter som ligger till grund för kriminalvårdsstyrelsens lekmananämnds uttalande andas en helt annan uppfattning i de här frågorna än vad reservationerna gör, och eftersom Svea Wiklund och jag tillhör denna lekmananämnd finner jag det märkligt att hennes namn återfinns på reservationerna.

Vi har haft en mycket stor och allvarlig kriminalpolitisk debatt i samband med att vi antog den nya behandlingslagen. Den antogs under tämligen stor enighet i riksdagen, och om man går tillbaka till det ärendet finner man att socialdemokraternas och folkpartiets uppfattning i kriminalpolitiska frågor i

Tisdagen den
12 december 1978

*Permissionsreg-
lerna för intagna
vid kriminalvårds-
anstalter*

mycket övrensstämmer. Det är därför helt i linje med detta som majoriteten i utskottet – nämligen socialdemokraternas och folkpartiets representanter – yrkar bifall till propositionen som den föreligger.

När Bertil Måbrink säger att propositionen innebär en försämring av fångarnas situation är det inte riktigt med sanningen överensstämmande. I propositionen har visserligen inte gjorts någon hemställan till riksdagen beträffande tillämpningen av en del av permissionsreglerna, men departementschefen antyder sina intentioner att göra det möjligt för de intagna att få permissioner tidigare och kanske också oftare. Man har även där följt arbetsgruppens tankegångar att tiden då den intagne väntar på sin första permission är litet för lång. Men möjligheten till tidigare permission kommer att finnas.

Vid behandlingen av propositionen i övrigt har vi funnit en väl avvägd möjlighet att begränsa permissionerna för en liten grupp intagna. Det rör sig om 200–300 intagna. Jag tycker att det mycket kraftigt bör understrykas vad som står i propositionen och som Håkan Winberg också nämnde i förbigående, nämligen att permissionsinstitutet är ett mycket viktigt institut när det gäller att hjälpa till med intagnas återanpassning i samhället.

Permissionerna sköts i 90 % av fallen. Vad vi nu diskuterar och som lagförslaget antyder nya vägar för är den lilla grupp av intagna som tidigare icke mötts av den restriktivitet som man hade önskat. Därför tror jag för min del att förslaget att vid upprepade permissionsmissbruk frågan om ny permission bör föras över till regionchefen kommer att innebära en märkbar förändring just därför att avståndet mellan den intagne och den som bestämmer permissionerna blir mycket större. Utskottet är enigt på den punkten. Jag vill bara markera att det som en del remissinstanser talar om – större byråkrati och svårigheter i administrationen – för utskottets del icke har vägt över. Vi tror att denna bestämmelse kommer att betyda en hel del.

När det sedan gäller de reservationer som är fogade till utskottsbetänkandet, så har Gunilla André talat mycket för mera restriktiva permissionsbestämmelser även för dem som är dömda till en strafftid under två år. Hon nämnde särskilt narkotikabrottslingar. I reservationen 1 säger man att det undantagsvis bör vara möjligt att tillämpa sådana bestämmelser även på ett annat klientel.

Jag vill erinra om att frågan icke är uppe för första gången i riksdagen, och säkerligen inte heller för sista gången. Vi diskuterade frågan 1972, när vi antog lagen om behandling av narkotikabrottslingar. Vi behandlade den 1973 i anledning av motioner från moderathåll. Vi behandlade den 1974 när vi diskuterade behandlingslagen. Jag tycker det är rätt nödvändigt att tala om för ledamöterna vad riksdagen då bestämde: En påföljd som med hänsynstagande till samtidigt ådömd förvisning innebär att tiden kommer att understiga två år; påföljden skulle i många fall ha bestämts till en längre tid, om förvisning inte samtidigt kom i fråga. Detta skäl kan sägas vinna i styrka vid det förhållandet att en ådömd förvisning i vissa fall inte verkställs.

Vidare skrev utskottet, och riksdagen godtog skrivningen: Skälen väger emellertid inte särskilt tungt vid jämförelse med angelägenheten från

rättssäkerhetssynpunkt av den riktpunkt som tvåårsgränsen utgör. Härtill bör hållas i minnet att regleringen rörande placeringen i sluten anstalt, avskildhet och permission är av stor och ingripande betydelse för de intagna. Förändringar som innebär minskad rörelsefrihet bör inte göras utan mycket starka skäl. Och så avvisades de tankegångar som återopas i reservationen 1.

Jag ber att i det fallet få yrka bifall till utskottsmajoritetens hemställan i betänkandet nr 15.

När den gäller den andra reservationen har Håkan Winberg både vid utskottsbehandlingen och här i kammaren föreburit att moderatmotionen, och denna reservation med samma innehåll som är fogad till betänkandet, egentligen rör det lagtekniska planet. Lagen skall bli verkligt praktiskt tillämplig, menar reservanterna och vill med andra ord ta bort ordet "påtaglig". Det bör gälla "för viss kort tid --- om ej fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara för annat missbruk föreligger" enligt deras tankegångar.

När man studerar skrivningen närmare finner man dock att det knappast är den juridisk-tekniska hanterligheten som ligger bakom, utan man menar helt enkelt att många fler skall falla under detta. Man säger: "Någon risk för att lagändringen därigenom skulle medföra en allmän skärpning av möjligheterna till permission för andra intagna än de här avsedda föreligger enligt utskottets mening inte ---." Säger man detta på ett annat sätt, på litet mera rak svenska, innebär det att man vill ha ökade möjligheter att säga nej till permissioner.

Vi kan från utskottsmajoritetens sida inte finna annat än att preciseringen *påtaglig* fara för fortsatt brottslig verksamhet ger ett bättre instrument som egentligen mera svarar mot propositionens och promemorians intentioner.

Jag yrkar alltså även i detta fall bifall till utskottsmajoritetens hemställan.

Jag vill till sist när det gäller vpk-motionen säga att många av de frågor som tas upp där hör egentligen hemma i den debatt som alltid följer när vi tar ställning till budgetpropositionen. Det gäller lokalanstalter, personalförstärkningar, de kvinnliga fångarnas situation - som dock börjar bli bättre i den mån det byggs nya lokalanstalter där man också har planerat in rum för kvinnor. När det gäller möjligheter för FFCO att följa tillämpningen för permissionsbestämmelserna får vi hänvisa till den information som vårdcirkuläret ger och till rätten att överlägga med anstaltsledningen i frågor som är av gemensamt intresse för de intagna. Det finns en rad bestämmelser som tillgodoser detta informationsbehov, inte minst för anstaltarnas förtroenderåd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vad majoriteten hemställt i justitieutskottets betänkande nr 15.

BERTIL MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Till Lisa Mattson: Jag har inte beskyllt justitieutskottet för att sitta och läsa propositioner och utskottsbetänkanden. Det tycker jag är riktigt

Tisdagen den
12 december 1978

*Permissionsreg-
lerna för intagna
vid kriminalvårds-
anstalter*

att man gör när man är riksdagsledamot. Men vad jag frågade var: Har justitieutskottets ledamöter tagit del av Röda korsets mycket omfattande utredning från år 1977 och de förslag som där ställdes? Sedan sade jag visserligen att jag kan inte komma ifrån, att justitieutskottet föredrar att lyssna på en massa skrivbordsbyråkrater i statliga organ som har med kriminalvårdsfrågor att göra. Det var det jag sade.

Lisa Mattson försöker göra gällande att de frågor som vpk tar upp i sin motion – frågor som rör lokalanstalter, FFCO, osv. – inte har med detta att göra. Men visst har de det! Det här är ett typiskt sätt att diskutera. Man rycker ut en liten fråga ur sitt sammanhang och säger: Den här frågan skall vi diskutera nu, men sätt inte in den i sitt sammanhang, för det skall vi diskutera någon annan gång!

Vi accepterar inte ett sådant resonemang. Jag är litet förvånad över att socialdemokraten Lisa Mattson tycks vilja driva frågorna på det här sättet.

Man måste väl ställa frågan: Varför är återfallsfrekvensen så stor? Varför fortsätter man brottsligheten när man får permission?

Svaret måste bli att det beror på det system vi fortfarande har inom våra fängelser: ingen rehabilitering, inget medbestämmande för fångarna, ingen möjlighet för dem att påverka sin situation, osv. Det är ju något som hör till bilden och som man inte kan bortse ifrån.

GUNILLA ANDRÉ (c) kort genmäle:

Herr talman! Lisa Mattson refererade i början av sitt inlägg till en NAFF-kurs som hon bevistade i förra veckan. Där konstaterades att personalen var tillfreds med det lagförslag som vi nu behandlar. Jag tycker att det är mycket positivt att sådana synpunkter kommer fram, och jag vill i sammanhanget erinra om att jag i mitt tidigare inlägg endast refererade hur personalen hade upplevt sin situation. Jag nämnde också att jag hoppades att det beslut vi skall fatta här i dag och de bestämmelser som därefter kommer att utarbetas skall leda till att det blir bättre förhållanden för personalen.

När det gäller den fråga som vi tagit upp i reservationen 1 påminde Lisa Mattson om att detta inte var någon ny fråga. Jag är medveten om det, och jag kan hänvisa också till en motion från 1972, som väcktes av två av mina partikamrater, Bengt Bengtsson i Göteborg och Georg Pettersson i Örebro och som även vid det tillfället aktualiserade den här frågan.

Det är ju så som jag försökte ge uttryck för i mitt inledningsanförande, nämligen att vi i dag har fått en annan typ av brottslighet än den vi hade när vi 1973 och 1974 beslutade om reformen om kriminalvård i anstalt. Jag tror att vi kan konstatera att den grymma verkligheten i vissa fall har sprungit förbi lagstiftningen. Det är detta jag har försökt peka på här. Det har tyvärr skett en sådan förändring inom brottsområdet att det finns anledning att se över de bestämmelser som gäller inom kriminalvården.

Jag vill vidare erinra om att den grupp som behandlas i vår reservation 1, nämligen de personer som har dömts till förvisning, inte utgör någon liten grupp. Under den senaste femårsperioden 1972–1976 har inte mindre än 2 608 förvisningsdomar avkunnats, dvs. i genomsnitt 500 per år.

*Permissionsreg-
lerna för intagna
vid kriminalvårds-
anstalter*

HÅKAN WINBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! I inledningen till sitt anförande refererade Lisa Mattson något till vad som står i reservation 2. Man kunde möjligen få intrycket att hon menar att reservanternas inte har lyssnat till och tagit del av olika åsikter i lika stor utsträckning som utskottsmajoriteten. Jag vill gärna säga att jag här har den uppfattningen – och jag tror att den delas av Lisa Mattson – att vi alla bör lyssna, lära, läsa, se och ta reda på så mycket som möjligt. Sedan är det vår uppgift att smälta samman detta och ta ställning i de olika frågorna.

Lisa Mattson sade att jag hävdade att ändringen i reservationen 2 ligger mest på det lagtekniska planet. Själv skulle jag nog vilja säga att den mest ligger på det praktiska planet.

Vad är egentligen det primära syftet med ändringen av 32 §? Jo, vi vill markera möjligheten att vägra permission, när risk föreligger för fortsatt brottslighet. Vi är överens om att bestämmelsen främst tar sikte på kriminellt aktiva med stor brottsbenägenhet under permissionerna. Nu har vi redan en begränsningsregel, nämligen den där det talas om "avsevärd fara för missbruk". Men den har uppenbarligen inte räckt till. Vad ligger nu i begreppet "avsevärd fara för missbruk"? Enligt vad arbetsgruppen har sagt i sin promemoria, och såvitt jag förstår överensstämmer den med propositionen, gäller det arten och omfattningen av kriminaliteten, utfallet av tidigare permissioner, beteenden i olika situationer på och utom anstalter, alkohol- och narkotikavanor m. m.

Vad ligger då i det nya begreppet "påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet"? Det framgår ju direkt av propositionen att den väsentligaste faktorn är utfallet av tidigare permissioner. Det är alltså inte så särskilt mycket nytt som ligger bakom. Då menar jag, att om man begränsar det här nya begreppet och skriver "påtaglig fara för fortsatt brottslighet", är det viss risk att begreppet inte får någon självständig betydelse och i varje fall att man inte når just den grupp kriminellt aktiva som vi alla vill nå.

Vi vill fortfarande stryka under att vi inte hävdar att många fler bör falla under den här cykeln, utan förslaget gäller främst gruppen på 200–300. Men vi vill vara säkra på att nå *hela* den gruppen.

LISA MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Måbrink vill jag säga att jag bara kan svara ja på frågan, om vi har läst Röda korsets utredning. Vi har t. o. m. diskuterat förslaget i vår utskottsgrupp.

När det gäller inställningen till det föreliggande utskottsförslaget bör man lägga märke till att kriminalvårdsstyrelsen håller på att utarbeta ett vårdcir- kulär enligt de anvisningar som har givits i arbetsgruppens rapport och i det föreliggande betänkandet. Man brukar ha en mycket god kontakt med de ansvariga inom kriminalvården, och jag är övertygad om att lagändringarna kommer att följas upp och att man allmänt kommer att bli belåten med dem.

Till herr Winberg vill jag bara säga att jag inte är någon jurist, men mitt sunda förnuft säger mig, att om man tar bort "påtaglig fara" och i stället bara

Tisdagen den
12 december 1978

*Permissionsreg-
lerna för intagna
vid kriminalvårds-
anstalter*

skriver "fara", blir det en tänjbar gummiparagraf, som kan användas mot väsentligt fler än vad som åsyftas i det föreliggande lagförslaget.

HÅKAN WINBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Hur man skall använda den här lagbestämmelsen beror ju helt och hållet på vad som står i motiven, och i motivskrivningen i vår motion och i reservationen har vi gjort en avgränsning, som skulle hindra att det blir en utvidgning till att omfatta många fler.

HANS PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! Dagens beslut i detta ärende kommer att betyda att kretsen som kan vägras korttidspermission utökas och att kretsen intagna på slutna anstalter blir något större. Från kriminalvårdspolitisk synpunkt kan det förefalla tvivelaktigt, om detta är den riktiga metoden för återanpassning till samhället. Mot detta skall emellertid ställas det stora antal grova brott som en begränsad grupp gör sig skyldig till under permissionerna. Jag ställer mig därför helt bakom den avvägning som gjorts av såväl departementschefen som utskottsmajoriteten.

Samtidigt som jag yrkar bifall till utskottets hemställan tycker jag att det kan vara angeläget att framföra en reflexion, vari jag föreställer mig att de flesta kan instämma.

Det är lika beklagligt var gång vi tvingas utvidga kretsen av dem som skall placeras på slutna anstalter, och det är kanske än mera beklagligt när riksdagen, om än av nödvändighet, måste skärpa permissionsreglerna. Varje gång detta sker är det, som jag ser det, något av ett nederlag för den humana kriminalvården – den kriminalvård som ju bygger på tesen att de intagna skall ha möjlighet att kunna anpassas till samhället. Permissionssystemet är ju det kanske främsta inslaget i strävandena till återanpassning. Varje gång vi i riksdagen gör inskränkningar i detta system bidrar vi till att hos dem det berör skapa ett ökat hat mot det samhälle som vi själva värnar om och till att försvåra eller nästan omöjliggöra återanpassningen till detta samhälle.

Med tillfredsställelse kan jag däremot konstatera att departementschefens förslag vad gäller lokalanstalter och öppna rixanstalter verkar i motsatt riktning. Genom detta förslag skapas möjlighet till permission vid fler tillfällen än f. n. Jag tror att detta är den väg som vi i fortsättningen måste vandra för att i vårt land kunna få en kriminalvård som är värd namnet.

Herr talman! Förslagen i reservationerna vid utskottets betänkande innebär jämfört med utskottsmajoritetens förslag en ytterligare utökning av antalet intagna på slutna anstalter och än mer skärpta permissionsregler. Jag kan därför inte biträda dem. Jag yrkar avslag på reservationerna 1 och 2.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 165 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Bertil Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 15 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 165 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Bertil Måbrink begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 293
Nej - 13

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Bertil Lidgard m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Gunilla André begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 15 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Bertil Lidgard m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Gunilla André begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 180
Nej - 125

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Bertil Lidgard m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Håkan Winberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

*Permissionsreg-
lerna för intagna
vid kriminalvårds-
anstalter*

Tisdagen den
12 december 1978

*Permissionsreg-
lerna för intagna
vid kriminalvårds-
anstalter*

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 15 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Bertil Lidgard m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Håkan Winberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 184

Nej - 121

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 165 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Bertil Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 15 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 165 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Bertil Måbrink begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 292

Nej - 13

Mom. 7 och 8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 9-11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 165 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Bertil Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 15 mom. 9-11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 165 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Bertil Måbrink begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 293
Nej - 13

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

*Fortsatt giltighet
av spaningslagen*

§ 18 Fortsatt giltighet av spaningslagen

Föredrogs justitiekottets betänkande 1978/79:14 med anledning av propositionen 1978/79:29 om fortsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall jämte motion.

I propositionen 1978/79:29 hade regeringen (arbetsmarknadsdepartementet) föreslagit riksdagen att anta förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall.

Förslaget innebar att spaningslagen fick fortsatt giltighet till utgången av år 1979.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1978/79:42 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen skulle avslå propositionen.

Utskottet hemställde att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:29 och med avslag på motionen 1978/79:42 skulle anta det genom propositionen framlagda förslaget till lag om fortsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har alltid bekämpat den s. k. terroristlagstiftningen. Våra skäl härtill har i huvudsak varit fyra. Några av dessa skäl har kraftigt stärkts på senaste år.

För det första. Terroristlagstiftningen är en undantagslag. Den bryter på en rad punkter mot normala rättsstatliga krav och förhållanden. Den lämnar utrymme för ett rättsgodtycke som icke accepteras i övrig svensk lagstiftning. Ingen ledamot av denna kammare har någonsin bestritt att detta är en undantagslagstiftning. Vi skall inte ha undantagslagstiftningar här i landet – åtminstone inte så länge landet inte är i krig.

För det andra. Terrorism i betydelsen utpressning och repressalier mot personligen oskyldig tredje part skall bekämpas. Svensk lagstiftning innehåller omfattande och utförliga bestämmelser om hur förberedelser till terroristiska brott kan bekämpas. Terroristbestämmelserna däremot är ett hinder för bekämpande av terrorismen. Varför är de det? Därför att de skapar förvirring och osäkerhet. De leder till starkt ökade befogenheter för sådana

myndigheter och tjänstemän som saknar politisk urskiljning eller juridiskt ansvar.

Terroristbestämmelsernas tillämpning har bevisligen inneburit, att ett flertal helt oskyldiga människor utvisats ur landet eller på orimliga grunder blivit misstänkta och föremål för åtgärder – samtidigt som verkliga terrorister går fria. Myndigheterna har skapat förvirring genom att blanda sig i en rad helt irrelevanta fall, samtidigt som man försummar att bevaka personer och grupper som verkligen är knutna till potentiell terroristisk verksamhet.

Den kanske mest groteska detaljen i terroristbestämmelserna är från denna utgångspunkt utvisningsbestämmelsernas godtycklighet. Man kan utvisa en människa i stället för att gripa och lagföra vederbörande. Om då personen är oskyldig, har man alltså drabbat en enskild, som sedan aldrig kan söka rättelse och som för all framtid blivit stämplad. Och om den utvisade personen verkligen är terrorist – ja, då skickar man också ut vederbörande – dvs. man påbörjar utan närmare undersökning ett annat land en människa med terroristisk inriktning. Och detta har man mage att påstå skulle vara att bekämpa terrorismen. Det är i själva verket motsatsen. Allt detta visar att luddiga bestämmelser och godtyckliga, klumpiga åtgärder just är sådant som slipade, verkliga terrorister kan begagna.

För det tredje. Terroristlagstiftningen används i stor stil för att föra riksdagen bakom ljuset. Under trycket av den offentliga kritiken mot lagen, som förekommit sedan 1972, beslöt på sin tid den socialdemokratiska regeringen att göra vissa modifikationer i tillämpningen.

Principen om indirekt skuld, s. k. *guilt by association*, skulle t. ex. inte få förekomma längre. Den misstänkte skulle få tillfälle att ta del av allt som anfördes mot honom. De organisationer som bedömdes som terroristiska klassificerades och uppräknades. Inför riksdagen har såväl förra statsrådet Leijon som nuvarande statsminister Ullsten förklarat att dessa principer gäller i tillämpningen av lagen.

Det är emellertid nu fullständigt klart vid en rad enskilda rättsfall att ingen av de nämnda principerna tillämpas. I upprepade fall har nämligen utvisningsbeslut grundats just på "guilt by association". I fall som aktualiserats i den senaste s. k. terroristaffären har man utvisat människor, som icke i normal mening kunnat bindas vid något brott eller förberedelse till något sådant. Man har utvisat dem med hänvisning till att de haft kontakter med organisation, som icke tillhör dem som klassats som terroristiska. Statsminister Ullsten har alltså först ställt sig bakom en viss definition av vad en terroristorganisation är. Sedan har han som ansvarigt statsråd godkänt utvisningar med hänvisning till kontakter med en helt annan organisation, verksam i en helt annan del av världen, en organisation som aldrig begått terroristiska handlingar och aldrig kämpat med vapen utanför det egna landet. Och sedan har han dessutom offentligen sagt att regeringen inte tar ställning till huruvida den nämnda organisationen är terroristisk eller ej. Han har alltså intagit tre juridiskt och politiskt helt oförenliga ståndpunkter, av vilka två dessutom är oförenliga med de uttalanden och försäkringar som ansvariga regeringstalesmän vid flera tillfällen gjort inför riksdagen när det

gäller reglerna för lagens tillämpning.

Förra statsrådet Leijon har i ett interpellationssvar påstått att en enligt terroristbestämmelserna misstänkt alltid får ta del av anklagelsesmaterialet och bemöta detsamma. Detta har i en rad fall både under den socialdemokratiska och under den borgerliga regeringen visats vara felaktigt. Klagomål häröver har framställts av de anklagades juridiska ombud, som hävdade att normala principer och rättigheter för det juridiska försvaret satts åsido. Var och en som gått igenom material från sådana fall har kunnat konstatera att anklagelsesmaterialet gång på gång innehåller avgörande uppgifter, som aldrig bestyrks utan beträffande vilka man hänvisar till hemliga rapportörer. Det finns inga möjligheter att fastställa när de påstådda belastande händelserna eller handlingarna ägt rum eller vem som lämnat uppgift om dem. Följaktligen finns det heller inga möjligheter att förhöra uppgiftslämnare i vanlig ordning. Polisens uppgiftslämnare är hemliga, skyddade. De kan påstå vad som helst. Regeringen tolererar att de skyddas på detta sätt och har samtidigt som den tolererar denna praxis skamlösheten att inför riksdagen påstå att den anklagade får ta del av dessa hemliga uppgifter.

Herr talman! Vad är detta för spel? Vad är detta för respektlöshet och kurrageömmalek med riksdagen? Vilken syn på rättens och juridikens principer har politiker, som kan spela ett sådant dubbelspel? Har vi inte rätt här i landet att i känsliga rättssaker ha politiker som talar sanning inför riksdagen? Har vi rätt att beklaga oss över politikernas dåliga anseende bland folket, när det öppet visas att ledande politiska personer inte bryr sig om vad som är rättsligt korrekt eller rättsligt felaktigt, inte bryr sig om vad som är sant eller falskt, inte bryr sig om huruvida grundlagen följs eller inte följs, utan alltid griper till sådana påståenden som för tillfället passar dem?

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag här har sagt tidigare anklagar jag i dag öppet förra statsrådet Leijon och statsminister Ullsten för att de i förekommande sammanhang lämnat medvetet felaktiga uppgifter om lagens tillämpning inför riksdagen. Jag uppmanar dem att offentligen gå i svaromål mot min anklagelse. Jag uppmanar dem att exempelvis rättsligt visa att åtgärderna mot Gonzales Carillo, Fuentes Correa, Okusone Martinez och andra var grundade på de principer de själva inför riksdagen påstått gälla. Och jag anser att brotten mot dessa principer i sig själva borde stämma riksdagens ledamöter till ett sådant mått av kritiskt tänkande och omsorg om rätten att de äntligen beslutar att rösta bort terroristbestämmelserna ur svensk lagstiftning.

Jag vill, herr talman, också ställa tre raka frågor till justitieutskottets talesman.

I polisens material över utvisningen av Gonzales Carillo och Fuentes Correa påstås att de har kunnat antas verka för organisation som här i riket kan befaras använda våld för politiska syften, för att direkt använda denna underbara, slappa och diffusa formulering som gäller i sådana här sammanhang. Den enda organisation som nämns i polisens redogörelse för dessa fall är JCR, Junta de Coordinación Revolucionaria, en latinamerikansk samarbetsorganisation, som består av en rad politiska rörelser, alla verksamma i

länder med fascistiska diktaturer. Denna organisation har aldrig begått några våldshandlingar utanför det territorium där de fascistregeringar styr vilka man bekämpar. Denna organisation har heller aldrig i något uttalande eller dokument från Sveriges regering och riksdag klassats som terroristisk.

Jag frågar – och jag vill ha ett rakt svar, inte så som senast när vi diskuterade den inskränkta åtalsrätten mot ämbetsmän: Anser utskottets talesman att JCR är en terroristisk organisation? Betraktar justitieutskottets talesman organisationer som bedriver väpnad kamp i de latinamerikanska diktaturerna såsom a priori terroristiska?

Vidare: I polisens dokument påstås – och det spelar en roll för skuldfrågan och för utvisningarna – att den internationella terrorismen understöds av de sovjetiska och kubanska underrättelsetjänsterna.

Detta, kammarledamöter, är ett oerhört vittgående och politiskt ömtåligt påstående som görs i svenska polisiära handlingar. Jag frågar därför utskottets talesman: Är det utskottets uppfattning att Sovjetunionen och Cuba understöder den internationella terrorismen? Om detta inte är utskottets uppfattning, hur kan då utskottet godkänna en lagtillämpning som innebär att människor utvisas ur Sverige med detta som motivering? Också dessa frågor vill jag ha svar på.

Ytterligare: Om utskottets talesman anser att svensk säkerhetspolis handlat korrekt i förekommande fall, måste han också anse att de uppgifter som ligger till grund för nämnda utvisningar var korrekta. Då blir min fråga: Sedan när betraktar man i svenskt rättsväsende uppgifter som härrör från argentinska, bolivianska eller chilenska myndigheter som bevismaterial mot politiska flyktingar från dessa länder här i Sverige? Sedan när har militärjuntorna och deras underrättelsetjänster i Latinamerika fått en sådan status här i landet? Dessa frågor vill jag alltså ha svar på.

Herr talman! Jag skall sammanfatta. Det finns en mer vidsträckt orsak till att vi från vpk så skarpt kritiserar terroristbestämmelserna. De är inte bara i sig rättsligt otillfredsställande och utgör ett faktiskt hinder i den förnuftiga och effektiva kampen mot den verkliga terrorismen utan deras praktiska tillämpning, det godtycke de speglar, ingår tyvärr i ett mera allmänt utvecklingsmönster.

Det är nämligen inte svårt för en vaken medborgare här i Sverige att se hur rättstillståndet i landet försämras. Korruption och skandaler har blivit vanligare. Godtycke från myndigheter, opåkallade tvångsåtgärder, likgiltighet för lagen, allt större svårigheter för enskilda att få sin rätt – det är tydliga tecken. Genom sin likgiltighet för rättsproblemet har tyvärr också riksdagen många gånger bidragit till detta försämrade tillstånd.

Riksdagen beslutar att ge de högre ämbetsmännen i landet ökat skydd mot åtal från vanliga medborgare. Regeringen vägrar skattemyndigheten att offentliggöra vem som fått extra privata frikort på SAS. Fyra partiledare i riksdagen är överens om att förhindra granskning av den uppseendeväckande s. k. bordellaffären. Riksdagens konstitutionsutskott presenteras för de mest uppenbara rättsliga felaktigheter, men kan ändå inte erkänna att felaktigheter begåtts. Ministrar visar sig vara ekonomiska intressenter i stor stil i

industrikomplex som understöds av staten. Vanliga medborgare, som blivit utsatta för felaktigheter av myndigheter, söker förgäves hjälp men får inte rättelse någonstans.

Det har enligt vår mening vuxit fram en tendens till upplösning av och likgiltighet inför skyddet av de medborgerliga fri- och rättigheterna. Man skyddar de höga i samhället och ser mellan fingrarna med de tilltagande övergreppen mot de rättsligt och socialt sämst ställda.

I detta oroande mönster – låt mig säga – detta preussiska, detta västtyska mönster utgör terroristbestämmelserna och deras tillämpning en del.

För den som inte vill ha en västtysk utveckling här i landet är därför svaret givet: terroristbestämmelserna i sin nuvarande form skall bort.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion nr 42.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Jörn Svenssons anförande övertygar mig om att han – trots att detta ämne har diskuterats i riksdagen ett flertal gånger – ännu inte fattat vad det rör sig om. I dag har vi en proposition att behandla som gäller förlängd giltighet för spaningslagen. Det gäller inte någon bestämmelse i utlänningslagen, som Jörn Svensson till 90 % har uppehållit sig vid – i resten av anförandet talade han om sina idéer om korruption.

Jörn Svensson har knappast med ett ord berört den lag – spaningslagen – som är aktuell och som föreslås få förlängd giltighet under ett år till. Det är ett ärende som återkommit på riksdagens bord under ett par år nu av den anledningen att riksdagen, för att vara säker på att spaningslagen icke tillämpas på ett oriktigt sätt, vill ha en redovisning av vad som hänt under det gångna året. Det är den saken vi haft att ta ställning till i justitieutskottet, där vi enhälligt kommit fram till att denna lagstiftning bör förlängas att gälla under ytterligare ett år.

Jag skulle vilja understryka att spaningslagen på sitt sätt är sekundär i förhållande till utlänningslagens bestämmelser om avvisning eller utvisning av utlänning som på visst sätt är tillräckligt kvalificerad eller belastad – man kan välja vilket språkbruk man vill. Utlänningslagens bestämmelser tar sikte enbart på utläningar som tillhör eller verkar för sådana grupper eller organisationer som genom sin tidigare verksamhet visat att de utanför sitt hemland systematiskt använder våld för politiska syften och därför kan befaras göra det i Sverige också.

Nu kan det naturligtvis hända att en sådan utlänning, som kommer till vårt land, kan göra gällande att om han skulle avvisas till det land han kommer ifrån så löper han risk för politisk förföljelse eller kommer att vidarebefordras till ett land där sådan förföljelse skulle kunna ifrågakomma. I det läget tar naturligtvis vår allmänt erkända inställning till politisk förföljelse över gentemot ett förvisningsbeslut, och vederbörande bereds en sorts politisk asyl i vårt land.

Men hans eventuella farlighet, den som föranledde det utvisningsbeslut eller förvisningsbeslut som inte kunde effektueras, kvarstår ju. Och i det läget är det rimligt att det svenska samhället garderar sig mot denna farlighet genom att uppställa vissa regler för hans vistelse i riket. Och det är i detta läge och endast i detta läge som spaningslagen, som vi nu har aktuell, kommer in. Och vill den som det gäller inte underkasta sig spaningslagens bestämmelser är det ju ingenting som hindrar att han ger sig i väg till något annat land – han är väl förmodligen inte politiskt förföljd överallt.

I den kommunistiska motion som ligger till grund för Jörn Svenssons yrkande har man talat om utlänningsförakt. Jag skall inte ta ställning till ordvalet. Jag måste dock säga att vill man försöka härleda detta s. k. förakt till någon lagbestämmelse så är det inte i spaningslagen man skall söka utan naturligtvis i utlänningslagen. Såvitt jag kan erinra mig – men där kan jag naturligtvis ha fel – har kommunisterna emellertid inte angripit just den lagstiftningen, förslagsvis 20 eller 34 §§ utlänningslagen. Då hade man kanske kunnat föra en diskussion på det sätt som Jörn Svensson gjort här i dag. Här har vi nämligen de egentliga diskrimineringsbestämmelserna, och de går ytterst tillbaka på folkrättsliga principer, som i princip innebär att ett land icke är förpliktat att inom sitt territorium mottaga medborgare från andra länder, samt våra egna grundlagsbestämmelser, som förbjuder att svenska medborgare förvisas ur riket. Där har vi diskrimineringsbestämmelser, och när de fullföljs i utlänningslagstiftningen får de till konsekvens ungefär de bestämmelser som vi nu har där. När jag använder ordet diskriminering vill jag, för att undvika alla missförstånd, säga att jag använder det enbart i betydelsen utskilja.

Om spaningslagens effektivitet kan vi naturligtvis ha olika uppfattning. Någon aktuell erfarenhet av spaningslagen har varken Jörn Svensson eller jag. Av den redogörelse som riksdagen har fått i annat sammanhang framgår nämligen att den inte har tillämpats de två senaste åren och året dessförinnan bara i två fall.

Herr talman! För utskottet har det varit uppenbart, på grundval av de uppgifter som lämnats i propositionen och av vad utskottet i övrigt inhämtat, att det internationella läget med avseende på politiska våldsdåd inte har förändrats under det gångna året. Inte heller finns det tecken på någon ljusning. Följaktligen tillstyrker utskottet regeringens förslag att spaningslagen skall förlängas att gälla ytterligare ett år.

Jörn Svensson ställde, som han sade, tre raka frågor till justitieutskottet. Det bestyrker min uppfattning att Jörn Svensson inte riktigt är på det klara med hur den lagstiftningen är utformad. Annars skulle han inte ha ställt dessa frågor till justitieutskottets företrädare. De ligger nämligen inte under justitieutskottets kompetensområde utan under ett annat utskotts, även om de beredes inom samma departement som spaningslagen. Därför avvisar jag de frågor som Jörn Svensson ställde.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det finns många sätt att göra det bekvämt för sig här i världen. Ett sätt är att påstå att motståndaren ingenting begriper och i övrigt inte gå i polemik med honom. Ett annat sätt är att säga att här diskuterar vi bara en viss, liten detalj, och vi struntar fullständigt i dess allmänrättsliga sammanhang. Vi struntar fullständigt i den allmänrättsliga utvecklingen i vilken den är en del, dvs. det sammanhang som gör den intressant, viktig, betydelsefull och värd att diskutera. Sedan kan man dessutom, om man vill visa riktig respektlöshet, vända den ryggen med vilken man polemiserar och tala med en helt annan person, något som justitieutskottets ordförande just nu sysslar med.

Det hindrar inte mig från att insistera på att få till stånd ett resonemang med herr Lidgard, som ändå är justitieutskottets ordförande, dvs. ordförande i det ena av de två utskott som har den naturliga uppgiften att hålla en viss kollationering över den allmänna rättsliga utvecklingen i landet och samtidigt ha en viss politisk uppfattning om den. Herr Lidgard är ju inte bara jur. kand. utan också politiker i allmänhet.

Jag vill alltså ha svar på en rad av de frågor rörande den lagstiftnings tillämpning som har ett uppenbart sammanhang med de detaljbestämmelser vi nu diskuterar. Det finns tillämpningar som strider mot deklARATIONER som avgivits inför riksdagen av företrädare för regeringen och som just rör de sammanhang i vilka dessa bestämmelser skall tillämpas. De kan nämligen bara tillämpas gentemot personer av en viss kategori eller gentemot personer mot vilka föreligger någon form av mer eller mindre klar misstanke om att de tillhör denna kategori. Vilka tillhör då denna kategori, hur avgränsar man den? I de senaste s. k. terroristfallen har det förekommit att man räknar in personer i denna kategori vilka kan bli föremål för åtgärder. Man räknar in personer vilka enligt statsrådets tidigare deklARATIONER i riksdagen icke tillhör organisationer som skall räknas som terroristiska. Därför frågar jag: Hur ställer sig justitieutskottets ordförande till att myndigheterna plötsligt förändrar praxis i strid med de deklARATIONER som avgivits och de beslut som riksdagen tidigare har fattat om vilka dessa bestämmelser skall beröra? Det vill jag ha ett svar på.

Jag vill också ha ett svar på hur man kan tillämpa principen om guilt by association trots att man har förklarat att lagen inte skall tillämpas så. Den principen skall inte gälla.

Vidare vill jag veta hur det ligger till med anklagads rätt att ta del av material. Föreligger denna rätt såsom är sagt av regeringen?

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 42 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 52

Tisdagen den
12 december 1978

*Fortsatt giltighet
av spaningslagen*

Tisdagen den
12 december 1978

*Indianernas situa-
tion*

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 42 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 287
Nej – 13
Avstår – 2

§ 19 Föredrogs

Justitieutskottets betänkande

1978/79:16 med anledning av propositionen 1978/79:59 om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall, m. m.

Lagutskottets betänkande

1978/79:8 med anledning av propositionen 1978/79:64 om ändrad tidpunkt för ikraftträdande av konsumentkreditlagen (1977:981) m. fl. författningar.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 20 Indianernas situation

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1978/79:9 med anledning av motion om indianernas situation.

GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Även i tider med ekonomiska svårigheter måste vi arbeta för de grupper av människor som lider under förtryck av olika slag. Även när vi har fullt upp hemma med att skaffa arbete åt våra arbetslösa måste vi arbeta för dem ute i världen som ännu inte vet vad mänskliga rättigheter är. Att tala om indianerna kan kännas som att tala i motvind, men enligt min mening måste det göras.

Jag har tillsammans med några partikamrater i en motion hemställt att Sverige i FN aktualiserar och aktivt arbetar för förbättring av indianernas situation. Jag har deltagit i utrikesutskottets behandling av motionen och övervägde att göra ett särskilt yttrande, eftersom jag anser utskottets skrivning alltför passiv. Jag anslöt mig emellertid till utskottets skrivning och kommer i stället igen under motionstiden nästa år med en något mer genomarbetad motion i frågan. Det finns frågor som bör diskuteras vidare i det här sammanhanget. Det är bl. a. utredning om bistånd och om samarbete med indianernas organisationer.

I utskottsbetänkandet sägs det uttryckligen att inget hindrar Sverige "från att utnyttja de andra tillfällen som erbjuds för att lämna sitt stöd åt strävanden att förbättra indianernas situation". Detta är viktigt, och de orden kan bli ett incitament till konkret handlande. Jag skall därför inte nu gå in närmare på indianernas situation. Jag vill i stället erinra om nödvändigheten av att vi skaffar oss saklig information när det gäller indianerna. Jag skulle dessutom vilja förmedla något av indianernas livsfilosofi och kultur.

Innan dess vill jag understryka att det är en tragedi på gång som vi måste försöka hejda. I de tropiska låglandsområdena har indianernas antal minskat snabbt, och de kan komma att vara praktiskt taget försvunna om några decennier, om minskningen fortsätter i samma takt som hittills.

Det är hög tid för initiativ och åtgärder. Alltför länge har vi blundat för den omänskliga behandling, för förföljelser, förtryck och folk mord som indianerna utsatts för och utsätts för. Jag skall bara nämna ett exempel. I Paraguay har myndigheterna tillstått, efter en rapport från 1974 om achéindianerna, att indianernas situation var kritisk men att deras liv var det pris man måste betala för framsteg. Det är en fruktansvärd cynism.

Indianernas kultur försvinner snabbt överallt. Ändå finns det knappast någon livsfilosofi som vi så väl skulle behöva i världen i dag som deras. Låt mig här förmedla något litet av den livsfilosofin och den kulturen!

Ute i kammarfoajén, på expeditionsassistenternas bord, finns en keramikurna att se på – ett exempel på högtstående indianskt konsthantverk. Den är tillverkad hos en Shipibostam i Amazonas djungel och har de för den stammen karakteristiska geometriska mönstren. Den är bränd över öppen eld.

Några av utrikesutskottets ledamöter besökte just en Shipiboby i Amazonasdjungeln i fjol höst. Den lilla byn, som hette Caimito, låg tre dagars båtfärd från civilisationen. Det var en av de märkligaste upplevelser som jag har varit med om över huvud taget. Vi lever i samma tid och rum – men det är avgrunder mellan oss.

Vi fick också tillfälle att besöka Amazonassjukhuset, som till stor del drivs med svenska pengar genom Sida och olika insamlingsaktioner. Jag håller just på att insamla pengar till Amazonassjukhuset. Detta sjukhus gör en betydande insats för att hjälpa indianbefolkningen kring Ucayalifloden, bl. a. genom utbildning av barfotaläkare.

Indianhövdingen Seattle höll år 1854 ett tal som är präglad av vishet. Jag vill citera några avsnitt av det talet:

"Jag vet inte. Våra seder skiljer sig från era seder. Synen av era städer plågar den röde mannens ögon. Men det är kanske för att den röde mannen är en vilde och inte förstår. Det finns inte en lugn plats i den vite mannens städer. Inget ställe där man kan höra hur knopparna spricker ut om våren, eller surret av insektsvingar. Men kanske är det för att jag är en vilde och inte förstår. Alla ljud bara förolämpar örat. Och vad är livet värt om man inte kan höra nattskärrans ensliga spinnande eller grodornas kiv runt en damm om natten?"

Den vite mannen verkar inte ens lägga märke till vilken luft han andas. Likt en långsamt döende människa är han okänslig för stank. Men om vi säljer vårt land, måste ni komma ihåg att luften för oss är en dyrbar vän, att luften delar sin ande mellan allt levande. Vinden som gav vår förfader hans första andetag mottar också hans sista suck. Och vinden måste även ge våra barn livets ande.

Varenda del av denna jord är helig för mitt folk. Vartenda glänsande pinjebarr, varenda sandstrand, varenda dimma i de mörka skogarna, varenda glänta och varenda surrande insekt är helig för mitt folks minne och erfarenhet. Saven som flyter genom träden bär den röde mannens minnen ---.

Vi är en del av jorden och den är en del av oss.

Vadhelst som drabbar jorden drabbar också jordens söner. Om människorna spottar på jorden, spottar de på sig själva.

Detta vet vi. Jorden tillhör inte människan, människan hör till jorden. Detta vet vi. Allting är sammanlänkat som blodsbanden inom en familj. Allting hör ihop.

Vadhelst som drabbar jorden, drabbar jordens söner. Människan vävde inte livets väv, hon är blott en tråd i den. Vadhelst hon gör mot väven, gör hon mot sig själv.”

Detta var 1854. Orden behöver ingen kommentar, möjligen denna enda fråga: När skall vi bli så insiktsfulla?

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

1978/79:16 med anledning av motion om pension till fil. dr Allan Ringheim

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1978/79:17 med anledning av motion om spridning av kristen litteratur i Sovjetunionen.

TORE NILSSON (m):

Herr talman! "Den ryska ortodoxa kyrkan drabbades hårt ---."

Så börjar utrikesutskottets skrivning i betänkandet nr 17. Detta är ett sant konstaterande.

Det mesta av vad utskottet sedan i stora drag skriver kan man hålla med om. Det är skarpt, klart, sakligt och belysande i en mening, men dock enligt min uppfattning hållet i försiktiga ordalag. Det talas t. ex. om "långtgående oföretagsamhet". Ja, mildare kan man inte uttrycka sig. Det har "förekommit att religiösa ledare fångslats för s. k. antisovjetisk verksamhet". Ja, visst har det förekommit, och det är oerhört vanligt. Det sker en omfattande förföljelse där borta.

Jag råkade redan i morse på flygplanet se att en tidning har skrivit om motionen och betänkandet, att riksdagen anser det vara utsiktslöst att förhandla om öppna gränser. På sätt och vis är man tvungen att säga att det är sant. Men ändå andas utskottsbetänkandet en resignation som är beklaglig.

Vi har denna ohyggliga verklighet alldeles inpå oss. I Filip Fridolfssons och min motion har vi talat om denna slutna värld som ligger oss så nära, om vilken vi inte vet allt, men vi vet att de kristna där har det svårt och att de inie ens får ha Bibeln, sin egen litteratur. Jag tycker också att utskottet har varit för positivt när man säger att det ändå förekommer spridning och tryckning av biblar. Genom Slaviska missionen och genom den rörelse som står bakom tidningen Ljus i Öster har jag reda på att detta i praktiken är nästan omöjligt. Av dessa miljoner och åter miljoner människor är det bara en bråkdel som kan få tag i ett Guds ord. Den kristna kyrkan har alltid varit ordets kyrka, bokens kyrka, och därför är det fruktansvärt att människor i dag förmenas att ha Bibeln.

Utskottet redogör här för hyckleriet i den demokratiska republiken. Man använder inte det ordet, men det talas om garanterad samvetsfrihet och religionsfrihet i Sovjet, och det kallar jag hyckleri. Det är en förljugenhet utan like.

Mot denna bakgrund frågar man sig: Hur kan detta ske i dag? Här ligger en jättespindel med otaliga offer i sitt garn och kallar sig för en demokratisk stat. Det talas om mänskliga rättigheter, och så utövas det förtryck.

Utskottet redogör för Sveriges insats, och det som sägs är riktigt. Men när utskottet tror att man i alla fall har tagit ett första steg mot eliminering av sådan intolerans som det är fråga om, menar jag att det bör vara möjligt att intensifiera åtgärderna. Vi vet att de sovjetiska myndigheterna inte är helt okänsliga, och vi har hört från kristna där borta att det betyder någonting att kristna kyrkor agerar. Jag tror att det är möjligt att på hög nivå i Sverige – från regerings- och riksdagshåll – vidta åtgärder som får verkan.

Jag vill sedan göra ett tillägg och fråga: Hur kan det vara möjligt att någon svensk vill kalla sig kommunist? Hur kan man gå upp här i talarstolen och tala stora ord och protestera mot vissa förhållanden i Sverige, mot förmenta övergrepp på människor, när man så nära har denna förfärliga verklighet där förtrycket och förföljelsen är satta i system? Man kan tala stora ord om förtryck tusen mil bort, men ha tystnad inför det näraliggande.

Ytterligare några ord, herr talman: Hur mäktig och obetvinglig måste icke den konung vara som de kristna i Sovjet tror på och tjänar, han som 1978 ansågs så farlig att hans bok är bortvisad och förbjuden!

I början av betänkandet sägs att kristendomen har blivit en beträngd marginalföreteelse i det sovjetiska samhället. Ja, nog är det sant i yttre mening. Men innerst inne är jag övertygad om att den mäktigaste mannen i Sovjet i dag är den Herre som de kristna tror på. Jag ser sanningen i det apostlaord som lyder: Han härskar mitt ibland sina fiender.

Jag hoppas kunna återkomma i den här frågan, och jag hoppas också att de i vårt land som har makten skall överväga om inte något ytterligare kan göras i denna fråga.

FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag skulle naturligtvis ha kunnat nöja mig med att instämma i Tore Nilssons inlägg, men jag vill bara helt kortfattat göra ett tillägg.

För drygt ett år sedan var fallet Sareld och Engström en praktiskt taget dagligen förekommande nyhet. De båda nämnda personerna satt som bekant fängslade i Sovjet för insmuggling av biblar till Ryssland. Efter massiva påtryckningar från officiellt svenskt håll frigavs Sareld och Engström ur sin fångenskap. Hela denna uppmärksammade affär visade – för vilken gång i ordningen är svårt att säga – att den religionsfrihet som Sovjetunionen skryter med saknar täckning i verkligheten.

Under den allmänna motionstiden väckte jag tillsammans med Tore Nilsson en motion, i vilken vi anhöll att regeringen skulle uppta överläggningar med Sovjet för att öppna dess gränser för kristen litteratur. Utrikesutskottet har nu i sitt betänkande nr 17 behandlat motionen. I ett enhälligt utlåtande har utskottet på ett mycket utförligt sätt redogjort för den sovjetiska författningen som i omarbetat skick antogs i oktober 1977 och som skulle garantera landets medborgare samvetsfrihet. Denna frihet definieras som en rätt att utöva vilken religion som helst eller att inte utöva någon religion alls. Man skulle få bedriva religiösa kulter eller ateistisk propaganda. I sin skrivning framhåller utskottet följande: "I praktiken har kyrkor och trosriktningar mycket begränsade möjligheter till utåtriktad förkunnelse, medan däremot det statsbärande partiets agitation liksom statsapparaten aktivt stöder den i författningen särskilt omnämnda ateistiska propagandan."

Någon egentlig religionsfrihet existerar alltså icke i Sovjet. Detta slår utskottet fast, men som Tore Nilsson framhöll ger utskottet därefter mer eller mindre upp. Efter att ha redogjort för förhållandena i Sovjetunionen uttrycker sig utskottet resignerat på följande sätt:

"Det torde mot denna bakgrund få bedömas som utsiktslöst att i enlighet

med motionärernas önskan uppta regeringsförhandlingar med Sovjetunionen i syfte att öppna dess gränser för införsel och spridning av biblar och annan kristen litteratur.”

Men så finner utskottet en väg bort från hela denna viktiga fråga och framhåller följande längre ned i betänkandet: ”Det är dock veterligen inte förbjudet att införa en bibel för personligt bruk i Sovjetunionen. Enligt vad utskottet erfarit har det även förekommit att vissa kristna organisationer i västländer i några fall fått sovjetmyndigheternas tillstånd att till officiellt godtagna kyrkosamfund i Sovjetunionen översända mindre upplagor av bibeln. Dylika direktkontakter mellan kyrkliga organisationer eller samfund synes erbjuda den bästa möjligheten för att åtminstone i någon mån nå de syften som motionärerna eftersträvar.”

Vad gör man nu? Jag vet inte om jag under mina 14 riksdagsår fått så mycket medhåll av något riksdagsutskott som i just denna fråga. Men trots detta har utskottet mer eller mindre kategoriskt avstyrkt motionen. Nu vet jag ju, herr talman, att det är lönlöst att tala för en sak eller yrka bifall när ett enigt utskott har avstyrkt. Här står vi nu. Jag har inget yrkande, men jag vågar påstå, att vi återkommer.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! De två motionärerna har påyrkat att riksdagen hos regeringen anhåller om att regeringen upptar överläggningar med Sovjetunionen för att öppna dess gränser för kristen litteratur.

Båda har i inlägg karakteriserat utskottets svar som resignerat, och det är nog sant. Det är ett resignerat utskottsbetänkande, men det är verklighetstroget. Det är verklighetstroget när utskottet konstaterar att det torde vara ”utsiktslöst att i enlighet med motionärernas önskan uppta regeringsförhandlingar med Sovjetunionen i syfte att öppna dess gränser för införsel och spridning av biblar och annan kristen litteratur”.

Vi vet också att den deklaration om mänskliga rättigheter som antagits i FN inte är någon lösning på detta problem. Vi har skrivit att deklarationen utgör ett första steg mot eliminering av intolerans, och förhoppningsvis bör deklarationen kunna följas av en konvention i ämnet, men vi har inte sagt att den skulle vara tillämplig när det gäller denna fråga. Det är helt naturligt att så inte är fallet från den synpunkten att Sovjetunionen erkänner mänskliga rättigheter endast i den mån som dessa sammanfaller med statens och samhällets intressen. Det finns icke ett utan mängder av auktoritativa uttalanden om den saken. Jag skall bara citera ett officiellt sovjetiskt pressmeddelande som kom häromdagen. Det lyder: ”I väst kan man ibland höra resonemang om att sovjetmedborgarnas fri- och rättigheter i och för sig är tillräckligt omfattande men att de omintetgörs av att deras tillämpning görs avhängig av hela samhällets intressen. I Sovjetunionen ser man inte detta som någon motsättning, eftersom man anser att individen får verklig frihet om hans eller hennes verksamhet och rättigheter förverkligas inom ramen för det sociala framåtskridandets allmänna inriktning.”

Detta uttalande är alltså ett klart uttryck för den officiella inställningen.

Att den religiösa litteraturen och verksamheten inom kyrkor och kyrkosamfund är särskilt utsatt framgår också av en rad uttalanden inte bara gjorda i samband med författningen utan också i partiets ledande tidningar, t. ex. när Pravda förkunnar att ingen försoning är möjlig mellan kommunismen och kristendomen. Det heter så i en artikel i Pravda från februari 1976.

Mot denna bakgrund har utskottet som en liten ljuslimt hänvisat till att det numera dock tycks finnas vissa möjligheter till bibelimport. Jag har i min hand ett urklipp ur en svensk tidning den 27 oktober 1978, som återger ett nyhetsmeddelande enligt vilket myndigheterna ger tillstånd till import av 25 000 biblar på ryska. Jag kan inte stå för sanningshalten i denna uppgift. Jag vill bara peka på att det tydligen funnits möjlighet att i denna begränsade omfattning öppna en liten ventil för tillgodoseende av den enorma efterfrågan på biblar i Sovjetunionen.

Det är möjligt att organisationerna genom direkta hänvändelser till motsvarande sovjetiska kyrkosamfund kan finna ytterligare öppningar. Det vet vi inte, men det är en väg som är möjlig att försöka och som vi vet också prövas i dessa dagar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

FILIP FRIDOLFFSSON (m):

Herr talman! När man läser utskottets betänkande och lyssnar på utrikesutskottets ordförande Allan Hernelius konstaterar man hur överens i sak vi motionärer och utrikesutskottets ordförande är i detta fall. Men det är ändå med ett visst vemod man konstaterar att – trots att utskottet är överens med oss motionärer och trots att utskottets ordförande här har deklarerat sin sympati med våra tankegångar etc. – utskottet ändå inte löper linan ut. Utskottet förklarar i stället vilket jag förstår är korrekt att utskottets uppläggning är verklighetsförankrad.

Jag vill dock peka på att vi praktiskt taget varje månad här i kammaren diskuterar frågor som gäller Sovjetunionens agerande i olika hänseenden. Vi uttalar kritik och påtalar det oriktiga i sovjetiska handlingsätt, men vi kan aldrig i gärning direkt påtagligt visa att vi tycker att Sovjetunionens agerande är felaktigt. Resignerat och uppgivet konstaterar vi hur läget är.

De ståndpunkter som man på sovjetiskt håll deklarerat och försökt få förståelse för i länder världen över håller dock inte. Det är att beklaga att vi inte kan enas om att klart kritisera den av Sovjet intagna ståndpunkten. Som jag sade i mitt första inlägg måste denna fråga aktualiseras på nytt längre fram.

TORE NILSSON (m):

Herr talman! Allan Hernelius hänvisade till en tidningsartikel, där det påstås att 25 000 biblar har kunnat tryckas för spridning i Sovjetunionen. Denna siffra bör dock ställas i relation till Sovjetunionens befolkningstal. Vi bör också komma ihåg att det förmodligen gäller biblar just på det ryska språket. Det finns en mängd minoriteter och ett antal ganska stora folkslag inom detta vidsträckta väld, och på deras olika språk kommer det inte ut

någon kristen litteratur. Det är en helt ofattlig verklighet. Man kan tro att det är en mardröm, det kan inte vara sant att det ser ut så 1978 – men det är så.

Jag vill dessutom säga att jag tillhör dem som då och då ger ett litet bidrag till biblar, som skall spridas i de här språkområdena, men jag vet genom dem som handhar tryckning och distribution att det är oerhört svårt att distribuera dem. Jag har inte riktigt tilltro till uppgiften att 25 000 biblar skulle ha spritts legalt och officiellt. Jag har en misstanke om att också det varit någon form av det som kallas bibelsmuggling, men det vet jag inte. Jag hoppas att det som uppgivits är sant.

Jag tänker på fallet Raoul Wallenberg. Hur många gånger har inte den svenska regeringen försökt komma till tals med företrädare för Sovjet just i den frågan? Är det helt otänkbart att försök till samtal på regeringsnivå från svensk sida, som upprepas och upprepas, kan ha en viss verkan? Jag kanske är för artig emot Sovjetledarna när jag ställer den frågan, men när det gäller något som för dem är en sådan marginalföreteelse, en så obetydlig verklighet som kristendomen, borde de säga: Det är klart att biblar skall få införas eller tryckas.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag vill gärna säga, med anledning av Tore Nilssons inlägg, att det råder enorm efterfrågan på biblar i Sovjet. Det förekommer en omfattande svartabörshandel med biblar, och det behov som finns kan inte på långt när tillfredsställas av en och annan import som den nu åberopade – om nu uppgiften är sann.

Jag tror att Slaviska missionen räknar med att man har fört in 500 000 biblar i Sovjetunionen under de senaste åren. Det är en bråkdel i förhållande till efterfrågan, men en viss verksamhet finns.

Beträffande möjligheterna att förhandla kan jag anföra att jag tror att de ledande i Sovjetunionen är väl medvetna om vad Sveriges regering, Sveriges riksdag och den svenska opinionen tycker om den ideologiska avskärmning som råder i Sovjet, vilken endast i ringa mån tycks ha förändrats genom Helsingforsöverenskommelsen. Det är ett faktum att så är fallet. Var vi står vet man säkert helt klart.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 23 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkanden

1978/79:18 med anledning av propositionen 1978/79:27 om utvidgning av Sveriges sjöterritorium m. m.

1978/79:19 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser utrikesdepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 24 FN-dagen som allmän flaggdag

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1978/79:21 med anledning av motion om FN-dagen som allmän flaggdag.

ARNE BLOMKVIST (s):

Herr talman! Redan år 1947 beslöt Förenta nationernas generalförsamling att förklara den 24 oktober som FN-dag: Dagen skall enligt generalförsamlingens resolution firas för att göra världens folk förtrogna med FN:s syften och resultaten av FN:s arbete samt för att vinna deras stöd för FN:s verksamhet. Till detta kommer att generalförsamlingen år 1971 antog en resolution, enligt vilken FN-dagen skulle firas som helgdag i medlemsländerna.

Generalförsamlingen har således vid två tillfällen under de gångna åren haft anledning att uppmana medlemsländerna att vidta åtgärder beträffande former för firandet av FN-dagen, i syfte att bidra till ökad kännedom om Förenta nationerna och respekt för organisationens arbete för fred och internationell samhörighet.

Som framgår av utrikesutskottets betänkande nr 21 har också motionsyrkanden med förslag om att göra FN-dagen till allmän flaggdag, tillsammans med frågan om införande av enhetlig ordning för rikets allmänna flaggdagar, behandlats av 1949 och 1961 års riksdagar. Vid alla dessa tillfällen ansåg riksdagen att det borde ankomma på Kungl. Maj:t att ombesörja en fast ordning för bestämmande av sådana dagar.

Men frågan har också aktualiserats år 1973, genom motionen 1973:412 av herrar Andersson i Örträsk och Hugosson. Vid detta tillfälle uttalade riksdagen bl. a. följande: "Utskottet finner att iakttagandet av fasta former för högtidlighållande av FN-dagen i vårt land står i god överensstämmelse med de rekommendationer som FN:s generalförsamling gjort, liksom med Sveriges önskan att ge uttryck för stöd åt de ideal som FN representerar."

Det är alltså mer än fem år sedan riksdagen antog detta uttalande, men ännu har ingenting skett.

I vår motion 1977/78:325 har även vi föreslagit att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag att göra FN-dagen till en allmän flaggdag. Motivet härför är självfallet den breda enigheten kring den svenska utrikespolitiken och vårt lands omfattande engagemang i FN och andra internationella organisationer, där vi aktivt deltar i arbetet för fred och en rättvis världsordning.

Det är klart att jag med tillfredsställelse tagit del av utskottets meddelande om att det f. n. inom justitiedepartementet pågår en förnyad översyn av bl. a.

gällande regler för de allmänna flaggdagarna och där frågan om eventuellt införande av nya sådana dagar som t. ex. FN-dagen skall uppmärksammas. Jag har också noterat att resultatet av utredningens arbete förmodligen kommer att presenteras under 1979. Det är självklart att jag i detta sammanhang, liksom mina medmotionärer, helt delar utskottets mening om att man utgår från att de från skilda håll framförda önskemålen om FN-dagen som allmän flaggdag därvid prövas i en positiv anda.

Det är nu min förhoppning att regeringen under år 1979 skall fatta ett sådant beslut att FN-dagen görs till allmän flaggdag. Då vi motionärer fått gehör för vårt förslag, har jag inget annat yrkande än utskottets.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 25 Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande

1978/79:10 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser försvarsdepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 26 Disposition av medel för delpensionsförsäkringen

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1978/79:11 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79, såvitt avser disposition av medel för delpensionsförsäkringen jämte motion.

DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Riksdagen har på den socialdemokratiska regeringens initiativ beslutat om en delpensionsförsäkring som trädde i kraft från 1 juli 1976. Samtidigt beslutade riksdagen att reformen skulle finansieras helt genom en särskild arbetsgivaravgift på 0,25 % av löneunderlaget.

Reformen är som vi vet unik från internationell synpunkt. För att följa upp utfallet av i vilken omfattning människorna skulle använda sig av möjligheten att trappa ned sin arbetsinsats mellan 60 och 65 år gav den socialdemokratiska regeringen riksförsäkringsverket i uppdrag att följa utvecklingen, inte minst med tanke på att man, om antalet deltidspensionärer skulle överstiga det beräknade, måste överväga ett nytt förslag beträffande finansieringen.

I december 1977 överlämnade riksförsäkringsverket till den borgerliga trepartiregeringen sin rapport, av vilken framkom ett beräknat underskott i fonden för 1978 på 61–65 milj. kr. och vid slutet av 1979 ett beräknat

*Disposition av
medel för delpen-
sionsförsäkringen*

underskott på 296 milj. kr. Riksförsäkringsverket föreslog därför en höjning av avgiften till 0,45 % fr. o. m. år 1979.

I motion 1977/78:1052 med Sven Aspling som första namn uttalade vi socialdemokrater vår oro över att regeringen inte reagerat över riksförsäkringsverkets alarmerande slutsatser. Vi pekade på att vi bör vara ytterst angelägna om att slå vakt om delpensionsförsäkringen, som var en viktig del av det sociala trygghetssystemet, en rättighet som utnyttjas av allt fler människor.

Vid utskottsbehandlingen framhöll majoriteten att riksförsäkringsverkets förslag var föremål för beredning inom regeringen och att en proposition upptagande vissa delpensionsfrågor skulle föreläggas riksdagen under maj månad 1978. Med andra ord bedömdes den reservation vi fogat till utskottets betänkande som onödig vid den tidpunkten. För att något fräscha upp kammarledamöternas minne skall jag läsa några citat ur protokollet för torsdagen den 30 mars 1978. Britta Bergström var talesman vid det tillfället. "Britta Bergström har här pekat på att riksförsäkringsverkets förslag är föremål för beredning inom regeringens kansli. Men, Britta Bergström, detta måste betyda att utskottsmajoriteten var helt klar över att den proposition som kommer att framläggas i maj innehåller förslag om höjningar. I betänkandet står det dock bara att vissa delpensionsfrågor kommer att tas upp i propositionen."

Jag erhöll följande svar: "När det gäller innehållet i den proposition som har förutskickats komma i maj har vi alla skäl att förutsätta att även den här aktuella höjningen kommer med i bilden. Det är den information jag kan ge. Vi har inte anledning att förvänta någonting annat."

Herr talman! Motionärernas oro besannades. Det kom inget förslag beträffande finansieringen. Det kom ingen proposition över huvud taget.

I den proposition vi behandlar i dag, 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1978/79, framkommer att regeringen den 29 juni 1978 medgivit riksförsäkringsverket att få disponera skattemedel för tillfällig överföring till delpensionsfonden. I motion 1978/79:122 erinrar de socialdemokratiska ledamöterna i socialförsäkringsutskottet om att vi redan under föregående riksmöte uttalade vår oro över regeringens passivitet när det gällde att tillföra delpensionsfonden erforderliga medel. Den aviserade propositionen i maj uteblev således, och den proposition vi behandlar i dag tar inte heller den ställning till avgiftsfrågan.

Efter riksförsäkringsverkets under 1977 avlämnade förslag måste det ha stått klart för trepartiregeringen att fondens tillgångar inte skulle förslå att täcka delpensionsutbetalningarna under senare halvåret 1978 och att en snar höjning var nödvändig. Riksförsäkringsverket beräknade, som jag sade förut, underskottet för år 1979 till 296 milj. kr. Den nuvarande regeringen beräknar nu att underskottet sannolikt kommer att bli 450–500 milj. kr. vid 1979 års utgång och att skattemedel till motsvarande belopp kommer att förbrukas för utbetalning av delpensioner. Denna överföring menar vi kommer att vara alltför länge för att kunna anses som tillfällig.

Nu har emellertid regeringen lagt fram en ny proposition, 1978/79:69, och där föreslår man att arbetsgivaravgiften skall höjas. Men höjningen kan inte träda i kraft förrän den 1 januari 1980, beroende på att propositionen har lagts fram så sent under året.

Vi socialdemokrater har i ett särskilt yttrande till socialförsäkringsutskottets betänkande 1978/79:11 pekat på att vi ser underlåtenheten från först den borgerliga trepartiregeringen och sedan den nuvarande folkpartiregeringen att i tid lägga fram förslag om höjning av avgiften som ett uppenbart åsidosättande av riksdagens beslut i samband med delpensionsförsäkringens genomförande, att reformen skall finansieras med socialförsäkringsavgifter från arbetsgivarna. Visserligen föreslår regeringen att avgiften skall bli 0,50 % från den 1 januari 1980 i stället för, som riks-försäkringsverket föreslagit, 0,45 % från den 1 januari 1979.

Herr talman! Jag har nu inga praktiska möjligheter att yrka bifall till vår motion, beroende på att ärendet behandlas så sent och att tiden för avlämnande av motioner med anledning av den proposition som föreslår höjningar av avgiften ännu inte har gått ut, men vi socialdemokrater slår fast att den oro som vi känner och framfört vid flera tillfällen under detta år har varit berättigad. Regeringens passivitet när det gäller att trygga delpensionsförsäkringens finansiering kommer enligt vår åsikt att få återverkningar på statsbudgeten långt in på 1980-talet.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Doris Håvik var mycket noga med att stryka under att det delpensionssystem som vi nu diskuterar infördes på den socialdemokratiska regeringens förslag. Det var väl bra att det sades, så att alla kan hålla isär de olika regeringarna, men om man skall ge en fullständig bild av den politiska förhistorien bör man kanske också nämna att det framför allt var folkpartiet som länge hade verkat för en ökad rörlighet i pensionssystemet, och att den här reformen får ses som en av frukterna av de välkända Hagaöverenskommelserna. Det var alltså inte något kontroversiellt förslag som lades fram av den socialdemokratiska regeringen, utan det var ett förslag som mottogs mycket positivt.

Det är också riktigt att riksdagen beslöt att delpensionen helt skulle finansieras genom avgifter.

Delpensionssystemet har otvivelaktigt blivit en framgång. Det visar att det fanns behov av en ökad möjlighet till individuell anpassning av pensioneringen. Vid det här laget har närmare 60 000 människor ansökt om delpension, och det är inte mer än 2 % av ansökningarna som har avslagits. Det finns anledning att återkomma mera utförligt till själva frågan om delpensionssystemet, när riksdagen behandlar det förslag till utvidgning av delpensionen som Doris Håvik nämnde att den nuvarande regeringen lagt fram.

I dag gäller diskussionen bara finansieringen av det hittillsvarande delpensionssystemet. Trots att Doris Håvik gör ansträngningar för att förstora motsättningarna, är vi faktiskt överens om det mesta. Det framgår

*Disposition av
medel för delpen-
sionsförsäkringen*

också av att det bara finns ett yrkande. Vi är överens om att systemet helt och hållet skall finansieras med avgifter. Vi är överens om att avgiften måste höjas. Vi är också ense om att detta av praktiska skäl inte kan ske förrän den 1 januari 1980. Det som vi är oense om är att socialdemokraterna anser att det borde ha skett tidigare, fr. o. m. det kommande årsskiftet. Men även socialdemokraterna har såvitt jag förstår accepterat arbetsmetoden att man, när det uppstår underskott i fonden, får låna av skattemedel. Det innebar även riks-försäkringsverkets förslag; det skulle ha varit nödvändigt även om man hade höjt avgiften från den 1 januari 1979.

I en frågedebatt i det här ämnet den 27 november kunde Sven Aspling och jag enas om att pensionernas utbetalning garanteras även med det förfarande som nu har valts. Det är alltså inte fara för att lånet av skattemedel på något sätt skulle äventyra detta. Därför är det myckna användandet av ordet oro i sammanhanget en aning missriktat. Det skulle, för den som inte följer debatten så noga, kunna tolkas som att det finns anledning för pensionärerna att känna oro. Men det finns det alltså inte, och det är vi överens om. Det är i stället oro för hur detta återverkar på statsbudgeten som socialdemokraterna har uttalat.

Det som man nu bråkar om är alltså att staten för ytterligare ett år kommer att låna ut pengar till fonden. Det är en rätt begränsad tvist.

Att socialdemokraterna aldrig har några betänkligheter när det gäller att rejält och snabbt höja arbetsgivaravgifterna är väl bekant. Men det är ändå en smula förvånande när man i det särskilda yttrandet – Doris Håvik nämnde det också – talar om att det är fråga om att skattemedel "förbrukas" för utbetalning av delpension. Vad det gäller är att staten lånar ut pengar – och det brukar man normalt inte anse vara att förbruka medel, om man lånar ut till någon som kan betala igen. Att återbetalning skall ske i detta fall är vi överens om. Därför kan jag inte finna att det är rätt när Doris Håvik säger att detta förfarande innebär ett åsidosättande av beslutet om att reformen skall finansieras med avgifter. Den finansieras och skall finansieras med avgifter. Såvitt jag har förstått har även socialdemokraterna, som jag nämnde nyss, accepterat riks-försäkringsverkets förslag att staten för innevarande år skulle skjuta till skattemedel som lån. Då kan det inte vara något principiellt nytt att man gör det för ytterligare ett kalenderår.

DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Gabriel Romanus pekade på hur folkpartiet har verkat för att vi skulle få en rörlig pensionsålder. Det vill jag inte bestrida, och det är inte det vi diskuterar. Det är väl ändå ovedersägligt att det var den socialdemokratiska regeringen som lade fram förslaget och som hade utarbetat propositionen.

Om nu folkpartiet har denna delpensionsreform som sitt alldeles speciella skötebarn, bör man väl vara ytterligt angelägen om att man följer det beslut som riksdagen fattade att pensionen skall finansieras genom avgiftsuttag. Det är möjligt att ni i trepartiregeringen inte blev på det klara med hur ni skulle klara av detta. Men det vill jag inte gå in på. Där fanns väl olika uppfattningar om arbetsgivaravgifterna kan jag föreställa mig. Men det måste väl ändå

*Disposition av
medel för delpen-
sionsförsäkringen*

bedömas som otillfredsställande att man med skattemedel skall finansiera 450–500 milj. kr. under ett helt år när man inte hade behövt göra det om regeringen hade lagt fram en proposition i så god tid att vi hade kunnat behandla den och genomföra en höjning från den 1 januari 1979. Det innebär ändå en viss skillnad om man för sista halvåret 1978 betalar 64 milj.kr. med skattemedel innan man företar en höjning jämfört med när vi redan nu kan bedöma att vi kanske för 1979 får betala 450–500 milj. kr. via skattemedel.

Då är det väl inte fel när vi i det särskilda yttrandet pekar på att detta är ett åsidosättande av riksdagens beslut i samband med reformens genomförande om att den skall finansieras med socialförsäkringsavgifter. Det är en onödig utlåning från staten som kunde ha undvikits om man reagerat litet snabbare.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Jag är tacksam för Doris Håviks senaste inlägg. Det har ytterligare ökat enigheten.

Vi tycks vara överens om den här reformens förhistoria – det är bra. Vi tycks också vara överens om att det inte finns någon anledning till oro när det gäller pensionärernas trygghet och utbetalningen av pensionerna. Och vi tycks vara överens om principen att man kan låna av skattemedel när det fattas i fonden.

Oenigheten gäller om denna princip skulle tillämpas ett år till. Där är vi fortfarande oense, och det får vi väl leva med. Men det bör ändå kunna konstateras, att finansieringen av reformen sker med avgifter i och med att denna skuld återbetalas.

DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Riksförsäkringsverket föreslog en uppräknings från 0,25 % till 0,45 % från den 1 januari 1979. Denna uppräknings hade väl inneburit att ganska betydande medel tillförts fonden för 1979, ett år som nu kommer att bli ett stort förlustår. Nu föreslår man från folkpartiregeringen att avgiften skall höjas från den 1 januari 1980 från 0,25 % till 0,5 % – fem hundradels procents höjning ett år senare än vad riksförsäkringsverket föreslog. Och nu menar man att den höjningen skall innebära att fondens skuld till statsverket successivt elimineras.

Men om intresset är lika stort som framgår av de siffror som Gabriel Romanus själv använde kommer det icke att bli någon eliminering, som man hoppas. Då är det inte fel att, som vi gjort i det särskilda yttrandet, uttala en viss oro för att detta får återverkningar på statsbudgeten långt in på 1980-talet.

Jag tycker att vi kunde vara överens på den punkten.

Tisdagen den
12 december 1978

*Disposition av
medel för delpen-
sionsförsäkringen*

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Vi är överens om att delpensionsförsäkringen skall betalas med avgifter och att skulden skall återbetalas. Och det är klart att den framtida avgiftsnivån alltid måste vara beroende av hur stort intresse det finns för denna form av pensionering.

DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Eftersom Gabriel Romanus är överens med mig om så mycket av vad jag sagt skulle det – med tanke på den känsla som Gabriel Romanus har uttalat här när det gäller delpensionsreformen – ha varit bra om han rest sig upp och sagt: Jag är medveten om att förslaget kommer i senaste laget och att avgiften hade bort höjas från den 1 januari, men på grund av omständigheter över vilka jag då inte rådde var det omöjligt att åstadkomma detta. Då hade vi kunnat avsluta debatten på ett snyggt sätt.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 27 Föredrogs

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1978/79:12 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79, såvitt avser studiemedelsfonden

Utskottets hemställan bifölls.

§ 28 På förslag av andre vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

§ 29 Andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle lagutskottets betänkande nr 9 samt trafikutskottets betänkanden nr 8 och 9 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 30 Anmälades och bordlades

Motion

1978/79:182 av *Rune Torwald m. fl.*

med anledning av propositionen 1978/79:37 om godkännande av IMCO-konvention om skeppsmätning med därtill hörande internationella skeppsmätningsregler

§ 31 Anmälades och bordlades

Finansutskottets betänkande

1978/79:10 om inriktningen av den ekonomiska politiken samt åtgärder för att stimulera konsumtion och investeringar

Skatteutskottets betänkanden

1978/79:14 med anledning av propositionen 1978/79:33 om ändring i lagen (1968:430) om mervärdesskatt, m. m. jämte motioner

1978/79:19 med anledning av dels propositionen 1978/79:50 om inriktningen av den ekonomiska politiken, m. m. såvitt avser budgetdepartementets arbetsområde (bilaga 2) jämte motioner, dels propositionen 1978/79:56 om ändring i sjömansbeskattningen, m. m., i viss del

1978/79:20 med anledning av propositionen 1978/79:56 om ändring i sjömansbeskattningen, m. m. jämte motioner

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1978/79:13 med anledning av propositionen 1978/79:50 om inriktningen av den ekonomiska politiken, m. m., såvitt propositionen hänvisats till socialförsäkringsutskottet jämte motioner

Socialutskottets betänkanden

1978/79:21 med anledning av propositionen 1978/79:50 om inriktningen av den ekonomiska politiken, m. m., såvitt avser höjning av de allmänna barnbidragen, jämte motioner

1978/79:22 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt propositionen hänvisats till socialutskottet

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1978/79:15 med anledning av propositionen 1978/79:50 om inriktningen av den ekonomiska politiken, m. m. såvitt avser arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Civilutskottets betänkanden

1978/79:6 med anledning av propositionen 1978/79:66 om lån för underhåll av hyreshus jämte motioner

1978/79:7 med anledning av propositionen 1978/79:55 om förlängd köpskillingskontroll m. m. vid överlåtelse av vissa statligt belånade småhus jämte motioner

Tisdagen den
12 december 1978

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammar-
kansliet

*Anmälan av inter-
pellation*

den 12 december

*Meddelande om
frågor*

1978/79:112 av *Per-Olof Strindberg* (m) till utbildningsministern om de s. k. asteriskbetygen i grundskolan:

Av skolöverstyrelsens författningssamling SÖ-SF 1978:251 framgår att de s. k. asteriskbetygen nu skall slopas. Intagningen till gymnasieskolan skall för berörda elever baseras på en från den avlämnande skolan skriftlig information till intagningsnämnden. Asteriskbetygen har tidigare givits elever, som erhållit samordnad hjälpundervisning eller som undervisats i hjälpklass, vilket har möjliggjort att de kunnat bedömas i särskild referensgrupp. Motivet för att avskaffa asteriskbetygen skulle närmast vara att dessa undervisningsformer nu tagits bort.

Enligt den nya lydelsen av skolförordningens 5 kap. 39 § kan särskild undervisningsgrupp anordnas inom klassen för elever, som har särskilda svårigheter. Det finns alltså möjlighet att även i fortsättningen tillgodose dessa elevers speciella behov och att finna lämpliga referensramar för bevarandet av asteriskbetygen. En omprövning av dessa betyg kunde alltså ha anstått till dess betygsfrågan löses i sin helhet.

Med hänvisning till det anförda vill jag till utbildningsministern ställa följande fråga:

Vilka skäl motiverar att nu avskaffa asteriskbetygen?

§ 33 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 11 december

1978/79:229 av *Eva Hjelmström* (vpk) till justitieministern om den planerade omorganisationen av Stockholmspolisens:

Enligt uppgift skall en specialstyrka på 132 poliser upprättas i Stockholm. Syftet med styrkan anges bl. a. vara att ingripa vid s. k. farliga situationer. När frågan om inrättandet av en sådan polisstyrka sist diskuterades framkom att till sådana situationer, då en centralt placerad rörlig piketstyrka skulle tas i anspråk, hörde enligt PM 1976-01-16 såväl socialdemokratiska som vpk-demonstrationer på första maj. Vidare räknades dit demonstrationer anordnade av aktionsgrupperna för fler och bättre daghem, stödkommittén för de strejkande städerskorna, Chilekommittén liksom av många andra såväl fackliga som solidaritetsorganisationer. Nu anges som syfte förutom ingri-

pande vid terrordåd etc. insatser vid svår olycka med miljöfarligt gods m. m. Man kan ifrågasätta huruvida inte denna nya polisstyrka är ett nytt försök att på lokal nivå inrätta den då så kritiserade rörliga polispiheten. Vidare kan ifrågasättas vad som bör ingå i den normala polisutbildningen, om inte hanteringen av miljöfarligt gods bör ingå där.

Med hänvisning till det anförda hemställs att till justitieministern få ställa följande fråga:

Anser justitieministern att omorganisationen står i överensstämmelse med tidigare av riksdagen fattade beslut?

den 12 december

1978/79:230 av *Gunde Raneskog* (c) till justitieministern om åtgärder mot det tilltagande våldet:

Det svenska rättssamhället håller på att bli alltmer skamfilat. Den grövre brottsligheten växer ständigt. Detta oroar självfallet allmänheten.

Ännu mera närgången är den otrygghet som gamla människor upplever. Uppvaktningar från pensionärer och socialvårdare blir allt tätare med anledning av denna situation. De gamla klagar över, t. o. m. i våra småstäder och mindre tätorter, att de inte vågar gå ut efter mörkrets inbrott. De vågar ej längre gå till "möten och sammankomster", ja, även "medelålders människor" drar sig för att gå ut. De är rädda. En socialvårdare skriver: "Vi har inte längre gatufrid, torgfrid eller kvinnofrid." Om vi för länge tillämpar ett låt-gå-system, så måste åtgärderna bli alltmer drastiska när de kommer. Frågan är vad vi kan göra i dag och med enkla och mjuka medel.

1. Överväger justitieministern någon åtgärd mot det tilltagande våldet mot enskilda och gamla?

2. Vilken säkerhet kan erbjudas personalen på våra socialvårdsbyråer och inrättningar?

1978/79:231 av *Gunnar Biörck* i Värmdö (m) till utbildningsministern om anslagsberäkningen för Karolinska institutet för budgetåret 1977/78:

I motionen 1977/78:123 ifrågasatte jag om anslagsberäkningen för Karolinska institutet i tilläggsstaten för budgetåret 1977/78 (prop. 1977/78:25) var korrekt. I sitt betänkande 1977/78:11 uttalade utbildningsutskottet att utskottet icke känt sig övertygat om att "de som underlag för regeringens anslagsframställning gjorda beräkningarna till alla delar är helt invändningsfria". Utskottet förutsatte också "att det måste vara möjligt för en högskoleenhet att få en felräkning rättad". Karolinska institutet hade förväntat sig att regeringen i årets tilläggsproposition 1978/79:25 skulle ha tagit ställning till den fortfarande oavgjorda frågan om grunderna för medelsberäkningen till Karolinska institutet. Så har icke skett, och utbildningsutskottet har fortfarande icke lyckats genomtränga det dunkel som omger anslagsberäkningarna inom högskoleområdet.

Med anledning härav vill jag fråga utbildningsministern om han har någon

Tisdagen den
12 december 1978

*Meddelande om
frågor*

redogörelse att lämna för departementets behandling av Karolinska institutets begäran om justering av anslagsramarna för 1977/78 och följande år.

1978/79:232 av *Anton Fågelsbo* (c) till kommunikationsministern om åtgärder mot vägsaltning:

Varje år sker omfattande saltning av våra vägar. Enligt uppgifter från vägverket kommer ca 15 % av statsvägnätet eller 1 500 mil att saltas denna vinter. Saltningen genomförs för att förhindra sladd- och halkolyckor. Saltning av vägar medför dock skadeverkningar på vår miljö som vi i dag inte har möjlighet att överblicka. Även för trafiksäkerheten kan saltning av vägar innebära faror i form av bl. a. moddlager. Inte minst kan saltningen invägga bilförarna i en falsk säkerhet. Även för fordonen kan vägsaltningen få negativa konsekvenser i form av ökad korrosion.

Om vägsaltning upphör måste självfallet andra åtgärder sättas in för att förhindra olyckor och rädda människoliv. Det kan gälla bättre snöröjning, trafikhastighetsbegränsningar, bättre övervakning och sandning.

Mot denna bakgrund vill jag fråga kommunikationsministern:

Är statsrådet beredd att uttala sig för att spridning av vägsalt skall upphöra, och vilka andra åtgärder avser i så fall statsrådet sätta in?

1978/79:233 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till utrikesministern om regeringens stöd för legalisering av Turkiets kommunistiska parti:

Den 17 oktober 1978 ägde en rättegång rum i Istanbul. Den anklagade, ansvarige utgivaren för URUN-förlaget Ahmet Tastan, stod åtalad för att ha publicerat Turkiets kommunistiska partis, TKP:s, program. Åklagaren krävde minst elva års fängelse med stöd av § 142 i den turkiska strafflagen, som förbjuder propaganda för och spridning av det kommunistiska partiets ideologi och teori. Processen har därigenom tagit formen av en fråga om TKP skall förbli illegalt eller legaliseras.

Premiärminister Bülent Ecevit, som inom några dagar mottas som den svenska regeringens gäst, har vid flera tillfällen sagt att han är för en legalisering av TKP. Med tanke på de uttalanden om demokratiska fri- och rättigheter som gjorts av den svenska regeringen i liknande fall och mot bakgrund av de utökade handelsförbindelser, framför allt på kärnkraftsområdet, som planeras med Turkiet, borde det vara lämpligt att regeringen aktualiserade denna fråga med premiärminister Ecevit.

Jag vill därför fråga utrikesministern:

Vill utrikesministern ta upp frågan om legalisering av Turkiets kommunistiska parti till diskussion med premiärminister Ecevit?

1978/79:234 av *Wiggo Komstedt* (m) till justitieministern om medelstilledningen till polisens brottsövervakning:

Vid olika tillfällen har det framkommit att vissa polisdistrikt inte kan utföra en tillfredsställande brottsövervakning. Detta beror enligt uppgift på att

medelstilldelningen till bl. a. drivmedel till polisens fordon är nedskuren.

Statsmakternas agerande är märkligt.

Å ena sidan har budgetdepartementet klart sagt ifrån att de redan nedskurna anslagen inte får överskridas. Å andra sidan förklarar man att nedskärningen inte får gå ut över verksamheten.

Med stöd av vad jag anförnt anhåller jag om kammarens tillstånd att till justitieministern få ställa följande fråga:

Anser justitieministern det tillfredsställande att allmänhetens rätts-trygghet ytterligare försämras på grund av viss medelsnedskärning?

Om svaret är nej, vad avser justitieministern vidta för åtgärder?

§ 34 Kammaren åtskildes kl. 17.54.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert